

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

SEVGİ ve ÖZGÜRLÜK

PETER LAUSTER

DORUK

© Doruk Yayımcılık
SEVGİ ve ÖZGÜRLÜK
Peter Lauster

Almanca'dan Çeviren:
Nurittin Yıldırım
Düzeltili:

Buket Tanyu

Kapak Tasarımı:
Doruk ve Etki

Dizgi

Leyla Çelik-Sevda Öztekin

Baskı ve cilt:

Ceren Basım-Yayım

Tel.: 0.212 284 37 21

İkinci Baskı, Nisan 2000

ISBN: 975- 553- 173-4

Adres: Mithatpaşa Cad. 24/A Kızılay / Ankara
Tel.Fax: (0. 312) 433 50 18
Doruk Yayımcılık Hat Ltd. Şti'nin Kuruluşudur.

Peter Lauster

SEVGİ ve ÖZGÜRLÜK

Çeviren

Nurettin Yıldırım

Peter Lauster, *Sevgi ve Özgürlük*,
Çev.:Nurettin Yıldırım, 2. Baskı, Ankara 1999,
Doruk Yayınları, 152 s.
ISBN: 975-553-173-4

İÇİNDEKİLER

Önsöz	11
Bölüm 1 : Kendini Anlamak	
1. Gerçekte kimim ben? Kim olduğumu nasıl öğrenirim?	13
2. Kendini beğenmişlik ile kendine hayranlık arasındaki fark nedir?	17
3. Sağlıklı ve hasta tutkular var mıdır?	20
4. Tutku ve saldırganlık ne ölçüde ilişkilidir?	24
5. Saldırganlık olağan bir davranış biçimi midir?	27
6. Saldırganlık hayatta kalabilmek için bir mücadele biçimi midir?	30

7. Saldırganlık neden çoğu zaman kamufle edilir? 34
8. Kıskançlık, saldırganlığın özel bir biçimidir?37
9. Saldırganlıktan kurtulmak mümkün mü? 41

Bölüm 2 : Özgürlük Işığında Özgürlüğün Aydınlığında

10. Özgürlüğün, kendine değer verme duygusu ile bir ilişkisi var mıdır ve bu ilişki sürecinde neden aynı zamanda korku meydana gelir/doğar? 47
11. İçsel özgürlüğün duyguların açıklığı ile bir bağlantısı var mıdır? 51
12. Özgürlüğün, zihnin açıklığıyla ya da ussallıkla bir bağlantısı var mıdır?55
13. Özgürlük zekanın, yaratıcılığın ve heyecanın öte yanında mı ? 59
14. Kendimi düşünce kalıplarından nasıl kurtarabilirim?.....63
15. Özgürlük uyumsuzluğa götürür. Peki ama yaşamın devamı için uyum gerekli mi? 67
16. Sanat, (bizi özgürleştiren) bir özgürlük alanı mı? 70
17. Yoz sanat ruhu özgürleştirir mi?..... 74
18. Ruhun özgürleştirilmesine ilişkin bilgiler neden doğru hatta kanalize edilemiyor? 79

Bölüm 3 : Aşk Özgürleştirir mi?

19. Sevgi deyince ne anlıyoruz? 85
20. Cinsellik sevgide nasıl bir işlevi yerine getirir? 89
21. Doyuma ulaşmamış cinsellik sorun mudur?..... 92

22. Bir insan tüm özlemlerini giderebilir mi?	96
23. Özgür olmak neden zor?	100

Bölüm 4 : İyiler Zayıf, Kötülerse Güçlü mü?

24. İyilik zayıflık, kötülük de güçlülük müdür?	107
25. Neden kötünün dediği olur?	111
26. İyilik, saldırıya uğramamak için bir hile midir?	120
27. Kötü daha mı başarılıdır?	124
28. Kötü, erotik bakımdan daha mı çekicidir?	126
29. Kötü nedir? Kötü kimdir?	130
30. İyi neden bu kadar az çekicidir?	134
31. Özgürlük ve sevgi arasındaki bağlantı neden hoşumuza gitmez?	137
32. Sevgi özgürleştirir mi?	141
33. Nasıl özgürleşebilirim?	144

Son Söz

Bize Bir Kartal Ver	149
---------------------------	-----

Alanının önde gelen yazarlarından Peter Lauster "Beynin Güçlendirilmesi" adlı yapıtında kişiliğin olgunlaşması sorunsalını, özellikle ve öncelikle bir insan olma süreci" olarak ele almıştır. Yazar bu süreci, yetişkinlik döneminde "insanın ikinci kez doğması" olarak niteliyor.

Lauster, son kitabında da düşüncelerini, bu konuyla bağlantılı olarak ele almaktadır. Bir ayna koyuyor karşımıza: Başkalarının arzu ve isteklerine kendimizi uydurarak benliğimizi oluşturma sürecinde acaba sık sık ve fazlaca kendimizi engellemiyor muyuz? Kendimizi kendi özgünlüğümüz içinde savunmak ve gerçekleştirmek yerine; kendimizi tehlikeye atmamak adına normların ve kuralların istediği kalıba girme tehlikesini göze almıyor muyuz? İnsanı korkaklığa dar görüşlülüğe, aşırı duygusallığa ve bunalımlara sürükleyen böylesi davranışların sonuçları; tutsaklık, bağımlılık ve teslimiyettir. Bir kısır-döngüye kapılırız-yani "sıradan olmanın pisliği" içinde boğuluruz ve kendi girişimimiz ve gücümüzle kendi gerçek gereksinimlerimizin ardına düşmeye cesaret edemez oluruz. Göz göre göre kendimizi uzlaşmaların ve toplumsal baskıların kölesi yaparız.

Peki çıkış yolu yok mu? Olmaz olur mu, var elbette: Kendi özlemlerimizi ortaya çıkarmak için kendimize, içimizden gelen sese kulak verelim, korkmadan. Özgürlük ışığına uzanan yolu bize Peter Lauster gösteriyor. Yazar bu konuyu ele aldığı son kitabıyla, bayılan birine temiz hava aldırır gibi aklımızı toparlamamız için temiz hava veriyor bize. Düşünceleriyle bizi sarsıyor ve içimizin en derinlerinde dizginlenmiş duran potansiyeli görmemizi sağlıyor. Bu sarsıcı kitabında, bizi uyandıracak ateşin ilk kibritini çakıyor. Bunların sonunda varılacak nokta, bilinçli yaşamaktır. Sözüün özü: Özgürlüktür, maceradır, yaratıcılıktır, sevgidir, kabuğunu çatlatmaktır.

"Eylemlerimiz her şeyden önce özgürlüğün dışavurumu olmalıdır. Yoksa dışardan zorlandıkları için dönen tekerleklerle benzeriz."

RABINDRANATH TAGORE

ÖNSÖZ

Bu kitapta, bizzat kendimizin ve birlikte yaşadığımız insanların gündeminden hiç çıkmayan birçok insani nitelik üzerine yazıyorum. Konu kendini beğenmişlik ve başarılı olma tutkusunu; saldırganlık, kıskançlık ve sevgi; özgürlük ve korku üzerinde odaklaşıyor. Bu özelliklere değer biçiş tarzımız, kitapta önemli bir rol oynuyor. Özgür bir bilince ve düşünceye giden yolları göstermek istiyorum. Burada geleneksel düşünce kalıpları bir tarafa bırakılmak zorundadır. Hepimiz daha fazla

özgürlük özlemi duyuyoruz ama gene de onu gerçekleştirmek çok zor. Çünkü olay, bir "ruhsal devrim" olayı. Sevgi bunda büyük rol oynuyor. Çünkü burada sık sık bir şaşkınlık ve bağımlılık batağına saplanıp kalıyoruz. Kendini özgürleştirebilme yeteneği önemlidir ama buna karşı büyük içsel dirençler geliştiriyoruz.

Güçlü olmak isteriz, kendimizdeki ve başkalarındaki zaaf-ları reddederiz. Güçlülük ve zayıflık konusu bu yüzden, çevremizdeki insanlarla olan ilişkilerimizde büyük bir rol oynar. Kişi güçlü görünmeyi dener ama bu, aşırı bir güç harcamayı da gerektirir. Herşeyden önce, zayıflık konusunda takınacağımız yeni tavır, bizi gerçekten güçlü kılabilir. Kendi yolunda yürümek yani bireysel ve kendine özgü yaşamak; bu ise toplumun koyduğu normlardan ve oyun kurallarından tamamen kopmak demektir. İşte bu kopuş sırasında korkular ortaya çıkar. Özgürlük öyle kolayca elde edilebilecek bir şey değildir. Çünkü bu korkuları ve çevremizdeki insanların (kendi korkularından kaynaklanan) düşmanlıklarını yarıp-geçerek başa çıkmak zorundayız.

Kitabımı okumaya başlamadan önce sizi korkutmaya niyetim yok. Adı "Sevgi ve Özgürlük" olan bir kitabı satın almanız ve okumaya başlamanız bile, başlı başına, çoktan, geleneksel ve alışılmış olanın dışına çıkan düşünceler geliştirme isteğinizi gösteriyor. Bu yola nasıl girileceğini ve özgürlüğün bizce nasıl bir anlam kazanacağını, birlikte araştıralım.

Köln, Mayıs 1995

Peter Lauster

BÖLÜM 1

Kendini Anlamak

"Hayat sabrın sinandığı bir oyundur. Biz bu oyunda joker olarak doğarız. Ama büyürken kupa oluruz, karo oluruz, sinek oluruz veya pik oluruz. Bu yine de jokerin tamamen yokolup gittiği anlamına gelmez."

JOSTEIN GAARDER

1. Gerçekte kimim ben? Kim olduğumu nasıl öğrenirim?

"Kimim ben?" sorusu, kişinin kendine yönelttiği en önemli sorulardan biridir. Eğer hayatı ciddiye alıyorsan bu soru yaşamın boyunca bırakmaz yakanı. Bu soru, özellikle de çevremizdekilerle karşılaştırarak kendimizi bulmak istediğimiz ergenlik çağında, dönüp dolaşıp karşımıza çıkar. Ergenlik çağında birey ayrıca çağdaşlarından ve yetişkinlerden farklı olarak hangi rolleri üstlendiğini de keşfetmek ister. Ergenlik

çağı bir uyanıştır: Cinsel olgunlaşma dönemindeki bedensel değişimlere bağlı olarak insanın kendisine ve çevresindekilere bakışı değişir. Delikanlı birdenbire erkek olduğunun, genç kız ise kadınlaştığının bilincine varır.

Ergenliğin bitişiyle "ben kimim?" sorusuna yanıt arayışı bitmez ancak 17-21 yaşları arasındaki dönem boyunca o fırtınalı kendini bulma bunalımları biraz durulur. Lise bitirme sınavı, yüksek öğrenim veya mesleki eğitim bu döneme rastlar. Birçok kişi daha sonraları kendilerini, gördükleri öğrenim ve seçtikleri meslekle tanımlarlar.

Ergenlik çağı, yaşamda sadece kendini bulma bunalımlarının öne çıktığı bir dönem değildir. Örneğin bir aşkın bitmesi, acılarla dolu bir aşk, mesleki başarısızlıklar, hastalık gibi dışsal olaylarla ya da çevremizdeki insanların entrikalarıyla, yalanlarıyla da çeşit çeşit bunalımlar baş gösterebilir.

Hiçbir yaşam dümdüz ve başarılarla dolu olarak geçip gitmez. Karşına sınırlar, gelişiminin önüne engeller çıkarılacaktır. Ne var ki, bu bunalımların her biri, kendine "kimim ben?" sorusunu yeniden yeniden sorman fırsatını da birlikte getirecektir. Sonuçta sen de herkes gibi kendine özgü bir bireysin.

Birçokları bireyselliğini çevreye uydurmak suretiyle sorunlardan, zorluklardan kaçınabileceklerine inanırlar. Peki ama başkalarının koyduğu normlara uyum sağlamak, çözüm olabilir mi? Lütfen şu soruyu sor kendine: "Başkalarının olmamı tavsiye ettikleri, olmam için dayattıkları kişiliği benimsemem, sorunumu çözmüş olur muyum?" Buna evet demek zor. Sürekli olarak başkalarının senin hakkında verdikleri değer yargılarıyla yüzyüzesin; bunların dışında kalamazsın. Bu değer yargıları, senin neyi doğru, neyi yanlış söylediğine ya da nerede iyi, nerede kötü yaptığına karar veriyor. Böylesi doğru ve yanlışlar matematikte vardır, ama kişiliğin gelişmesi ve birey oluş alanında yoktur aynı şekilde iyi ve

kötü de yoktur. Öyle ya nesnel bir bakışla iyi nedir, kötü nedir?

Hermann Hesse şöyle diyor: "Benim görevim başkalarına, nesnel anlamda en iyiyi vermek değil kendimce en iyi olanı, olduğu gibi ve dürüstçe vermektir."

Nesnel anlamda en iyiyi vermen gerekmiyor. Çünkü en iyinin hangisi olduğunu belirleyecek olan kim? Sen kendince en iyi olanı elinden geldiğince olduğu gibi ve dürüstçe veriyorsan, işte bu verebileceğinin en iyisidir. Öyleyse iş dönüp dolaşıp senin başkası değil, kendin olmana geliyor. Bu kendine özgü oluş süreci yetişkin oluştaki olgunlaşma sürecidir. Daha fazla, daha da fazla kendine özgü olmak, içindeki "ben" neyse o olmak yani kendini nasıl duyumsuyorsan öyle olmak bunu dürüstçe bilince çıkarmak ve gerçekleştirmek: İşte kendin olmanın yolu budur. Yani sorun kopya olmamaktır, taklit olmamaktır, özgür olmaktır, asıl olmaktır. Çünkü: İçinde yaşadığımız çevrenin etkileriyle, bir taklit olman tehlikesi vardır; senin nasıl olman gerektiğini gösteren kuralların, ilkelerin, normların ve kurguların yarattığı standart tipin kopyası olman tehlikesi vardır. Yani aslolan senin başkalarının koyduğu kurallara karşın kendinin gerçekten kim olduğunu ve nasıl biri olduğunu bulup çıkarmandır.

Başkalarının koyduğu kurallar güçlüdür, çekicidir. Bu yüzden, gözünün açılması için, hayır demeyi öğrenmen için her zaman çelişkiler olmalıdır, bunalımlar olmalıdır. Başkalarının herşeyi belirlemesi, bir koşullandırmadır. Ana ve baban, öğretmenlerin, tanıdıkların, arkadaşların ve birlikte olduğun kişiler, iş arkadaşların ve şeflerin tarafından koşullandırılırsın. Bu etkilemelerin olağanüstü sonuçları vardır. Çünkü onlar bizden memnunsa bizim de rahatımız bozulmaz yani bana dokunmayan yılan bin yıl yaşasın diye düşünürüz. Seni eleştirmeyi ve tepende dır dır etmeyi bırakırlar, sen de kendini daha bir güven içinde daha bir rahat hissedersin.

Uyumun sağladığı güven ve huzur yanıltıcıdır. Bu görünüşteki güven ve huzur ortamında senin asıl gerçekliğin hiçbir zaman tam gerçek bir güven ve huzura ulaşamaz. Çünkü sen kendini onlara uyarlamışsındır, o kadar. Bu yüzden seni öve öve göklere bile çıkarabilirler ama içinde bambaşka şeyler kaynaşır, senin asıl duyguların ve bunlardan kaynaklanan düşüncelerin, içindedir, dışavurulmamışlardır.

Koşullanma sonucu oluşan uyuma belirli bir süre dayanabilirsin ancak. Bir arkadaşın sana yüz çevirse, işini yitirsen, sevgilinden ayrılırsan işte o zaman seni içinden bir şeyler zorlamaya, sarsmaya başlar. Bir şeyler yapmak zorundasındır artık. Yaşam senin karşına zorlu bir görev dikmiştir ve sen bu görev karşısında yapayalnızsındır. Yerinde olsaydı ne yapacağını sorabilirsin elbette bir başkasına. Ama işe yarar bir yanıt verebilir mi acaba ? O kendisi de koşullanmış değil mi zaten ve bu yüzden de başkalarının önyargıları, görüşleri ve tutumlarına bağımlı duruma gelmiş değil mi? Uyum sağlamış biri sana, uyum sağlama ile ilgili öğütler verebilir ancak. Ama tam da burada bu çelişki bunalımında, seni bağlarından kurtaracak bir öğüde, bireysel bir çözüme, sana uygun düşecek bir düşünceye ihtiyacın yok mu asıl?

İşte bu anda, sorunun özünün, kendinin kim olduğunda odaklaştığının ayırımına varırsın. Her bunalım, senin kendine daha da yaklaşabilmenin, kendini kendinin belirleyebilmenin, kendini kendin olarak duyumsamanın, kendin olarak düşünmenin ve kendin olarak karar vermenin olanağını da birlikte getirir. Her bunalım, ne denli çok bedensel ve ruhsal acıyla dolu da olsa bizi olgunlaşmaya götüren bir gelişme süreci olarak görülmelidir. Kendin hakkında biraz daha fazla bilgi edinme şansı bulmuş olursun böylece.

Herşey yolunda gittiğinde sen de kayar gidersin hiç engelle karşılaşmadan. Ne var ki içinin derinliklerinde değişen bir şey olmaz. Bu yüzdendir ki, içinde ruhunda dışarı taşmaya hazır nelerin olduğunu bilebilmen için, bunalımlara gerek vardır, engellere ve pürüzlere gerek vardır.

Mutlu olmak, başarılı olmak hiç de zor değildir. Herkes ister mutlu olmayı, herkes ister başarılı olmayı. Çünkü o zaman görünüşte herşey yerli yerindedir. Ancak, gelişme ve kendini tanıma için, zorluklarla yüzyüze gelmek gerçek bir mutluluktur. Yalnızca zorluklar çelişkiler ve pürüzler senin gözünü açarlar ve seni sana ulaştırırlar. Bu yüzden zorluklardan korkma asıl kaçınacağın basit şeyler, kolay şeyler olsun. Basit ve kolay olan, seni sana götürmez, onlar seni uyuşturur, ta ki yeni bir şeyle karşılaşp şaşkınlık içinde kalakalacağın ana kadar. Yalnızca yeni olan seni canlandırır ve seni sana götürür Eski seni uyuşturur ve enerjini zayıflatır.

2. Kendini beğenmişlik ile kendine hayranlık arasındaki fark nedir?

Kendini beğenmişlik salt dış görünüş ve giyim kuşam değil tam tersine bir insanın tüm belirleyici nitelikleri örneğin; zekâsı, yaratıcılığı, toplumsal ve politik yönelimi, mesleki başarısı, bireysel ya da toplumsal birliktelikleri, çocukları, arkadaş çevresi ile ilgilidir. Yani giyim kuşamına h'ç önem vermediğini ama astronomi alanındaki bilgilerinden de gurur duyduğunu rahatça düşünebiliriz. Aynı şekilde toplumsal konumuyla ilgili göstergelerin seni fazlaca ilgilendirmedeği, ama 1920'li yılların baskı resimlerinden oluşan bir koleksiyonun sence daha önemli olduğu düşünülebilir. Yürekten bağlı olduğun, seni öteki insanlardan üstün kılan tüm özgül yanlarını, kendini beğenirsin.

Bunu kendine hayranlıktan ayırdetmek hiç de zor değildir. Ancak kendini beğenmişliğin bu biçimi dış görünüşle, güzelliğinle, estetik burnunla, yüz çizgilerinle, kıvrıkcık sarı ya da siyah saçlarınla ilgilidir. Yani kendine hayran olmadığı halde kendini beğenmiş pek çok insan vardır. Kendine hayranlık, kendini beğenmişliğin bir bölümüdür. Bundan dolayıdır ki kendini beğenmişlik senin için, benim için yani herkes için çok büyük önemi olan bir psikoloji konusudur.

Kendini beğenmişlik, hangi alanda kendini gösterirse gösterebilir, büyük bir sorundur. Çünkü artık ona bağımlıdır (Çoğu kimse bu bağımlılığın ayrımında değildir üstelik). Bağımlılıksa zayıflıktır, güçlülük değildir. Bağımlılık, özgür olmadığının göstergesidir. Buna denk düşen bir sözü var Laotse'nin, hep aklımda tutarım: "Kendini aydınlatmak istiyorsan, aydınlanamazsın."

Ne ile aydınlatacağın önemli değil, ama aydınlatmayı istediğin anda bağımlılığa kapılırsın ve yaralanmaya yatkın duruma gelersin. İnsanın kendini beğenmişliği ile ilgili yanı, yani kendini anlamlı kıldığına inandığı, kendine ben olma gücü verecek yanının, tam da onu yaralanabilir ve zayıf yapan yanı olduğunu gözlemledim. Bundan dolayı, hiçbir şeye böbürlenme hiçbir bakımdan kendini beğenmişlik taslama.

Biliyorum, kendini beğenmişlik çok yaygın ama bu yaygınlık onun mutlaka iyi bir şey olduğu anlamına gelmez. Burada insan oluşun çok önemli ve köklü psikolojik bir yönelimini ele alıyoruz ve konuya çeşitli yanlarından yaklaşıyoruz. Kendini beğenmişlik bir özelliğinden, bir yeteneğinden, sahip olduğun maddi bir şeyden yani yok pahasına olduğun ya da çok alıştırma ve kişisel ödünlerle elde edebildiğin şeyler için böbürlenme demektir. Sahip olduğum şeye bağlanırım, yüreğim kopamaz ondan yani varlığım ona bağlıdır. Zekânla parlamak istiyorsun, ticari başarıyla, başkaları karşısında yarattığın görünüşünle, düşüncelerinle, güzel evinle, kendileri de örneğin iyi bir görünüş ya da beğenilen bir çekicilik gibi özgün üstünlüklere sahip oluşları gereken ya da olmadı en azından okulda, öğrenim sırasında, sporda üstünlük getirecek bir şeylere sahip olmaları gereken ailenle ve çocuklarıyla parlamak istiyorsun.

Başka insanlar karşısında kendi özgün yanlarını göstermek zorunda kalışının, seni ne denli bağımlı hale getirdiğini sezebiliyor musun? İşte kendini beğenmişlik, özgünlük tutsaklığıdır. Peki, neden ayırmedici yanlarını öne çıkarmak ister

insanlar? İnsan kendi kendine yetmez olduğundan, böylesi özgünlükleri öne çıkarmadığında kendi "ben"i kendine zayıf gördüğünden ve bu şekildeki fazlalığıyla kendini güçlendireceği için. Peki ama neden böyle bir fazlalık gerekiyor? Neden acaba sen olduğun gibi kendi kendine yetmiyorsun? Kendi kendimize yetmeyişimiz sürekli olarak değerlerin azalıp çoğaldığı bir sistem içinde yaşadığımızdan mı? Ya da belki eleştiri ile dedikodu ve dedim dedi ile, hayranlık ve benimsememe, takdir etme ve hor görme ile çepeçevre kuşatılmış olduğumuz ve tüm bunlardan kendimizi kurtaramadığımız-dan mı?

Kendin başkalarını aydınlatmak suretiyle başkalarından takdir edilmeyi beklediğin sürece seni kimseler aydınlatamaz. Peki parlamak ile aydınlatılmak arasında ne fark vardır?

Eğer parlamak istemezsen, hiçbir alanda özgünlük sahibi olmak istemezsen yani tüm kendini beğenmişliğinden kurtulmuşsan işte o zaman aydınlanmışsın demektir. Aydınlanmanın hikmeti, bunun kavranılmasında ve özgürlüğün kazanılmasındadır. Eğer egon, güçlendirilmek için hiçbir şeye gerek duymuyorsa, işte o zaman güçlü demektir. Eğer egon başkalarının hiçbir değer yargısıyla zayıflatılmıyorsa işte o zaman güçlü kalabilecektir. Ve o zaman sen, başkalarının senin değerini yüksek ya da düşük göstermelerinin temelinde kendi zayıflık sorunlarının yattığını anlayacaksın. Eğer onlar seni kıskanıyorlarsa, bu aslında onların kendi kendilerini beğenmişliklerinden kaynaklanan zayıflıkları yüzündendir. Eğer onlar seni övüyorlarsa ve seni yüceltiyorlarsa bu, onlar senin aydınlığından yararlanmak istiyorlar demektir. Yani kısacası, başkalarının görüşlerini öne almak, aldatıcı bir şeydir. Eğer bu bağlantıların ayırımına varabiliyorsan, kimse görmese de sen de aydınlanırsın.

Aydınlanabilirsin yani gerçek ve özgür bir egoya sahip olabilirsin ama kimse göremez bunu. İçin mutlulukla doludur ama böyle bir mutluluk beklemiyordur. Kendini beğen-

miş biri olmadığın için, kimsenin senin aydınlandığını görmemesi, sana dokunmaz. Halbuki kendi aydınlanmış halini kendine imaj yapmak isteyen "aydınlanmış" kişi kendini beğenmiş olan kişidir yani aydınlanmamış kişidir.

Asıl büyük sorun kendine hayranlıktır, gittikçe artan kendini beğenmişliktir. Aslolan kendini beğenmiş biri değilim diye de gururlanmamaktır. Aslolan şudur kısaca: Bağımlılıktan kurtuluş ve bağımlılıktan kurtuldum diye tavus kuşu gibi gururlanmaktan kurtuluş. Yoksa özgürlük bir provokasyondan öte bir şey olmazdı. Bu yüzden sen, bu özgürlüğü elde etmenin ne demek olduğunu ancak kendin öğrenebilirsin. Eğer bu özgürlüğe birisi seni çeke çeke götürüyorsa, öğrencinin ve öğretmenin kendini beğenmişlikleri (yani bu özgürlüğe kavuşmuş olmaktan dolayı kibirlenmeleri) de işin içinde demektir -ve o zaman bu önemli psikolojik sürece bir gölge düşüyor demektir.

3. Sağlıklı ve hasta tutkular var mıdır?

Tutku şudur: Bir şeyi elde etmek, bir amaca ulaşmak için enerjinin tümünü ortaya koymak. Herşeyin ölçüsünün başarı sayıldığı bir toplumda tutku son derece "olağan" sayılır. Çünkü başarıyla üstesinden gelinmesi gereken herşey için enerji harcanması gerekir. Eylem olmadan, enerji olmadan, yetenek, düşünce, zekâ olmadan konu üzerinde yoğunlaşmadan ve benzeri başka şeyler olmadan bir işin üstesinden gelinebileceği düşünülemez. Yani enerji olumsuz bir şey değildir, hatta dahası birşey yapılabilmesi için gereksinme duyduğumuz güçtür enerji.

Peki ama sağlıklı ve hasta tutkular var mıdır? Geçimini sağlayacak kazanç elde etmen gerektiğinde bu tutku, bu itki ya da enerji kullanımı da gündeme gelmektedir. Sporcu ya da sanatçı olarak başarı kazanmak istiyorsan, bu dediğimiz elbette gereklidir. Ancak şunu ayırdetmeliyiz: Edimlerimizde

yaşamsal enerji kullanmamız hangi noktadan sonra hastalıklı bir tutkuya dönüşür? Kafanda kendine bir amaç koymuşsundur ve bu amaca varmak istiyorsundur, bu amaca varmak için büyük bir istekle çaba harcarsın. İşte tam da burada yenisinden, kendini beğenme sorunuyla burun buruna gelirsın: Eğer ulaşmak için çabaladığın amaca seni götürecek tüm eylemlerin kendi egonu güçlendirmeye bağlanıyorsa kendin de bağımlı duruma gelmişsin demektir. İstem, düşkünlük ve tutku içiçe girmiştir. Hatta, sevgi görünümünde dışa vurulan cinsel istek de seni, egonu güçlendirmek üzere bir başkasını "fethetme" ye kadar sürükler.

Ulaşılmak istenene ulaşma arzusu ne denli güçlü ise bu isteminle ulaşacağını sandığın sözde iç huzuruna o denli daha fazla bağımlı duruma gelirsın. Tutku, insanın kendini geliştirmek ve kendini gerçekleştirmek için doğal bir biçimde enerji harcaması olarak başlar ve sonunda tamamen amaç üzerine yoğunlaşmak üzere öylesine artar ki tüm yaşamın boyunca bu çabadan başka şey düşünemez, başka hiçbir şey için zaman ayıramaz olursun, herşeyini bu amacın gerçekleştirilmesine bağlarsın ve her türlü özgürlüğünü de yitirirsın. Ve sonunda kendi arzularının tutsağı olursun. Bu daralma ile birlikte yaşamın, yaşama direncin zenginleşmez tersine yoksullaşır.

Hastalığa giden yol böyle başlar. Başarısızlıklara katlanmak zorunda kalırsın ve yenilgiyi tadarsın. Bunlar senin aklını başına getirecek anlardır. Ama eğer tutkularında azalma olmazsa ve arzuların daha da artarsa egon senden daha fazla, daha daha fazla başarı beklemeye başlar. Bu ise, amacına yaklaştıkça kendini güçlü, amacın senden uzaklaştıkça kendini zayıf hissedeceksın demektir. Kişiliğinin değerinin gittikçe daha fazla ölçüde, bu amaca ulaşmaya bağlandığını göreceksın. Bunlar psikosomatik olarak seni hasta edebilecek risk faktörleridir. Başarılı oldunsa gerilimlerinden kurtulursun ve hastalanmazsın ama başarılı olamadınsa kendini bunalımlar içinde bulursun, rahat uyuyamazsın, çabuk sinirlenirsın,

terden sıırıslıkılam olursun, yürek çarpıntılarının artar, baş ağrıları çekersin. Başarısız olmak seni hasta eder yani bedenini hasta eder.

Hastalıkların nedeni bedeninde değildir, ruh ve akıl bölgelerindedir. Doktora gidecek olursan doktor organlarının işlevlerini yerine getirip getirmediğine bakacak ve olumsuz bir şey bulamayacaktır. Diyelim ki yürek çarpıntılarının var. Bunun organik nedenleri olamaz (gerçek organ zayıflıklarından kaynaklananları şimdilik bir yana koyalım), nedenler ruhsal zihinsel alanda aranmalıdır. Ama hekim bunu kendi tanı yöntemleriyle belirleyemez. Yani tıbbi açıdan bakıldığında sağlamıdır. Ne var ki sende saplantı haline gelmiş olan arzular, yaşam direncini zayıflatır ve gelecekte organik rahatsızlıklara neden olacak şikayetleri gündeme getirecektir.

Bir hastalığın ne olduğunun belirlenmesi tıbbi tanı alanıyla ilgilidir. Aşırı ölçüde tutkulu olmak tıbbi anlamda hastalık değildir. Bu tutku hasta eder insanı ama hekim hastalığa ancak incelemelerinde ve analizlerinde somut bir bulguya rastlarsa tanı koyabilir. Ama o zaman da artık tıbbi bakımdan hasta olmuşsun demektir ve hastalıkla ilgili organlar üzerinde etkili olacak ilaçlar verilir sana. Hastalığın asıl nedeninin tutku olması burada hiç önemli değildir artık. Tutku tıbbi bağlamda, bir hastalık değildir. Aynı şekilde başarı arzusu ve cinsel düşlerin gerçekleşeceği umudu da bu anlamda hastalık sayılmazlar.

Sağlıklı ve hastalıklı tutku sonucu gene de çok önemlidir ve insanla ilgili bir soruna bir yaklaşım gerektirmektedir. Tutkulu saplantılar eninde-sonunda seni bedensel olarak hasta eder. Hastalık önce ruhta yani kafada başlar. Bundan dolayı senin için en iyi sağlık önlemi, ruhunu tanımana ve düşünceni kontrol etmene yol açacak, yardımcı olacak olanlardır. Burada kendini anlayan, neyi istediğin ve özellikle de bunu niçin istediğin sözkonusudur. Ne vardır bunun arkasında? Neden tutkuyla şu ya da bu amacın peşindesin?

Bununla salt kendin için ne elde edeceğini düşünüyorsun? Sözün özü: Kimim ben? Şunu ya da bunu yapmana neden olan şey nedir? Ötekilerden üstün olmak için bir kendini beğenme mi? Zayıflıklarını ödünleme çabası mı? Bu bağlamda şu soruyu sormalısın kendine mutlaka: Zayıf olmağın kötü yan nedir? Neden güçlü olmak istiyorum ve güçlü olduğumu da herkese kanıtlamak istiyorum? Görünüşe bakılırsa bu soru pek de güncel değil, ilginç gelmiyor insanlara.

Bize seçenek sunulmuyor ki. Zayıflıklara yer yok bu dünyada, pervanelerin ışığın çevresinde toplaşması gibi herşey ruhun, zihnin ve bedeninin sağlığı çevresinde döner durur. Bundan dolayı kendini beğenmişlik, tutku ve kendine hayranlık geçerli ve kabul gören değerlerdir. Bunların karşıtı olan doğallık, kendinden memnuniyet, ılımlılık ve uyumluluk, özgürlük ve bağımsızlaşmışlık, acıma ve özgecilik, kendimi öne çıkarmama ve kendi hayal dünyasında yaşama, yaptıklarımız ve düşündüklerimiz içinde neredeyse hiç göze batmaz. Bu yüzden de döne dolaşa şunu diyorum hep: Gerçek arzularına ve gereksinmelerine kulak ver, o anda tutkulu bir itkiye aykırı düşecek bile olsalar, onlara serbestlik tanı. Tutku aşırı gerginliğe yol açabilir - ve bedenini hasta edebilir. Buna karşılık, tutkunun tutsağı olunmayan, bağımlılıktan kurtulunmuş dönemler bedenini sağlığına kavuşturur yeniden.

Tüm bu bağlantıları anlamayı bize hiç kimse öğretmedi. Bu yüzden, bu bağlantıları, açık seçik ve herkesin kolayca anlayabileceği bir biçimde, ikide bir parmak kaldırıp yeniden yeniden sormayacağı bir biçimde açıklamayı kendime görev sayıyorum. Ruh ve zihin tanınmaz, bilinmez bir alandır. Tıp eğitimi görenler üniversitede bu konuda hemen hemen hiçbir şey öğrenmiyorlar ve psikoloji bilimi gündelik ruhsal yaşamın somut sorunları yerine kendi bilim anlayışıyla uğraşan bir bilimdir.

4. Tutku ve saldırganlık ne ölçüde ilişkilidir?

Eğer tutku, arzulara ulaşmayı sağlarsa, içimizdeki gerilim ve buna bağlı olarak da saldırganlık eğilimi azalır. Amaç noktasına henüz gelememiş olan aşırı tutku, içimizde gerilimlere neden olur ve gerilimli olduğu zaman da her yenilgi bir bozgun demektir. İçsel gerilim ve beklentilerin gerçekleşmemesinden doğan kırıklıklar; saldırganlık ve hırçınlık yaratırlar.

Gerilimlerin iki tür sonucu olabilir: Bunalıma ya da saldırganlığa yöneliş. İçine kapalı birey, bastırılmış tepkiler ortaya koyar ve nerede yanlış yaptığını düşünür durur. Dışa dönük birey ise yanlış aramakla zaman harcayıp kendini yapacağı şeylerden alıkoymaz; başkalarına hatta hiç ilgisi olmayan kimselere suçu yükleyiverir. Tepkileri hırçındır, yakın çevresinde o anda kimi bulduysa eleştirir. Böylesi dışa yönelik davranışlar saldırganlık olarak algılanır. Bu durumlarda en hafif deyimle şunlar söylenir: "Sen de Mart havası gibisin bugün" ya da "Keyifsiz görünüyorsun" Aslında keyifli olup olmadığımız değildir sorun (çünkü keyifsizlik biraz sonra geçer gider) böylesi bir hırçınlık saldırganlıkla özdeşdir. Bu durumda saldırganlığını daha da arttırmamak için hırçın kişiyi daha fazla kızdırmamak gerekir. Çünkü: Saldırganlık saygısızlığa, istediklerini şiddet yoluyla yapmaya, ağır, iğneleyici ve alaycı sözlere kadar varır; yani yaralayıcı olur ve çoğu zaman haklı bir dayanağı da olmaz.

Tutku ve saldırı çok yakından ilişkilidirler. Bu nedenle, tutku toplumumuzda pek olumsuz değil dahası olumlu olarak bile görülse, tutkuların tutsağı olmuş kişiler karşısında dikkatli olmalısın. Eğer tutku ve dışa dönüklük nitelikleri aynı kişide toplanmış ise, herhangi bir zorluk ya da başarısızlık anında hırçınlık ve saldırganlık belirebilir. O zaman da herkes her an haksız bir saldırının hedefi olabileceğini hesaba katmalıdır. Böylesi bir davranışa hazırlıklı olmak iyidir.

Mesleki yaşamda ya da özel yaşamda tutkuya tutsak insanlarla çevrili olmak her zaman büyük bir sorun olmuştur. Çünkü saldırganlık her zaman bir tehlike olarak hep ortadadır. Ve böyle olunca da tek tek bireylerin gerilimlerinden kurtulması hiçbir zaman mümkün olmayacaktır; onlar sürekli bir gerginlik içindedir. Nereden gelecek? Ne zaman gelecek?

Enerji ve canlılık, çeşitli konularda düşünceler ve iyimserlik yayabildikleri için tutkulu insanlar çok çekici bir etki yaratırlar. Bir yanlarıyla çok sevimlidirler başkalarını överler, hoşagidici sözler söylerler ama öte yandan beklentileri gerçekleşmediğinde yaralayıcı, eleştirici, utanmazca tepkiler gösterebilirler.

Günlük iş yaşamında, tutkulu kişilerden kendini güç bela sakınabilirsin. Halbuki özel yaşamında bu olasılık vardır. Ancak sevgi veya birliktelik yoluyla bir ilişki yoksa tabii. Başarılı olduklarında büyüleyici ve sürükleyici bir etki yarattıkları için, tutkulu ve kendini beğenmiş kimselerin tek başlarına kalmış diye bir sorunları pek yoktur. Ne var ki üstünlüklerini sürekli kılamadıklarından ve başarılarını kalıcılaştırmaya güçleri yetmediğinden dolayı saldırganlıkları hep bir köşede tetiktedir. İşte o zaman bu üstünlüklerine rağmen en yakın çevrelerinde kim varsa ve hele bunlar kendilerinden daha iyi bir konumda ya da daha güçlü değillerse saldırganlıklarının odağı haline getirirler. Yani, tutkunun pençesindeki ve kendini beğenmiş kimseler yalnızca güç karşısında geri adım atarlar. Çünkü ancak o zaman bu temel düşünceye dayalı tutumları saldırganlıklarına üstün gelir: Herifin (ya da kadının) hiç şakaya gelir yanı yok. Buradaki "şakaya gelmek" sözcüğü nedense fiili saldırıların: "şaka yapmak" arasında bağ varmış gibi bir çağrışıma da yol açabiliyor. Saldırıya uğrayan kimse iki tür zarar görüyor: Bir yandan saldırıyı savmak zorundadır. Öte yandan da, şikayet edecek olursa, kendisine şaka yapıldığı söylenecektir. Dayanak da şudur: "Yahu, sen de hiç şakadan anlamıyorsun." Yani burada bu kez, aşağılayıcı etkisi olabilecek yeni bir eleştiriyiyle karşı karşıya bulunmaktadır.

Günlük konuşmalarda şöyle denir: "Benimle böyle şaka yapamazsın. Şakanın da bir sınırı var ama." Bununla şöyle demek istenir: Saldırganlıklar ve huysuzluklar artık şaka olarak görülmeyecektir. Böyle şaka olmaz!

Peki o zaman şunu soralım: Tutkulu ve saldırgan kimseler karşısında doğru tutum nasıl alınacak? Bir kere öncelikle bu kişilerle karşılaştığında peşin peşin hemen yolunu değiştirmeyeceksin tam tersine çok iyi gözlemleyeceksin ve nasıl davrandıklarını kafana yazacaksın. Seni, övgü ve saygı ile mi kazanmaya çalışıyorlar yoksa eleştiri ve hırçınlıkla güvenini mi sarsmak istiyorlar, bunların seni etkilemesine izin verme. Tutkulu insanlar olsun kendini beğenmiş insanlar olsun kendilerine bir yarar sağlayacağını düşündükleri davranışı yaparlar ve saldırılarıyla kendi güçlerini, kendi konumlarını ne denli yüksek gördüklerini kanıtlamaya çalışırlar. Onların sana hangi gözle baktıklarını artık biliyorsun, ve seni olduğundan aşağı da görseler kırılmana gerek yoktur. Ve onların öznel değerlendirmeleri hakkında da artık bilgi sahibisin, dahası bu değerlendirmelerin senin gerçek değerine ilgili hiçbir şey ortaya koyamayacağını da biliyorsun. Saldırganın gözünde ondan daha aşağılarda da olsun, başkaları eğer seni önemsiyor ve gerçek değerini anlıyorsa, saldırganın değerlendirmesi seni hiç etkileyemez. Ama elbette kendi değerini öncelikle kendin görmelisin.

Demek ki birinin, senin değerini abartması ya da küçümsemesinin sence hiçbir önemi olmamalıdır. Çünkü senin gerçek değer bundan bağımsızdır. Bundan dolayı başkalarının değer ölçütlerini tanımak, önemlidir. Bu, insanları tanımada büyük bir rol oynar. Bu hangi ölçütle değerlendiriyor, öteki hangi ölçütle? Katolik gözüyle mi görüyor, politikacı ya da özel girişimci gözüyle mi, sanatçı ya da sporcu gözüyle mi yoksa gazeteci ya da öğretmen gözüyle mi? Ve hangisinin ölçütü sence önemli olacaktır? Hiçbirinin.

Yararı öne çıkaran düşüncenin ya da belli bir şeye inan-

maya yatkın düşüncenin belirginleştiği değerlendirmelerden öte senin kişiliğinin bir değeri vardır. Çeşitli bakışlara bağlı olarak seni değerlendirmek mümkündür. Ama sen, kendin olarak, tüm bunlardan bağımsızsındır. Eğer sen de ölçü olarak bu bakış açılarından birini alacak olursan, gerçek anlamda bağımlı olman tehlikesiyle karşı karşıya kalabilirsin. Bu yüzden, bu tür düşüncelerden bağımsız olabileceğini görmeyen; yaşın ve mesleğin ne olursa olsun, derin ve rengin, ulusun hangisi olursa olsun, hangi eğitimi görmüş olursan ol, politik ve dinsel yönün ne olursa olsun, soyun sopun kökenin ve arkadaş çevren bir yana senin sen olduğunu; çıkar kümelerinin yararcı düşüncelerinin ötesinde bir birey olduğunu görmeyen için sana yardımcı olmak, destek olmak istiyorum.

5. Saldırganlık olağan bir davranış biçimi midir?

Hırçınlık ve fiili saldırının, dışa dönük ve tutkulu insanlarda belli bir birikim gerektirmeyen tepkiler olarak yani başarı beklentileri gerçekleşmediği zaman (ki bunun psikoloji terminolojisindeki adı bozgundur) ortaya çıktığını açıkladım. Psikolojideki temel kural şudur: Bozgun, saldırganlık üretir. Başka deyişle, içine kapalı kimselerde oluşan bunalımlar sineye çekilir. Burada şunu belirtmek gerekiyor: Öfke içe atılırsa ve özeleştirici yoluyla, kendini suçlama yoluyla özdeğer duygusuna yönelirse, bunun sonunda bunalım oluşur.

İçinde bulunulan durumun yarattığı bozgunların hemen ertesinde saldırganlık görülür ama bunun dışında saldırganlık, bozgun yaratıcı olaylardan bağımsız olarak sürekli bir davranış biçimine dönüşerek insanın içine kök salabilir.

Pek çok insan uğradıkları bir hayal kırıklığına dayalı olarak hemen saldırgan ve hırçın tepkilerde bulunabileceği gibi çevrelerine sürekli olarak saldırgan bir hırçınlık yayar. Çünkü yaşadıkları hayat zaten onları bozguna uğratmıştır ve bozgun süreklidir. Bu bozguna uğramışlığın, pek çok ve çeşit çeşit

nedenleri vardır. Kendini bağımlı hisseden, canlı biçimde açılımını gerçekleştiremeyen, yeterli saygı ve kabul görmediği için ezilen, kendini aşırı yük altında hisseden, bozgun duyguları edinmeye başlar, ve bu duygulardan da saldırganlık gereksinimi doğar. Eğer yaşam insanın gözüne genel olarak yetersiz görünmeye başladıysa, bu durum dehşetli bir bozguna koşar adım götürmeye başlar.

Burada da dışa dönük kişi saldırganlıklarını ortaya koyarken içine kapalı olanlar, bunalımlarını dışa vururlar. Bunu görebilmek çevrendekilerle ilişkilerin yani insanları tanıman açısından olağanüstü önemlidir.

İnsanların çoğu mutlu değildir; kendilerinden olsun yaşam koşullarından olsun hoşnut değildir. Bundan dolayı da ya bastırılmış tepkiler gösterirler ya da saldırgan tepkiler. İşte bu durumlara karşı, hazırlıklı olmak gerekir. Yaşam koşulları nedeniyle özgürlüğü kısıtlanmış bir insan yaşama kırgın olduğundan dolayı, gerçekleştirilemeyen her gelişme eğilimi bir iç gerginliğe yol açar. İstatistiksel olarak insanların % 95' i kendilerini istedikleri gibi geliştirememekten şikayetçidir. Temel neden şudur: Uygar Avrupa toplumu, insanların kendilerini geliştirmesi için hiçbir olanak sunmuyor, tam tersine verili yapılara uyum sağlamalarını istiyor. Yani, bozgunlardan uzak yaşayabilecek biçimde kendini geliştirmek için pek az şansı olan insanlarla çepeçevre sarılmış durumdasın. Kendini serbestçe geliştirebilmeyi başarsan ve %' 5 lik, mutlu azınlık içine girmiş bile olsan ümitsizlik içinde bunalımlı ya da saldırgan tepkiler gösteren bozguna uğramış % 95' lik kesimce kuşatılmış durumda olacaksın. Özgürce değil de uyum içinde yaşıyor bile olsan bu bozgunun içinde, başkalarının bozgunu ve saldırganlığı gene gelip seni bulacaktır. Ve her saldırganlık seni yeniden bozguna uğratacak, seni yeniden bunalımlara ya da saldırganlığa sokacaktır. Bunalımın bir yanda seni zayıflatıp diğerlerini sana karşı saldırganca davranmaya cesaretlendirecek, öte yandan ise saldırganlığın, öteki-

leri kendilerini savunmaya zorlayan ya da daha sert karşı tepkilere yolaçan bir güç ifade edeceğinden bu saldırganlık seni güçlendiriyormuş gibi görünür. Sen de kendin saldırgan olmak için, her seferinde seni yeniden yeniden daha da saldırganlaştıracak olan bozgunları sürekli olarak sineye çekebilecek "canlılıkta" olmak zorundasın.

Başa dönelim yeniden. Kendini geliştirmek ve özgürlüğünü kazanmak istiyorsun. Kendini gerçekleştirme yolunda olduğundan hareket edelim. Çevrende yaşayan insanların, memnun olmadıkları, mutlu olmadıkları ve bozguna uğramış oldukları nedeniyle sana saldırganca davrandıkları bir ortamda yaşamak zorundasın. Buna tepkin nasıl olacak? % 95 lik bozgun yemişler kümesi ile kuşatılmış olduğundan dolayı onlardan bir şey bekleyecek durumda değilsin, ne saygı, ne övgü, ne de yakınlık. Onlardan tek bekleyebileceğin aşağılama, eleştiri ve surat asma, düşüncesizlik ve hayatı zehretme, kötümserlik, tutukluk ve darkafalılıktır. Gerçek şudur: Çevren ümitsiz, bozguna uğramış, bunalımlı, gergin ve yaratıcılıkları zayıf insanlarca sarılmış durumda. Onların davranışlarına aldırmayıp onlarla diyalog kurmayı deneyecek olursan, her seferinde şu standart formülasyonla karşına çıkacaklardır: "Evet, ama..." Demek oluyor ki özgürlük ve kendini geliştirme; kendini başkalarının görüşünden bağımsızlaştırmaktır. Çevrendeki insanların % 95' inin seni baskı altında tuttuğu ve anlamadığı duygusuna kapılacaksın. Seni eleştirecekler ve gücünü, canlılığını, enerjini alıp götürecekler. Sadece kalan % 5 onlar da kendileri özgür, bağımsız oldukları ve buna bağlı olarak da saldırganlıktan yoksun oldukları için, seni anlayabilecektir. Sadece bu % 5 sana güçlük ve güçsüzlük açısından bakmayacaktır.

Çok sabırlı ve hoşgörülü olmak zorundasın. Mücadeleni o % 95' lik kesime yöneltme. İyi bir rastlantı bekleme yani % 5' lik özgürler kümesi içinde yeralan birine rastlamayı bekleme. Özgürlüğünü yaratmak için; sıra sıra dizilmiş bağımlılar

arasından geçip sıra dayacağına çekilen biri olmayı göze almak zorundasın.

Sen kendin ne kadar fazla özgürleşirsen başkalarının bağımlılığı ve tutsaklığı konusunda o kadar fazla anlayışlı olursun. O zaman aklını ve ruhunu açabileceğin birine duyduğun özlem daha da azalır. Böyle bir insana rastlama olasılığının pek de fazla olmadığını göreceksin. Eğer ona tam zamanında rastlayacak olursan kanatlanmış gibi olursun ve başarın artar. Ama ona rastlamazsan bu da, istatistiksel olarak çok olağandır yani felaket falan değildir. Gene de yaratıcı bir biçimde kendini geliştirme ve kurtuluş yolundan ayrılma. Bağımlılık, uyum, bunalım ve saldırganlık içinde yıllarca ot gibi yaşamak ve başkalarına zarar vermektense özgürlük içinde ölmek kat kat iyidir.

Bu bölümde dillendirdiğim düşüncelerimi bir kere daha kısaca ifade etmek istiyorum. Bozguna uğramış ve saldırgan insanlarla kuşatılmışsın. Kurtar kendini bundan, bu şu demektir: Sen bozgun, bunalım ve saldırganlık arasındaki bağlantıyı biliyor sayılırsın; insanların niçin tepki gösterdiğini, nasıl tepki gösterdiğini anlıyorsun ama bu tepkilere boyun eğmiyorsun. Bir sağanağın gelip geçmesi gibi, bırak saldırılar geçip gitsin yanibaşından. Bu saldırılar eninde sonunda insana özgü şeyler de olsa, senin düşünce sistemini değiştirmelerine izin verme kendini geliştirmende seni etkilemelerine izin verme.

6. Saldırganlık hayatta kalabilmek için bir mücadele biçimi midir?

Kendi dışımızdaki insanlar hakkında, saldırgan oldukları zaman daha fazla, baskılanmış göründüklerinde ise daha az kafa yorarız, çünkü kendimizi bu sonuncuların pek fazla bir tehdidi altında görmeyiz.

Saldırganlık, hayatta kalabilmek için mutlaka yapılması

gereken mücadelenin ayrılmaz bir parçası olarak çoğu zaman anlayışla karşılanıyor. Saldırgan hayvanın, sıralamada (sözgelemi kümes hayvanları için "yem önceliği" nde) en önde olduğu ve hayatta kalma mücadelesinde (ya da kendini geliştirmede) en güçlü olarak ortaya çıktığı, hayvanların sosyal yaşamı sık sık örnek olarak gösterilir. Sonra da, avını ele geçirebilmek ve cinselliğini geliştirebilmek için "belirli bir saldırganlık potansiyeli" nin gerekli olduğu, kanıt olarak ileri sürülmektedir. yani acaba varlığını sürdürebilmek ve kendini geliştirebilmek için verilecek mücadelede saldırganlık zorunlu mu?

Sinekleri yakalamak için ağ ören bir örümcek saldırgan değildir. Buğday tarlasında fare için pusuya yatmış ve kımıldamadan beklemekte olan bir kedi saldırgan değildir. Havada avını gözetleyen bir şahin de saldırgan değildir. Olsa olsa gözlerini dört açmıştır, iyice konsantre olmuştur ve capcanlıdır.

Canlılık ve canlılıktan kaynaklanan aktiflik, saldırganlık değildir. Yırtıcı hayvan avının üstüne çullandığında sağlıklı ve canlıdır. Daha iri bir hayvanın daha küçük olan bir hayvanı, yemek için öldürdüğünü gözlemlediğimizde gördüğümüz herşey bize çok vahşet ve gaddarlık gibi gelir. Halbuki burada, şaşkınlıkla hatta belki de tiksinerken izlediğimiz biyolojik bir düzen söz konusudur. Çünkü her canlı, hayatı tüketme eylemi içindedir, yani öldürücüdür yani yaşarken yaratır ve yaratırken de aynı zamanda yok eder, öldürür. Yaratmanın bağlı olduğu kural budur. Bitkiler ve hayvanlar alemini yaratanın kendisi de koyduğu bu ilkeye bağlı olarak saldırgan mıdır? Yoksa bir Shakespeare oyunundaki gibi olmak ya da olmamak mücadelesinin nasıl sonuçlanacağını merak ederek, keyifle bu mücadeleyi mi seyrediyor? Bu yaratmada, vahşet ve gaddarlık var mıdır? Bu düzenliliğin bilmecesini anlayabildik mi? Elbette ki, doğa içinde insanı ayrı bir yere koyma yanlısı olduğumuz sürece, bu sorular insanlar arasındaki saldırganlık sorununun sınırlarını aşar.

Şimdi insanların birbirlerine karşı davranışları konusuna dönelim. Gözlerini dört açmış, konsantre olmuş düşünce ve yaratıcılık yoluyla geçimini sağlayan birini sağlıklı ve canlı olarak niteledik. Ama bunu yaparken birlikte yaşadığı insanları eleştiren, aşağılayan, kötüleyen, sürekli eksik arayan, onları incitmeye ve yaralamaya çalışan birini de saldırgan olarak niteledik. Her seferinde birbiriyle ilgisi olmayan bakış açılarının gerçek olguları silecek biçimde karıştırılmaması gerekiyordu.

Aktifliğe, canlılığa ve enerjinin geliştirilmesine kimsenin bir diyeceği olamaz. Canlılığın hem de bütün olarak bir yere yöneltilmiş olması önemlidir. Çünkü her eleştiriye zorunlu olarak bir saldırganlık olarak nitelemek mümkün değildir. Yapıcı ve yıkıcı eleştiriye ayırdetmeniz gerekir. Yalnızca eksik aramanın, küçük düşürmeciliğin, kışkırtmacılığın, aşağılamanın, cesaret kırıcılığının yıkıcılığı, saldırgan nitelik taşır.

Bu saldırganlıkta amaç "bir şey elde etmek" değildir aksine yaralamaktır. Bu saldırganlık olumlu düşünceler geliştirmek istemez, yerle bir etmek ister, yani bozguna uğratmak ister, bunalıma sürüklemek ve arkasından canlılığı zayıflatmak ister. Halbuki bir kurt sürüsü içindeki mücadeleler öncelik içindir, sıralamada önde olmak içindir. Kurt sürüsü içinde mücadele edilir gerçi ama hiçbir türde öldürülmez.

Eğer bu tür fiili saldırganlıkları kurt sürüsü içindeki kavgalarla karşılaştıracak olursak, bu saldırılar acaba gücünü sınamak için midir, daha güçlü olana öncelik tanımak için midir? Yıkıcı saldırganlığı anlayabilmek için burada da ince ayrımlar yapmak gerekmektedir.

Gıda, yaşama alanı, cinsel eş bulma gibi hayati çıkarlar uğruna verilen hayat-memat mücadelesini, bu konuya felsefi ya da dinsel açıdan yaklaşıldığında bir sürü düşünsel zorluklar getirse de, kabullenmek zorundayız.

Yıkıcı biçimde eksik arama çabası, aşağılama ve yaralama

yani bozguna uğramış insanlar arasında bu en çok görünen saldırganlıklar, doğadan gelme bir şey ve canlılık olarak hoşgörüyü karşılanamaz. Bu saldırganlık nörotik bir tepkidir yani özellikle de insana doğada özel bir yer vermek istiyorsak (ki bence insan böylesi özel bir yeri pek de haketmiyor) hayatta kalma uğruna yapılan doğal bir savaş olarak göremeyeceğimiz ruhsal bir hastalıktır.

Yani saldırganlık hayatta kalmak için sürdürülen doğal mücadele gibi görülerek hoş karşılanamaz ve de hiçbir şekilde kabullenilemez. Peki tek tek her bir kişi için somut olarak ne yapmak gerekir? Öyleyse önce senden başlayalım. Diyelim ki sen bozguna falan uğramış değilsin ve hayatını canlılıkla geliştirmek istiyorsun. Bunu gerçekten isteyip istemediğin (ki pek çoğu hiç istemiyor böyle bir şeyi) ilk kez şimdi belli olacak. Hayatta kalma savaşı olarak görünen ve böyle haklılık kazanmaya çalışan yıkıcı saldırganlığın sınırını nasıl belirleyeceksin? Bozguna uğrayabilirsin, zayıf düşebilirsin. Bu çok görülen ama kötü bir tepki biçimidir. Karşı darbe ile cevap vermeye girişebilirsin. Belli bir tartışma çerçevesi içinde kaldığın sürece böyle bir şey zaman zaman tamamen uygun sayılabilir. Ancak yıkıcılığın öne çıkması gözle görülür hâle gelince canlılık, anlamsız güç kullanmaktan kaçınmalıdır. Hemen bu yoldan dönmeni tavsiye ederim sana.

Böyle bir davranışı ben "kaçma" olarak değil güçlülük olarak nitelerim. Saldırılarından etkilenmemek ve boşa çıkarmak, bu büyük bir güç ve canlılık kanıtıdır. Bunun neden böyle olduğu, henüz en ince ayrıntısına kadar açıklanabilmiş değildir. Ama durum bu, ve sen, bunun böyle olduğunu kabullendiğin, (bilinçli olarak güç'ten söz ediyorum şimdi) arasında ayırım yapmayı öğrendiğin zaman bu güçlülüğün farkına varacaksın. Yıkıcılık doğrudan senin kendine yöneliktir, yapıcı güç ise konuya yöneliktir. Ve "konu" nun, herhangi biriyle ayrışmaya (ama yıkıcı olmayan bir biçimde ayrışmaya) değer olup olmadığı ise artık tamamen sana kalmış.

7. Saldırganlık neden çoğu zaman kamufle edilir?

Bunalım da bir saldırganlıktır. Bunalım doğrudan kişinin kendine yöneliktir. İlk bakışta saldırganlık ve bunalım hiç ilgisi olmayan iki kavram gibi görünür ama, her ikisi de bozgun ve beklentilerini bulamama adlı ana babanın çocuklarıdır.

Ne bunalım ne de saldırganlık her zaman, olduğu gibi ve açık seçik olarak kendini gösterir. Sözgelimi bunalım, kötü politik ortamdan, insanların kötü oluşundan, ekonominin gerilemesi gibi uygunsuz koşullardan sürekli sızlanma biçiminde kendini kamufle eder. Bu faktörler hayatın sıkıntılı oluşunun, insanlara baskı ve yükten başka şey getirmeyen sorunların suçlusu olurlar. "Herşey bu denli korkunç olmasaydı, evet korkunç olmasaydı insan kendini geliştirebilirdi, başarılı olabilir ve yaşamının tadına varabilirdi." Bunalımlı kişi suçu başkalarında arar, koşulları sorumlu görür ama kendini de unutmaz: "İyi bir eğitim görmüş olsaydım... bu kadınla evlenmemiş olsaydım... kendime daha fazla güvenim olsaydı... bu virüsü kapmamış olsaydım... daha güzel olsaydım... daha rahat konuşabilseydim..." Bunalımlı insan bu olumsuz koşulların gittikçe daha derinine batır, özeleştirir ve kendini yiyip bitirir ve adeta felç eder.

Saldırgan da kendi kişisel gelişiminin ve zayıflıklarının koşullarından ve sıkıntılarının dolayısı kızgındır. Ama o bundan şikayet etmez, tam tersine başkalarının zayıf yanlarını görür, ve onlara saldırır (yani saldırısını kendine değil başkalarına yöneltir). Çevresindeki insanların her hatasına sinirlenir ve kendisini rahatlatmak için kazanç elde edebilecek biçimde bu yanlışları abarttıkça abartır ve herşeyde bunu yapmaya çalışır. Böylesine dışa yönelik bir biçimde doğrudan saldırıya geçebilmek için elbette cesaret ve enerji gereklidir. Bu dışa yönelik enerji, bunalımlı kişide yoktur. Bunalımlı kişi sızlanmalarından ve -elini kolunu bağlamış olan- hayal kırıklıklarından kendini kurtaramaz.

Pek fazla dışa dönük olmayan ve korkak insanlarda kızgınlık ve saldırganlık kendini açıkça ve dolaysız gösteremez. Kızgınlığını başkalarına gösterecek gücü içinde duymayan kimse bu kızgınlığını içine gömer ve gizli gizli dışa vurur. Bundan dolayıdır ki her nezaket ve yakınlık gösteren kişi mutlak saldırgan olmaz diye bir şey yoktur. Bu, kötü bir yanıltmacadır. Hatta tam tersine; uyumlu olmanın öne çıkarıldığı toplumumuzda duygular öyle açık açık dile getirilmez, toplumsal sözleşme ve nezaket kuralları maskesine saklanırlar. Sana karşı övgüler yağdırır ve abartılı bir nezaket gösterirlerken aynı zamanda kanını donduracak, ince uyarılar almak, başına gelebilecek bir olaydır, unutma.

Birden sinirli sinirli bağırıp çağırmaya başlayan saldırgan patırtıcıyı: Şaşırtıcı ve beklenmedik biçimde uç bir sözlü saldırıda bulunan arkadaş canlısı, nazik ve övgüyü hak etmiş, hani o "şeytan tüyü mü var bunda" denen bir insan olarak, kolayca bir yere oturtabiliriz. Çoğu zaman bu söz atmalar (ister alaycı ister küçük düşürücü cinsten olsun) öyle güzel formüle edilmiştir ki, "zeka ürünü" gibi görünebilir ve muhatabın belki gülemeyeceği ama gülmesi için yapılmış bir çeşit espri olarak bile algılanabilirler. Çünkü insan kendi hakkındaki şeylere de gülebilmeli, herşeye aldırmamalı ya da herşeyi pek fazla ciddiye almayıp olaylara biraz esnek bakabilmelidir. Kamufle olmuş saldırgan işte buradaki boşluktan girer ve bu şekilde saldırganlığı içinde kalmaz, dışarı atılır. Saldırgan mı? Yok canım, saldırganlık aklının ucundan bile geçmemişti, bu sadece özdeyiş gibi bir şeydi, öylesine birden gelivermiş bir şaka yapma düşüncesi idi, yani bu kadar şaka da kaldırılamaz mıymış? İşte saldırganlığın, yine saldırganca yoluna devam etmesine yarayacak bir başka tutanak.

Kamufle edilmiş saldırganlık yaygın ve tehlikelidir. Kamufle bir şekilde saldırıya uğrayan kişi de çoğu zaman çok zor bir duruma düşer: Bir yanda saldırıya uğramıştır ama öte yanda ise ortada somut bir şey olmadığı ve belki de hepsinin

kendi kuruntusu olduğu -ve böylece kendi benliğinin kompleksi olan ve biraz fazlaca abarttığı kendi duyarlılığını gösterdiği için, saldırıların doğrudan ayrımına da varamaz. "Yani gerçekten kastedilen tam da böyle değildi." Biraz kızmış olan kişi, aslında niyeti kötü değildi, diye düşünmek, kamufle edilmiş saldırganlık yeniden iğnesini batırıncaya kadar yatıştır. Ve böyle böyle, sistemli bir biçimde kendine güvenin sarsılır. Bundan dolayıdır ki, sakın ola kendini böyle bir oyuna kaptırma. Kamufle edilmiş saldırganlığa karşı tek bir çıkar yol vardır: Hemen soracaksın, "ne demek istedin," diye. Ve kendini kamufle etmiş saldırganın çoğu zaman kendini saldırgan göstermek istemediğini tam tersine geri adım attığını ve bir sürü gerekçe ve kaçamağa sığındığını, aslında sana yönelik olmayan şu ya da bu davranışla ve demek istediğini sana açıklamaya çabaladığını göreceksin.

Ancak arkasından saldırının ortaya çıkması ve senin gerçek bir saldırı ile karşı karşıya kalman da sözkonusu olabilir. Demek oluyor ki, kamufle edilmiş saldırganlığa karşı çıkabilmek için gözünü dört açarak cesaretini kaybetmemek zorundasın. Demek oluyor ki "huzurum bozulmasın, aman" diye geri adım atmamalısın.

Evet, başkalarının sana karşı nasıl saldırganca davranabileceğini sana anlattım. Bu arada sen de acaba kendinle ilgili bir şeyler öğrenmiş oldun mu? Yoksa sen kendin de anlattığım gibi mi davranıyorsun acaba? Yoksa sen de gerçek niyetini gizleyerek saldırıda bulunur musun?

Şimdi seninle birlikte, saldırganlığı ne dolaylı ne de doğrudan tepkilerle dışa vurmamak için ne yapılabileceği konusunda biraz kafa yoralım. Saldırganlık için ne gibi nedenler vardır? Bununla ilgilenelim biraz. Saldırganlığın bana, sana ya da bir başkasına yönelmesi şart değil. Peki bu huzursuzluk ve öfke nereye yöneliyor? Belki de bu "nereye" sorusu ikinci bir şey. Öfke bir kere ortaya çıkmışsa, zaten artık çok geçtir, zaten felaket çoktan gelip çatmıştır artık, ve volkandan çıkan

lavlar; açık, gizli ya da hayalgücü ve zekâ ile kendini peçeleterek (alay etme veya küçük düşürme gibi) kendine yol bulacaktır. Bu durumu kabullenerek yaşamak zorundayız ama gene de böylesi bir gerçeğe yüzyüze gelirken bir şeyi de açık seçik bilince çıkarmak zorundayız: Bu sorun içinde kendimizi sürecin etkin bir ögesi olarak görürüz. Kamufle edilmiş saldırıların salt nesnesi değiliz, hatta bunların ilk yayıcısı da olabiliriz. Yani burada senin için, benim için önemli olan sorun, bizzat kendimizin nasıl olup da saldırıların ilk kaynağı olamayabileceğimizdir. Ancak o zaman, saldırının yöneldiği kişi olarak, böylesi kışkırtmalar karşısında açıkça ve yanılmadan tepki gösterebilme üstünlüğünü kazanabiliriz.

8. Kıskançlık, saldırganlığın özel bir biçimi midir?

Kıskanç olmakla, kıskançlığı depreştiren durumu ayırdetmemiz gerekir. Kıskanç olmak ne demektir? Kıskançlık sırasında insan kendini nasıl hisseder? Başka birinin güzel bir evi var, keşke benim olsaydı bu ev! İçin için bir istek duyarım ama bu evi ona da yakıştırırım. Çünkü kişi olarak onunla bir alıp veremediğim yoktur. Ne var ki, o kötü kıskançlık duygusu depreşir yavaş yavaş içimde. Belki de bu duygumu ayıplarım. Öyle ya, kıskanç olmak istemiyorum. Saçma sapan gelse de neden kıskanmaktan alıkoyamıyorum kendimi peki?

Çoğu zaman, kıskançlık duygusunun temel nedenlerine inmeyiz örnekteki durumda, kıskanç görünmemek için evi överiz, evin sahibine iltifatlar yağdırırız ve böylelikle içimizdeki kıskançlık duygusunu bastırırız. Kıskançlığın temel nedenini araştırarak olursak, bir gün olup da böyle bir evde oturmaya yetecek maddi olanaklara sahip olmadığımız için belki de kendimizi eleştirdiğimizi görürüz. Geçimimizi sağlamak için yaptığımız iş elvermediği için gelecekte böyle bir evimiz olamayacaktır. Yahut da, belki de o evin sahibi evi miras yoluyla edindi ve çalışıp çabalama stresine bile girmede.

Ve bazı şeyler bilincimize çıkmaya başlar. Sözgelimi, ana-babamızın bize bırakacak malı-mülkü olmadığı için miras olarak bir şey kalmayacağını anlarız. Demek oluyor ki, kıskançlık yaşam koşullarına, beceri düzeyine ya da mutluluk veya mutsuzluğa, zengin ana baba olmayışına yönelik getirdiğimiz eleştirilerle bağlantılıdır.

Başarılı olmanın ölçüsü olarak, sahip olunan şeylerin alındığı bir toplumda yaşıyoruz. Ve bu anlamda başarılı olanlar öne çıkıyor. Böylesi bir toplumdaki çoğu insan başarılı olmak ve üstelik bunu toplum içindeki yerini belli eden göstergelerle herkese göstermek zorunda olduğu düşüncesinden kurtaramıyor kendini. Yani başarı, toplum içinde kendimize yer edinmenin bir aracı durumuna gelmiş oluyor. İnsanın sahip olduğu şeyler, başarılı olma mücadelesinde elde ettiği sonucun değerini ortaya koyan birer sembol görevini yerine getiriyor. Ve dönüp dolaşıp yine saldırganlıkla yüz yüze geliyoruz. Kendime olan saygımı yaralayacak saldırganlıklarla karşılaştığımdan dolayı kıskancım. O adam o şahane eve sahip olduğu için, toplum içinde ayrı bir yeri olduğunu kafama vurur gibi gösteriyor ve bu durum bende kendime saldırlıyormuş duygusu yaratıyor.

Başkalarının beceriyi ve başarıyı, başkalarında kıskançlık yaratacak biçimde, toplumda kendilerine tamamen maddi üstünlük sağlayıcı bir konum için kullandıklarını anlamış olduğunu sanıyorum. Toplum içindeki üstün konumları belli eden göstergeleri ortaya koymak; başkalarını ikileme düşürmek ve kendi sınırları içine çekilmeye zorlamak amaçlı bir saldırganlık ve güç gösterisi demektir. Başkalarının kıskançlık duyması, bu kıskançlığı depreştiren kişiye diğerlerinin gözünde başarılı görülme ve saygınlık kazanma duygusu vermektedir.

Kıskançlığı depreştirmek, iyi kamufle edilmiş saldırganlığın başarılı bir uygulamasıdır. Tabii ki büyük bir evi, garajında üç tane havalı arabası, arazisinde bir tenis alanı ve

Tessin'de (İsviçre' de bir kanton. Çev.) tatil villası olan birini saldırgan olarak nitelemek ilk bakışta, yanlış gelebilir. Ancak: Çoğu gizli saldırgandır; çoğu, toplumsal konumlarını ortaya koyan göstergeleri dışa dönük ve başarı amaçlı saldırganlıklarıyla edinmişlerdir (tabii eğer miras olarak edinmemişlerse). İş buralara kadar getirmiş, toplumda % 10'luk kesim içinde sayılan biri, artık toplumun sadece bu % 90'lık diğer kesimleriyle değil sadece bu % 10'luk kesimiyle ilişki kurmak ister. Yani kendini üstün hissettiği ya da kıskançlık duymaya başladığı ve herkesin üstün konumunu korumak için mücadele ettiği bir çevreyle kaynaşır. Bir kere bu "yukarı" ya ulaştı mı da, artık sürekli olarak iki uç arasında gidip gelir: Başkalarının saldırganlık içtepilerini sineye çekmek ve saldırılarda bulunmak.

Bu örneği, % 10'luk üst tabaka için verdim ama bu, mülkiyet anlayışına yalnızca orada rastlanabileceği anlamına gelmez. Bu anlayış tüm toplum kesimleri içinde vardır. O kadar ki (birinin bisikleti var diye kıskançlığa düşen) evsiz barksızlar bile görülebilir.

Bu bağlamda, "alçakgönüllülük" sözü ile kolayca anlayışsızlık karşısında buluverirsiniz kendinizi. Ancak; bu sözcük gerçi çokça yanlış anlaşılıyorsa da güzellik ve insan onuru mülkiyet anlayışından çok "alçakgönüllülük" anlayışında yatmaktadır. Yani yoksulluğu ve baldırı çıplaklığı yüceltecek değilim. Alçakgönüllülüğün değerini anlayalım derken bu aşırılığa düşmemek gerekir.

Bu kısa eleştirel yaklaşım, becerikli olmanın değerini, mesleki başarıyı ya da bir mirasa konma mutluluğunu gölgelememelidir. İster coşkuyla isterse içsel mutlulukla bir iş yapmak, toplum için çok değerli ve önemli bir şeydir. Gösterişli arabaların üreticilerini de yargılamamak gerekir. 1970 yapımı bir "Volkswagen" yerine geniş ve konforlu bir arabayla Köln'den Berlin'e gitmek elbette daha keyiflidir. Ve elbette C. Kolomb zamanının en iyisi olan bir gemi ile New York'a

gitmektense "Concord" ile uçmayı tercih ederim. Köhne işhanlarının bodrum katlarındaki "nalbant" lara değil bilimsel eğitim görmüş bir dişçiye kaplatırım dişimi, daha iyi.

İşin özü burada değil. Bir insan olarak mülkiyetten bağımsız olabilir miyim? İçimden gelmese de bir villada yaşayabilir miyim? Kendimi özel biri gibi hissetmeden New York'a uçakla gitmenin tadına varabilir miyim? Başkalarına da aktarmak istediğim bir mutluluk olarak görüp tüm bu saydıklarımın tadına varabilir miyim? Bana birinin teşekkür etmesini, benim becerikliliğimin bir sonucu olarak mı algılarım, ve özgürlükleri varoluşumun tadını çıkarmak olarak mı görürüm?

Aslolan varoluştur, mülkiyet değildir. Bu cümle şimdi kesinlikle yanlış anlaşılır. Demek istiyorsun ki, insan bir şeyle re sahipse varoluş kolayca gelir arkadan. Hiç de öyle değil. Asıl odakta olan varoluştur. Mülkiyet seni saldırganlığa tutsak eder, saldırganlığını göstermek istersin. Burada mülkiyet sahibi oluşunu küçümseyerek, önemsizmiş gibi göstererek gizlemek de söz konusu olamaz. Kuzey Ren-Vestfalya eyaleti senin mülkün olabilir ama bir insan olarak bunun sana hiçbir yararı yoktur. Loto'dan yirmi milyon (Mark-Çev.) kazanabilir ve kendine evler, apartmanlar alabilirsin, başkalarının seni kıskanmasının keyfini çıkarabilirsin ama bunun sana ne yararı olur ki! Çünkü herşey sana bağlıdır, aklına bağlıdır, bedene ve ruhuna bağlıdır aklın, beden ve ruhun aracılığıyla bu dünya ile kurduğun ilişkiye bağlıdır. Önemli olan bunlardır. Yoksa, birilerini kıskançlıktan çatlatmak seni ancak yüzeysel olarak mutlu eder.

Kıskanç olmak kendi zayıflığını, kendi bağımlılığını ve kendi yanlış istemlerini kendi gözlerinle görmene yolaçtığı için senin de pek hoşuna gitmez. Bunu bilmek işine gelmez. Belki bununla ilgili hiçbir şey duymak, hiçbir şey okumak istemezsin, televizyon seyretmemeyi tercih edersin. Ne olursa olsun hep aynı sorunsal ile karşı karşıyasındır yine, belki ön

planda değildir ama özdedir. Düşünmemek için öteleme mekanizmasını işletmek de, toplum içinde bir yer edinmek için mücadeleye dalmak da doğrudan kendinle ve yaşamınla ilgilidir. Bu konuda ciddi ciddi kafa yormaya değer. Bunun ötesinde ise bir özgürlük var, belki de bir gösteride kazanılacak bilmem kaç bin Marklık ödülünden çok mutluluk verecek bir özgürlük.

9. Saldırganlıktan kurtulmak mümkün mü?

Başarılı olmak ve kendi özbenliklerini onaylattırmak isteyen bozguna uğramış insanlarla sarılmış çevren. Demek oluyor ki, insanların arasına girdiğin an açık ve örtülü saldırganlık senin olağan yaşam alanının bir parçası durumuna gelecek. Onunla içiçe yaşamaya zorlanıyorsun. Bundan dolayı, buna yol açan psişik süreçler hakkında bilgi edinmek zorundasın. Tüm ruh varlığıyla bundan bağışık değilsin kendin de yani az ya da çok saldırgan kıskanç ve kendini beğenmiş ve tutkulusundur.

Öyleyse, nasıl kurtarabilirsin kendini bunlardan yani saldırıya uğrama korkusundan ve başkalarına saldırmak gerginliğinden? Kabaca üç yöntemden söz edilebilir:

Birincisi: En iyi savunma, saldırıdır. Yani hep hücumda olursun ve dışadönük davranırsın, bizzat sen saldırgan davranırsın ve bundan dolayı da şu kadarcık bile utanç duymazsın.

İkincisi: Mümkün oldukça geri durursun ve saldırı olabilecek durumlara bulaşmazsın. Böyle olunca, saldırıya az gerekçe yaratacak ölçüde uyumlu, dost ve iyisindir. Çünkü saldırganlıklar seni yaralar.

Üçüncüsü: İnsan psikolojisini anlarsın ve kendini özgürleştirirsin, başkalarının ne zaman saldırganlaşacağını anlarsın, kendinde de saldırganlığın ne zaman ortaya çıkacağını anlarsın ve kendini bundan tamamen kurtarabilirsin.

Bu üçüncü yöntem bizim konumuz olacaktır. Saldırganlık ve karşı saldırganlık mekanizmasıyla ezilip un-ufak olmak için bu insana özgü sefaletten bir çıkış yolu bulmak zorundasın. Böyle bir çıkış yolu vardır ve ben, onu ana çizgiyle belirlemiş olduğumu düşünüyorum.

Zayıflıkla aynı şey demek olmayan bir şey var: Alçakgönüllülük. Zayıf görülmekten fena halde korkarız ve başkalarının gücünün karşısına kendi gücümüzü dikmeye kalkarız. Yani buraya dek ele alınan sorunların kendi özbenliğimizin yeterince kabul görmeyeceği korkusu ile yakından ilişkisi vardır. Güçlü bir özbenliğimizin olması için çabalarız ve zayıf özbenliği kötüleriz. İşte sorun, zayıflığın kötülünmesinde yatmaktadır. Yani başarısız olma, eleştirilme, beklentilerini gerçekleştirememek korkusunda... Başkalarının bizden beklentilerini kendimize özgü düşüncelere dönüştürür, onları kendimizle özdeşleştiririz, onları kendimizde içselleştiririz. Çok küçük yaşlardan itibaren buna alışmışızdır: Önce ana-babalar bildirirler beklentilerini, sonra öğretmenler, sonra ustalar ya da profesörler sonra da arkadaşlar sevgililer ya da eşler. Yani bir beklentiler ağına tutsak-sındır.

Eğer bu beklentilere "hayır" diyebilirsen bir anda özgürsündür. Bu büyük bir içsel devrim ve en temel gücün kendini gösterdiği bir eylemdir. Kendi dışındakilerin, geçmişten gelenler de dahil, tüm değerler sistemini silip atarsın. Çünkü onlar bir sefer disiplin beklerler senden ya da konsantrasyon, bir başka sefer bir bilim dalında şu ya da bu başarıyı, bir üçüncü sefer ise sabırlı bir dinleyici ya da sadık bir ortak olmanı. Yalnızca senden beklentileri saymakla bile kolayca on sayfayı doldurmak olasıdır. Kabul ve saygı görmek için şimdiye kadar çok çaba harcayarak ve kendi canlılığını bastırarak onları bir biçimde memnun etmeye çalıştın. Ve şimdi herşeyi göz açıp kapayıncaya kadar silip atıyorsun. Ve bunu yapar yapmaz özgürsün. Bu andan itibaren hiçbir beklentiye yerine getir-

miyorsun artık ve bu yüzden de kötüleniyorsun, eleştiriliyorsun. Sen bunu saldırganlık olarak algılıyorsun. Ama birdenbire bu saldırganlığı yeni bir gözle görüyorsun. Bunun bozgundan kaynaklandığını farkediyorsun. Çünkü başkaları artık istediklerini elde edemiyorlar ve artık seni yönlendiremiyorlar. Şimdi onların sorunu var ama senin yok. Ancak, eğer derin bir özgürlük soluğu alıp sonra yeniden eski yönlendirilmişlik durumuna geri dönersen, işte o zaman yine olacaktır sorunun.

Özgür kalabilmek için çok güç harcamak gerekir. Çünkü bu senin, şimdiye değin üstünü küllemek ve gizlemek istediğin zayıflıklarını kabule hazır olman demektir. Özgür olmak demek başkalarının seni kötülediğinden haberdar olmak demektir. Öyleyse şunu söyle: "Evet, ben yeterince disiplinli değilim, ve bu konuya yeterince konsantre olamıyorum." Bunu kabullenmenin ve itiraf etmenin ne çok güç harcamaya yolaçtığını hissedersin. Dersin ki: "Seni seviyorum ama gelmem için rica etmiş olsan da bu etkinliğe gelmek istemiyorum. Oraya gitmemin bana vereceği hiçbir şey olmadığının ama aynı zamanda gidip gitmememin sana olan yakınlığımla da hiçbir ilişkisi olmadığını lütfen anla." Ya da şöyle dersin: "Bunu daha fazla yapamam artık. Hep bir bozgun yaşamak istemiyorum, mutsuz olmak istemiyorum." Yahut da kısaca dersin ki: "Neden söylediyorsun, açıklar mısın lütfen. Belki biraz kıt anlayışlı göreceksin beni ama gene de hâlâ anlayabilmiş değilim." Tabii, eğer açık ve özgür tepkinle karşılaştıklarında saldırgan eleştiri okları çıkarılır hemen. Sorumluluk duyguna yönelirler, namusluluğuna, becerikliliğine, bağlılık, sevgi, canlılık, dayanışma duygularına yönelirler. Yeniden uyumcu kişiliğine dönmeni sağlayacak biçimde seni etkilemek için büyük sözler ve değerler dökülür ortaya.

Buna direnebilmek, çok güç harcamak ister. Ancak gözlerinin önündeki perde kalktığında, seni nasıl yönlendirmek istediklerinin ayırımına varabilirsin. Ve bunda o zamana

değin farketmediğin bir gülünçlüğü de göreceksin. Zayıfsındır ve bu zayıflığına sevinirsin. Seni "ele geçirmek" için hep senin güçlü yanlarına hitap ederler. Ve sen eğer güçlü olmak istersen, beğendiğin yanların kabullenildiğini görmek istersen, evet işte o zaman seni "ele geçirmişler" demektir. Eğer sen kendini beğenmişliği ve kendine hayranlığı, bencil tutkuları ve kıskançlığı, saldırganlığı ve arzuları, mülkiyet duygusunu, övgü ve kabul görme duygusunu - eğer sen tüm bunları elinin tersiyle itmişsen, ancak o zaman korku ve tehditle seni baskı altına alacak hiçbir şeyleri kalmaz ellerinde.

Sen özgürsündür ve şunu söylersin onlara: "Zayıfım ben ve zayıf kalmaya kararlıyım." İşte bu anda senin tüm "zayıflıklar"ın senin güçlülüğündür. Bu baskı ve tehdit sisteminin dışındasındır artık. Seni artık korkutamazlar. Çünkü onların beklentileri senin beklentilerin değildir artık. Senin de onlardan beklentin yoktur artık. Sana verebilecekleri ve nasıl oldukları dışında onlardan hiçbir şey beklemiyorsundur. Evet böyledir onlar. Kendi amaçları, hayalleri ve değer yargıları uğruna seni de çantada keklik görmek istiyorlar.

Ama sen o genel sistemin dışına çıktın. Bırak ahlaksızsın diye, disiplinsizsin diye, dayanışmacı değilsin diye, yasalıcı değilsin diye, bu sloganlarla seni tehdit etsinler. Onlar bu sloganlarla bir korku topuzu yaratıp tepene inmek ve seni korkutmak isterler. Bırak yapsınlar. Etkileme, yönlendirme bitmiştir artık. Yukarıda anılan değer yargılarının hiçbir etkisi yoktur artık senin üzerinde. Özgürlük içinde yaşayanı kimse baskı altına alamaz, kimse korkutamaz. Çünkü özgürlüğün özüdür bu. Onlar bu değer yargılarını yem gibi kullanarak seni "ele geçirmek" için yeniden ve yeniden girişimlerde bulunacaklardır. Ama sen dalgaların gelip çatladığı bir kaya gibi olacaksın, bunu içinde duyumsayacak ve şöyle diyeceksin: "Sizin o zayıflık dedikleriniz, benim güçlülüğümdür." Onlar kendi güçsüzlüklerini görecekle ve çılgın gibi sağa sola saldıracaklardır. Sense kendi zayıflığını sevecek ve onunla gurur

duyacaksın. İşte sadece bu noktada kararlıca durabilen, özgürlüğe ulaşabilir. Başkaları karşısında güçlü olmak isteyen, değerler sisteminin tutsağı olur. O özgürlüğün düşünüyörür hep ama tutsaklıktan kurtulamadan ölüör. Ne var ki sen gerçek güçlölüğe yani zayıf olabilme güçlölüğüne ulaştın. Ve bunda utanacak bir şey de görmezsin. İşte bu durum milyonlarla, milyarlarla bile ölçülemeyecek bir lükstür. Senin zayıflığın, senin güçlölüğündür. Çünkü sen bu yolla özgürlüğe kavuştun. İnsanın erişebileceğı en büyük servete bu yolla kavuştun. Öyle bir konuma geldin ki hayatın mutluluğı bu noktadan itibaren başlıyor. Uyumculuk, başkalarının etkisi altında sönüp gitmektir. Buna karşılık özgürlük ise gerçeğı açık ve uyanık gözlerle, olduğı gibi görmektir.

BÖLÜM 2

Özgürlük Işığında, Özgürlüğün Aydınlığında

"Her insan biraz kendine özgü ve eşsiz bir şeydir; bireysel bilincin yerine kolektif bilinci koymak istemek zorbalıktır ve tüm totaliterliklerin ilk adımıdır."

HERMANN HESSE

10. Özgürlüğün, kendine değer verme duygusu ile bir ilişkisi var mıdır, ve bu ilişki sürecinde neden aynı zamanda korku meydana gelir/doğar?

"Özgürlük" kavramı genellikle politika ile bağlantılandırılır. Daha çok da, ezilen halk grupları kendi kendilerini yönetmek istediklerinde yani kendi geleceklerini belirlemeye kalkıştıklarında. Bu zorlamadan ayaklanmalar ve devrimler çıktığı da az rastlanan bir şey değildir. Tüm insanlık

tarihi boyunca sağlam bir çizgi gibi süregelen bu özgürlük kavramından söz etmek istemiyorum şimdi. Benim söz etmek istediğim, bireye özgü özgürlükler, iç dünyamızdaki öznel yaşam.

Politik bakımdan özgür bir ülkede yaşıyor olsan da, seni mutlu kılacak tamamen sana özgü özgürlük algılamaların olacaktır; ya da (korku da ortaya çıkıyorsa) mutsuz edecek algılamalar. İnsanlarla bu konu üzerinde dürüstçe ve açıkça konuşursan, eğer bu konuyu konuşmayı engellemezlerse, mutlulukla ilgili şeylerden çok korkularla ilgili şeyler öğrenirsin. Gerçi pek çok insan özgürlük özlemiyle yanıp tutuşur aına özgürlükten de korkarlar.

Firmaların işçi çıkardığı ekonomik durgunluk dönemlerinde tüketicimin sınırlandığı her zaman görülür. O zaman lokantacılar şikayetçi olur, perakendeciler şikayetçi olur, ama tatil sektörü şikayetçi olmaz, bu sektörde ani ve kısa süreli bir yükselme dönemi başlar. Pek çok şeyde tasarrufa gidilir ama tatilde kısıntı yapmaz kimse (en azından istatistiksel olarak bu böyledir).

İlkesel açıdan, durgunluk döneminde turizm patlaması olur. Çünkü turist tatilde bir bağımsızlık duygusu yaşamak ister. Üç hafta işe gitmek zorunluluğu yoktur, istediği saatte kalkabilecektir, gününü istediği gibi programlayabilir, plaja ya da kiliseye gidebilir, tanımadığı yerlere araba gezintisi yapabilir ya da tenis oynayabilir. Bireysel bir özgürlük duygusunu yaşar. Çünkü kendine yabancı duygulanımlardan uzaktır. Bu durum ise ona yeni bir özgüven, özsaygı sağlar. Demek ki tatili özleyişimizin asıl gerekçesi, kendimize daha fazla güven duyarak yaşamak olmaktadır. Burada korku fazlaca bir rol oynamaz.

Öte yandan tatile başladıkları anda birden, ne yapacaklarını bilemeyen insanlar da yok değildir. Gözleri önünde büyük bir boşluk oluşur: Üç hafta boyunca hiçbir şey yoktur yapacak;

hiçbir görev yoktur, ulaşılmaya çalışılacak bir amaç yoktur. "Ne? Hanımla (ya da beyle) uğraşmak mı, sabahtan akşama kadar onunla birlikte olmak mı - aman. Tanrım, ne korkunç bir şey!" Yani program yapılacak. Spor programlı, sabah cimnastiğinden akşam diskotek eğlencelerine kadar bu nahoş boşluğu dolduran animatörleri olan tatil köyleri bunun için kurulmuştur. Tatil için yer ayırtıp, tam yolculuğa çıkacakları sırada, sırf böyle bir yolculuğu iptal etmek zorunda kalmak için psikosomatik olarak hastalanan aktif ticari menajerler ve işadamları tanıyorum.

Yani tatilde kavuşulacak ani özgürlük korku yüklü de olabilir. Sadece zaman doldurmak için görünüşte kişinin bizzat kendinin karar verdiği bir program yapılır. Sonra da özlenen özgürlüğe kavuşulduğunda memnuniyetsizlikler ve birtakım yükümlülükler ortaya çıkmaya başlar.

Tatilde "ruhu askıya takabilirsiniz". Kulağa ne kadar hoş geliyor. Ancak ruhunu kim gerçekten bir süreliğine askıya alabilir? Kim parmağını bile oynatmayacak kadar tembelliğin tadını çıkaracak ve bu şekilde tüm gerginliklerinden kurtulacak kadar özgürdür? Böylesi insan sayısı belki bir elin parmakları kadardır.

Özgürlüğün, doğanın tadını çıkarmanın, kıyıda dalgaları seyretmenin, koyunları seyretmenin, rüzgarı hissetmenin ve yaşadığının ayırımına varmanın tam zamanı olsa gerek. Bunu yapan var mı acaba? Tatilden döndüklerinde ve tatillerini anlatırlarken arkadaşlarıyla ve tanıdıklarıyla bu konuda biraz sohbet et bakalım. Onlar oteldeki hizmetten, odaların döşeme ve donanımından, gördükleri tarihi anıtlardan "yeni yeni moda olmuş" ya da "günümüze ayak uyduramamış" lokantalardan, diskolardan söz ederler. Hiç de ilginç olmayan fotoğraflarla ve video filmlerle sinir ederler seni ve burada bu talihsizlikle karşılaştığına, şurada garsonun salıncaklı sandalyede oturan bir kadının üstüne elindeki tepsiyle düşmüş olduğuna gülmekten adeta yorgun düşerler. Halbuki aslında hiç de

eğlenmemişlerdir hatta eğlenmek ne, sinirleri bozulmuştur. Çünkü oda hizmetlisi 200 Mark'larını yürütmüştür, başucu masasına konulan küpeleri de... Öğlen güneş alerjisi olmuştur, hanım yan masadaki sarışını kıskanmıştır... Ve bu şekilde bir sorundan ötekine yuvarlanmışlardır. Kavgı olmuştur, hava yeterince güzel değildir, arkasından bir aşırı sıcak dalgası ve arkasından güneş yanıkları (iki gün kusma ve ishal ile yatağa çivileniş), sinirler alt üst olmuştur, kamera kırılmıştır, lokantadaki garson utanmaz ve saygısızın tekidir. Özgürlük mü şimdi bu? Bu, evde de olan o eski, sürekli nakarattan başka bir şey değildir.

İçsel özgürlük bambaşka bir şey. Bundan söz etmek istiyoruz, bununla meşgul olmalıyız. Korkunun öte yakasında bir özgürlük vardır, kendine değer verme duygusunu zayıflatmayan aksine güçlendiren bir özgürlük vardır. Gerçi bu özgürlüğü tatilde yakalayabilirsin ama bundan daha da önemli olan şey ise, bu özgürlüğü günlük yaşamda yakalamaktır, bu özgürlüğün hep yanında olmasıdır, burada ve şimdi. Bu içsel özgürlükten ya da özgür olmayıştan söz etmeliyiz. Çünkü kişi olarak senin kendine değer verme duygun açısından önemlidir.

Özgürlüğü varlığının ayrılmaz bir parçası yapman hayatın için büyük önem taşır. Bu özgürlüğün, tanıdığın en değerli varlık olarak hep yanında olmalıdır. Senin kendine değer verme duyguna hep eşlik edecek olan özgürlükle ve aynı zamanda da, özgürlükle bağlantılı olan korkuyla bireysel bir yakınlık oluşturmalsın. Çünkü psikolojik olarak korku da özgürlüğün içindedir. Bu bağlamda ele alındığında korku öylesine silinip-atılivercek olumsuz bir değer değildir.

Özgürlük ve korku başlangıçta birbirleriyle bağlantılıdır. Bu yüzden de korkularla enine boyuna meşgul olmalıyız. Çünkü korkular bize kendimiz hakkında aydınlatıcı bilgiler verirler. Özgürlük üstüne parlak sözler etmek, hüner değildir. Çünkü özgürlük parlak bir kavramdır. Ne var ki asıl hüner

kendi korkularından sözedebilmektir, kendi korkularını kendine itiraf edebilmektir. Çünkü korkularını başkalarının önünde söyleyebilmek ve kendi korkuları hakkında onlarla konuşabilmek (tabii eğer onlar bunu yapabileceklerse), gerçekten güzel bir şeydir, olgunluğu gösteren bir şeydir ve bilgelere yakışan bir şeydir. Eğer onlar bunu yapabilirlerse, eğer bundan çekinmezlerse iyi arkadaş olurlar. O zaman gerçek korkularını atlatmış olmazsın henüz ama birlikte yola koyulabileceğin arkadaşlar bulmuş olursun. Senin korkuların hakkında seninle konuşmaktan köşe bucak kaçanları, seninle sadece kafa bulmak isteyenleri boş ver. Çünkü onlarla özgürlüğe varamazsın. Sen ötekilerle daha fazla yakınlık kurmaya çalış. Ancak tüm bunlar bir yana, yanında yörende açılabilceğin hiç kimse yoksa da, sen yine bu yoldan vazgeçme.

11. İçsel özgürlüğün duyguların açıklığı ile bir bağlantısı var mıdır?

İçsel özgürlük, duyguların ve zihnin açıklığıdır. Önce duyguların açıklığı ile meşgul olalım, sonra da zihinsel süreçlerle. Çünkü olayımızda duyguların çok büyük önemi vardır.

Birkaç yıl önce muayenehanemde bir kadın bana hayat arkadaşlığından söz etmişti. "Kocamla çok iyi sohbetlerim oluyor. Benden daha iyi yetiştirmiş kendini ve tarih, politika alanında çok bilgili. Ayrıca iyi bir insan sarrafı ve serbest meslek sahibi olarak işinde de çok başarılı. Öyle ki hiçbir parasal sıkıntımız yok. Kendini işine iyice vermiş durumda ve firma da yıldan yıla büyüyor. Şu sıralarda ben çalışmıyorum ama hiç olmazsa bir bahçıvanlık işinde yarım gün de olsa çalışmak istiyorum. Çünkü doğayı ve çiçekleri çok ama çok seviyorum. Hafta sonlarında eşimle birlikte yakındaki çayırlara ve ormanlara birlikte yürüyüşler yapıyoruz. Bu gezintilerimiz sırasında sürekli olarak ona bitkilerden ve çiçeklerden, havadaki güzel kokulardan, güneşin ormanda yarattığı ışık ve

gölge oyunlarından sözettiğimin ayrımına vardım. Gerçi hiç itiraz etmiyor, bunlara dikkat edeceğini söylüyordu ama gerçekte ise görmediği gibi bir duygu vardı içimde. Çünkü konuyla ilgili olarak başka tek söz söylemiyor ve daha çok firma hakkında, evimizde yapılacak değişiklikler, golf kulübü hakkında konuşmayı tercih ediyordu. Bazen soruyordum: 'Şu çiçeklere baktın mı gerçekten?' O da diyordu ki: 'Bakmaz olur muyum...' Hepsi bu kadar. Nedir bu? Vurdumduymazlık mı, anlayışsızlık mı? Bazen düşünüyorum da, sanki benim bir doğa kaçığı olduğuma inanıyor."

Şöyle cevap verdim: "Onun duyularının işleyişi nesnel. Gerçi çiçekleri gözleriyle görüyor, kokuyu da alıyor, orman yolundaki ışığı ve gölgeyi görüyor, derisinde rüzgarı hissediyor ama yine de 'kör'. Tıbbi açıdan bakıldığında gözler ve kulaklar işlevlerini yerine getiriyor, ne var ki, algıladıkları ruhuna kadar varamıyor, içinde titreşimler yaratmıyor. Gözleri bedensel anlamda kör değil ama içsel anlamda kör. Psikolojik anlamda gözleri sağlıklı ama görülenler ruha ulaşmıyor ya da şöyle diyebiliriz, görülenler ruhta öylesine taşlı bir toprağa çarpıyor ki hiçbir heyecan, kıpırtı meydana gelmiyor. Yani duygusal olarak orada değil kendisi çünkü hiçbir şey hissetmiyor, hiçbir şey onu etkilemiyor. Ben bu durumu ruhsal körleşme, katılaşma, kabuk bağlama ve sevgisizlik olarak niteliyorum. Biz sadece gözle görmeyiz -gözler sadece dış dünyaya açılan birer penceredirler- biz ruhumuzla görürüz yani duygularla, seven... ya da acı çeken yüreğimizle görürüz."

Sevme yeteneğimiz daha da yükseleceği ve daha da özgür olacağımız için duyularımızı açmamız ve duyularımızla algılamamız gerektiğini döne dolaşa söylediğimde kulağa ne kadar basit ve kolay gibi geliyor herşey. Ne var ki pek çok insan için gerçekten ne demek istediğimiz hâlâ kavranamıyor ve bundan dolayı da benimsenemiyor.

Sürecin tümünü anlayabilmek için özgürlüğü anla-

malıyız. Kim ki özgür değilse, kim ki kendi kafasının içindeki hapisanede yaşıyorsa, planlarına, amaçlarına ve düşüncelerine dalıp gitmişse çoğu zaman çok zor kendini özgürleştirebilir, hiçbir şeye bağlı olmadan çok zor kendini algılayabilir ve duyarak çok zor kendini yaşayabilir. Eksik olan şey duyarlılıktır. Bu insanlar gerçekçi, nesnel ve dengeli görünürler; güvenilirlik gibi, eğitim, zekâ konuşma yeteneği ve bilgi gibi, etkinliklerde bulunma ve sporculuk gibi toplum içinde hoşsohbetlik ve engin deneyim gibi pek çok olumlu niteliklere sahip olabilirler. Ne var ki heyecandan yoksundurlar, ruhlarında titreşim yoktur. Dengeli, ılımlı, soğukkanlıdırlar ve mesleklerinde çok başarılı olmuş olabilirler ama ruhlarında kör bir nokta vardır. Başka deyişle: Heyecanlar zincirlerinden koparılmadığı için ruhsal bakımdan yeterli olgunluğa erişememişlerdir. Bu açıklığa izin vermedikleri için bu özgürlükten yoksundurlar. Böylece de hayatın bu önemli zenginliğinden kopmuş olurlar.

Neden böyledir bu? Nasıl oluyor da iş bu noktaya varıyor? Olağanüstü güzellikte bir bahçesi, havuzu, yıllanmış ağaçları ve dizi dizi gülleri olan güzel bir evde otururlar. Hepsini görürler bunların ve güzel olduğunu söylerler ancak hiçbir şey duygulandırmaz onları. Güzellik, onların içinde hiçbir şey kıpırdatmaz. Ev onların mülküdür ya, önemli olan budur - gururludurlar bu yüzden - ama sevinçten kabına sığmadıkları olmaz hiç. İşte en büyük tutsaklık budur.

Böyle insanların özgürlükten yoksun oldukları kendilerine anlatılmaya çalışılırsa, anlayışsızlığa toslarsınız. Hatta onlar belki de böylesi bir "sersemce ve romantik duygusallık" ile eğlenirler. Bu tür kavramlarla çoğu zaman ruhsal olan şeyler aşağılanır, küçümsenir. Onlara duygulanımların güzelliğini anlatmak için ne denli kendini parçalasan da daha fazla büyür burunları. Seni sonunda "hayalperest" olarak nitelerler. İncinme sakın. Çünkü seni anlayamazlar. Çoğu zaman da anlamak istemezler zaten. Çünkü böyle şeyleri hiç bilmez

değildirler ama direnirler ve gülünç göstermeye çalışırlar. Tutsaklık içinde yaşadıklarından dolayı, kendilerinin bir türlü içine giremedikleri bir şey olduğunu hissederek.

İşte benim kastettiğim özgürlük, ruhunun en temel kıymetlerine doğru yönelen bir iç özgürlüktür. Bu özgürlük, duyguların seni beklediği yerdedir; bu özgürlük sen asıl ve öncelikle neredeyse oradadır, mutluluğunun, acılarının yanındadır, sevinçtedir, nefrettedir, hasdır ve varlığındadır. Demek ki insan ancak rahat ettiğinde, içini birilerine açtığında, duyguların en derininde uyarılara yol açtığında - ve en derinlerden zihnine ulaştığında, işte o zaman tüm renkleriyle önünde açılmıştır spektrum. İşte o zaman o insana can ve kan verir hayat tepesinden tırnağına kadar. Sadece bu özgürlük, yüzeysel olmayan bu özgürlük verebilir sana mutluluğu. Mal, mülk gibi şeyleri elde etmek, sana bizzat hayatın verdiği bu duygularla karşılaştırıldığında bir hiçtir. Bunun için bir şeyin üstesinden gelmen gerekmiyor. O zaten vardır. Tek yapman gereken şey onun ruhunun derinliklerine sızmasına izin vermektir.

Özgür olduğun zaman uğraşmadan çok şey kazanacaksın. Özgür değilsen mücadele etmek ve planlar yapmak, herşeyi iyice ölçüp biçmek ve tuttuğunu koparmak zorundasın. Bütün bunlar elbette bu hep bir şeylerin üstesinden gelmek zorunda olan insanların sinirini bozar ve kendilerinin tüm uğraşlarına ve sahip oldukları ayrıcalıklı toplumsal konuma rağmen elde edemedikleri mutluluk duygularının bir başkasına altın tepsi içinde sunulmasından fena halde kıskançlık duyarlar. Gerçekten de çoğu zaman olagelen şey şudur: Bir kimse ne denli çok ayrıcalıklılık göstergelerine sahipse o denli çok kararır, o denli daha çok yüzeysel "haz alır".

Çaba ve istek uçları, yani ulaşmaya çalışmak ve sahip olmak ya da istememek ve var olmak uçları, arasında yaşıyoruz. Sinirlenen özgürlükten yoksun olur. Bundan dolayı tamamen varoluşa yaşayabilir ama gene de kazanma başarısı gösterebilirsin. Bu, "sihirli taş"a oldukça yakın bir şey oluyor.

Önce özgürlük gelir. Sonra her şey onu izler. Eğer ruhun özgür ise sen, dışındaki hapishanede ömrünü bile geçirebilirsin rahatlıkla. Bu çok önemlidir ve benim öncelikle sana vermek istediğim de işte budur. Dışsal başarılar gelip geçicidir ama senin ruhsal-duygusal özgürlüğün kalıcıdır. Dışsal başarılar uğruna ruhunu planlara, göreve ve disipline satma. Ruhsal olarak köreliyorken neyine yarayacak bu başarı senin? Çıkış noktan ruhsal özgürlük olsun. Altını çizerek söylüyorum: Özgürlükten çıkış yaparak o anda senin için önemli olana ulaş. Burada en önemli olan aynı zamanda en az hoşagiden olur. Ancak sen gene de ona en önce el atmalısın. En az hoşuna gidene ver kendini. Özgür, açık ve duyarlı kal, ve en az hoşlandığına yönel. Özgürlüğün savunulmasıdır bu. Ancak ondan sonra ruhundan başlayarak aklın yolunu izleyerek yaparsın yapacağını, yoksa ruhun parçalanması koşuluyla aklın yolunu izleyerek değil. Okuyunca kolay gibi görünüyor ama, gerçekten böyle olduğunu içimizin derinliklerinde kendimizi tanıma ve kendimizi aydınlatma olarak anlamak için bu konuyla biraz daha meşgul olmamız gerekiyor.

12. Özgürlüğün, zihnin açıklığıyla ya da ussallıkla bir bağlantısı var mıdır?

Yaratıcı düşünme yeteneği, sorunları anlayarak çözmek hayvanlarla karşılaştırıldığında insanların en belirgin özelliğidir. Bundan dolayı insanlar için zeki olmak ulaşılabilecek bir "ideal" olarak önemli bir rol oynar. Bu bağlamda örneğin okulun görevi zekayı geliştirmek ve eğitmektir (Burada zeka araştırmalarının sonuçlarıyla ilgili konferans verecek değilim. Çünkü her ikisi de ECON yayınevinden çıkan Yetenek testi ve Zeka adlı kitaplarımda bu konuyu ayrıntılı biçimde ele aldım.). Zekâ düşüncenin somut ödevleri çözme ve aynı zamanda bilimsel sorular sorma ve araştırma yöntemleriyle cevaplandırma yeteneğidir. Ussallık yani düşünce alanına yaratıcılık da dahildir. Zekâ ve yaratıcılık bağdaşabilirse eğer

problemler yeni bir biçimde çözülebilir. Yeni yollar denenir ve böylelikle keşif ve icatlar yapılır.

Yaratıcı olmak için resmi ve geleneksel yollardan bizi kurtaracak özgürlük gereklidir. Bu özgürlük bize bildirilen patikanın terkedilmesi ve bir problemi başka yaklaşımlarla ele almak demektir. Bu yaratıcı kopuş, doğuştan gelme değil aksine bilinçli biçimde geliştirilmesi gereken özel bir yetenektir. Ne var ki ya önemi yeterince anlaşılmadığından ya da geliştirilmesi mümkün olmayan öznel bir yetenek olarak görüldüğünden olsa gerek okulda ve üniversitede neredeyse hiç geliştirilmiyor.

Eğitim sistemi, öncelikli görevini bilgi, daha doğrusu temel bilgi vermede görmektedir. Her bir kişi ihtiyaç duydukça bu bilgilerden kendine yarayacakları çekip alsın diye düşünmektedir. Bundan dolayı sınavlarda bir şey üretmeleri değil daha önceden üretilmiş olanı yinelemeleri isteniyor. Acınası bir şey bu bence. Ancak öte yandan da bilgi sağlamakla görevli olan eğitim kurumlarının yaklaşımını da anlayabiliyorum. Yaklaşım şu: Özel ilgi duyanlar, bu bilgileri araştırmacı olarak genişletirler, eğer "dahi" iseler bazı belirli düşünce tohumlarından en devrimci düşünceler üretebilirler. "Dehâ", sayısal olarak seyrek bir istisna olarak görülür, ve gelişmeleri yaratıcı bir biçimde çoğaltıp zenginleştirdiği için "dehâ" ya çok olumlu bakılır. Ne var ki çok olumlu görülse de yaratıcı yeteneklere sahip insanları destekleyen kurumlar yok.

Acaba neden böyle alçak gönüllüyüz? Dahi olmak doğuştan gelme, apayrı bir yetenek olduğu için mi öğrenme ile ulaşılabacak bir şey değildir? Demek istiyorum ki, dahilik bir özgürlük ve açıklık öğretisi olarak herhalde elde edilebilir. Nedir dahilik? Dahilik, varolan bilgiyi almak, bellekte depolamak, bu bilgiyle çeşitli hünerler göstermek ve böylelikle de herşeyden bağımsız ve oyun oynar gibi yepyeni yaklaşımları ortaya çıkarmak, yepyeni düşünce dünyaları yaratmak yeteneğidir. Dahilik gerçi tüm kuralları tanır, bilir ama onları genişletir,

köklü biçimde alt üst eder, ama ne olursa olsun problemlere bambaşka bakış açılarıyla yaklaşır.

Bakma yeteneği burada çok büyük bir öneme sahiptir. Tek tek verilerle ilgili bilgiler belli bir yapı içinde birleştirilir, ve bu yapı zihinde değişik biçimlerde hareket ettirilebilir - böylece de yeni bakışlar, yaklaşımlar ortaya çıkar. Düşünme burada salt bir düşünme süreci olarak değil bir özgürleşme eylemi olarak görülmektedir. İşte bu özgürlük dehanın biricik sırrıdır. Dehâ, geleneksel bilgiyi bir iç bakışla kendi içsel özgürlüğü aracılığıyla dönüştürmek ve kullanmak yeteneğidir Dehâ, gerçekliklerin sadece dışarıda, olgularda, istatistiklerde ve sayılarda değil, sadece verilerde ve bilgisayar görüntülerinde bulunmadığını aynı zamanda ve bunlardan bağımsız olarak düşüncelerde ve imgelerde değişikliklere uğratılabileceğini keşfetti. Dehâ bu şekilde gerçeklikleri yakalar ve içsel olarak onlarla esnek biçimde oynayabilir. Dahiyane çözümler içe dönük gözün önünde görünürler ve orada yeniden yapılanırlar ya da yeniden yokolup giderler. Dışsal görme önemlidir ama son noktayı koyan, asıl belirleyici olan içsel bakıştır.

Kim ki yalnızca dışa bakar ve ağaçların yapraklarını sayar o hiçbir zaman dahice bir aydınlanma yaşamaz. Ama kim ki yaprakları saydıktan sonra kendi içine çevirirse bakışlarını, dışarda gördüklerinden çok daha fazlasını yakalayabilecektir.

Bu kitabın asıl üzerinde durmak istediği psişik duruma dönelim artık. Kız/erkek arkadaşın seni terketti. Bu davranışının gerekçesi olarak şu ya da bu nedenleri sayıp döküyor. Bunlar o bilinen şeyler. Ne var ki eğer sen bu olgulara takılıp kalacak olursan, neler olduğunu anlayamazsın. Gerçekten anlamak istiyorsan iyice açmalısın içini yani olguları iç gözünle görmelisin. Bu ussallığın da ötesine geçer - ve burada özgürlük alanına ulaşıyoruz. Olgulara sarılırsan, somut ve eyleme dayalı dışavurumlara sarılırsan, gerçi realist olursun ama gerçekten yaratıcı ve kurucu nitelikte bir anlamanın yakınına bile varmış olamazsın. Somut olarak söyleneni sorgulamak

gerekmez -bu gerçek zaten ortadadır, tartışmasızdır. Peki ama bunun arkasında hangi gerçek saklıdır? Bunu hangi bağlamda görebiliriz? Bir insanın herhangi bir durumda söylediğini ne denli ciddiye almak gerekir? Hangi itkiler vardır bunun ardında? O ne kadar özgürdür, ve sen ne kadar özgürsün? Bu, bir sorunun gerisinde yatanı görebilmede önemli bir rol oynar.

Özgürlük, düşüncenin yaratıcılığından daha ötelere uzanır. Dilimizde (Almanca'da-Çev.) bunu anlatmaya tam yetecek bir sözcük bulunmuyor. Bu yüzden ben vizyon (görüngü) sözcüğünü kullanıyorum. Olguların ne denli içiçe olduğuna ilişkin bir görüş edinebilirsin kuşkusuz. Terden sıırıslıkam bir halde uyanırsın uykudan ve korku duyarsın. Çünkü onun seni terkedeceğini hissedersin; belki başarısızlığından dolayı, belki ona güvence veremediğinden ya da belki de o sıralarda çocuk istemediğinden. Bir zaman belki sana şu ya da bu hatayı yaptığını, şunu ya da bunu beceremeyeceğini ve onun bazı arkadaşlarına değer veremeyeceğini söylemiştir. İşte oluşturduğun bu görüngü içinde, kendinin doğru erkek olmadığını; onu ise, tamamen bambaşka niteliklere sahip insanların cinsel bakımdan daha fazla etkilediğini görürsün.

Bu zihnin açıklığı ve özgürlüktür. Bu özgürlüğe düşünme ve kafa yorma yoluyla ulaşamazsın. Burada zekâ ve ussallık seni bir yere ulaştıramaz. Görüngüleri engellemeyen, onların peşini bırakmama özgürlüğü, işte bu gerçek zihinsel özgürlüktür.

Kendi kendine güven duyman gerekiyor. Duygularına ve görüş yeteneğine güveniyorsun. İlk kez şimdi duygulanımları da işin içine kattım. Onlarsız olmuyor. Bilimde, araştırma laboratuvarlarında onları bir yana bırakabilirsin ama sen sadece bilimadamı, girişimci ya da fotoğrafçı değilsin ki. Sen aynı zamanda bir kişisin, yalnızca geçimini sağlayan değil aynı zamanda yaşamakta olan bir insansın. Sen gerçi zeki olmak istiyorsun, olabildiğince fazla sayıda bilgi sahibi olmak isti-

yorsun, aynı zamanda çok mantıklı düşünebilme yeteneğine sahip olmak istiyorsun. Ne var ki birlikte yürüttüğünüz ilişki çatırdıyorsa tüm bunların ne yararı olabilir ki?

Bakıp görerek anlayabilmek için çok özgür olmak gerekiyor. Burada söz konusu olan da özgürlüğün gireceği bir kapıdır. Bundan dolayı, bu özgürlüğe adım adım ve her adımda daha fazla nasıl ulaşacağını bu kitap gösterecek sana. Hayatın sorunları öyle ya da böyle üstüne gelecektir. Bu tartışmasız böyle. Ve tartışmasız olan bir şey daha var: Salt ussal olanla bu noktada bir adım bile ilerleyemezsin. Ama bir de özgürlük var. Seni mutluluğa kavuşturacak bir ışık demetidir özgürlük. Zeka ve aklın öte yanında varlığını sürdüren özgürlükten söz etmeye sıra geldi artık.

13. Özgürlük zekanın, yaratıcılığın ve heyecanın öte yanında mı?

Kıvrak düşünme özgürlüğe pek fazla hareket alanı bırakmaz. Çünkü mantık kuralları sınırlar koymaktadır. Düşünce aracılığıyla özgürlüğe ulaşamazsın. Yaratıcılık bir adım ileriye götürür seni. Çünkü tutunabileceğin yeni noktalar yaratan pek çok düşünce oluşur. Yaratıcılık düşünmenin oyunsu esnekliğidir. Mesleki başarı için yaratıcılıkla birlikte zeka çok önemlidir.

Ne var ki hayatta her şey, yalnızca mesleki başarılar elde etmenin ve bu yolla başarılı olmanın çevresinde dönenmez. Mesleki başarıları küçümsemek istediğim falan yok. Tek istediğim, yaşamın spektrumunun çok daha geniş olduğuna işaret etmek. Burada neler var başka? Sevgi var, cinsellik ve şehvet var, hayattan tat alma ve arkadaşlık var, gerginliklerden kurtulma ve geniş bir etkilenimler tablosu gibi şeyler var. Bir yanınla mesleğine düşkün bir insansın, diğer yanınla da kendine özgü bir kişisin, bir bireysin.

Meslek, bir sürü zorlamayı da getirir. Belirlenen rande-

vulara uymak ve görevleri tamamlamak söz konusudur. Burada ele alacağımız özgürlük kavramının randevuları ile ilgili olarak aklının estiğince davranmak, görevleri yapmamak gibi zorlamalara aldırmamakla bir ilişkisi yoktur.

Benim sözünü ettiğim özgürlüğün belirli normları hiç saymakla da bir ilintisi bulunmamaktadır. Toplumsal yaşam ister istemez, uyulması gereken belirli kuralları da birlikte getiriyor. Boş zamanlarında "sırf eğlenmek için" oynadığın damanın bile kendi kuralları vardır ve uyman gerekir. Satranç oynarken "kale" ile "fil" hamleleri yapmak aklının köşesinden bile geçmez. Böyle anlaşılan bir özgürlük seni kısa bir sürede "toplum-dışı biri" durumuna getirebilirdi.

Mesleki ve toplumsal oyun kuralları bir yana dünya ve birlikte yaşadığın insanlar karşısında sen de bir birey olarak yerini almış bulunuyorsun. Tüm özgürlüklerin ne kadarı senin olabilecektir? Sıradan ve sıradışı biri olarak özgürlüklerin ne kadarını yaşayabilirsin? Tam burada ruh ve duygularım giriyor işin içine. Ruhsal ve duygusal anlamda özgür olmak ne demektir?

Düşüncen ruhuna da karışıyor. O zaman o gerçek anlamda "düşünmek" oluyor mu? Saldırganlık, çekememezlik, büyülenmişlik, sevinç, korku, üzüntü vb. gibi tepkiler senin en ilkel, en özgün duygusal tepkilerindir. Onları tamamen ve kesin olarak sürdürebilir ve başkalarına açıkça gösterebilir misin? Onları kendinden ve başkalarından gizlemeye çalıştığın zaman artık özgür değilsindir. Çünkü düşünce, duygusal tepkilerinin değerini düşürüyor.

- Korktuğumu belli etmemeliyim. Çünkü zayıflık olarak yorumlanır.
- Saldırganlığımı belli etmemeliyim. Çünkü o zaman kendime fazlaca ihanet etmiş olurum.
- Çekememezliğimi belli etmemeliyim. Belli edersem üstünlüğümü yitiririm.

- Üzüntümü belli etmemeliyim. Çünkü o zaman başkalarının gözünde "durumu pek iyi değil" olurum.

Kendine başkalarının gözüyle bakıyorsun ve bu yargılayan gözler içinin derinliklerine kadar ulaşıyor. Bu da ruhsal bakımdan seni özgürlükten yoksun bırakıyor. Toplumsal yaşamın oyunun kurallarını göz önünde bulundurmalı; buna tamam ve bu senin düzenini bozmaz. Ancak senin korku, çekememezlik, üzüntü, güvensizlik, kuşku, kızgınlık gibi duygularını açıkça ortaya koyamamak ve dışa vuramamak; işte bu seni özgürlükten yoksun bırakır psiko-somatik (ruhsal-bedensel-çev.) bakımdan seni yavaş yavaş hasta eder, boğazını sıkar, soluk almanı engeller, yüreğinin daha hızlı çarpmasına yol açar, geceleri sık sık seni uyandırır, tansiyonunu iyice yükseltir, midenin düzenini bozar, baş ağrılarına neden olur, seni iktidarsız ve cinsel bakımdan soğuk kılar, alnını ya da avuç içlerini terletir.

Bunu nasıl önleyebiliriz? Eğer kendi kendini dürüstçe ele alamıyorsan bir doktora başvurman ve ilaç yazdırman gerekir. Böylece bedensel süreçlerine kimyayı da karıştırmış olursun (ki bu da özgürleştirici olmayan bir eylemdir). Kan dolaşımı yardımıyla organların kimyasal olarak etkilenmesine izin verirsın yani yönlendirilmeye ses çıkarmamış olursun. Özgürlüğünden vazgeçersin ve kendini kimyasal bir sürece teslim edersin. Şimdi beni yanlış anlama lütfen: Virüslere yapılan kimsayal müdahaleler, farmakolojik araştırmanın bir nimetidir, tetanozu önlemek için tetanoz aşısı gereklidir; ameliyat ertesinde rahatlaman için acı dindirci ilaçlar kesinlikle yararlıdır; ameliyattan sonra trombozu (damar tıkanıklığı-çev.) engellemek için tansiyonu ilaç yardımıyla düşürebilirsin.

Böylesi karşı kanıtların geçerliliğini kurmak zor ve zaman alıcı olduğu için sana anlatmak istediğimi anlatabilmek çok zor olacak. Bir kere daha: Tıbbın ve farmakolojinin büyük başarıları tartışma konusu yapılmamalı. Eğer korku ya da

saldırganlık hissediyorsan, bu bambaşka bir şey; burada bambaşka bir boyut söz konusudur. Duygulanımlar dünyası senin ilk özvarlığındır. Buraya kimyasal olarak müdahalede bulunulmamalıdır (psikiyatrik olarak ele alınması gereken özel durumlar ayrı).

Duyarlılığın, sahip olduğun en değerli ve özbeöz sana ait olan şeydir. Bunu savunman gerekir. Ben kendimi bireyin ve ruhun avukatı olarak görüyorum. Ruhsal olan yani içindeki duygu yanın; işte bu, özgürlüğe ulaşabilmek senin şansındır. Ve bu özgürlüğü savunmak, ondan yana olmak, onu ortaya çıkarmak sadece benim yapabileceğim bir şeydir. Çünkü insanın mutluluğunun sırrı burada gizlidir.

Kişinin özüne ve insan olma yanına ulaşabilmek için, bir yığın kanıtı ortadan kaldırmak, duvarları yıkmak zorunludur. (Ulaşmaya çalıştığımız) bu özgürlük, zekânın, ussallığın, ve yaratıcılığın yani zihinsel becerilerin ötesinde bir yerlerdedir. İnsan zihniyle gurur duyuyoruz. Bu işin bir yanı. Bundan bağımsız olarak duygu yanımızla da gurur duyabilmeliyiz. Diyelim ki uzun atlama dünya rekorunun sahibi, insan yanını, bu başarıyı gösterdiği günle ve bu altın madalya ile sınırlayamaz.

Hayat tüm zenginliği ve çeşitliliği ile saniye saniye ilerleyerek sürüp gidiyor. Bu hayatı, bir başarıya indirgeyemezsin. Zekâmızla gurur duyabiliriz elbette ama duygu ve heyecanlarımızla ve bunlarla bağlantılı olan şeylerle de gururlanmalıyız. Eğer duygularımızın derinliklerine dalarsak yani onları hiç yargılamadan serbest bırakırsak, işte ancak o zaman insan olma yolundayız demektir; büyümek, olgunlaşmak yolundayız demektir. Ancak ondan sonra herhangi bir mesleki, sportif ya da sanatsal başarıdan daha önemli olan bir bölgeye gireriz. Bu özgürlüğe girişle birlikte, el değmemiş ve sınırları belirsiz bir dünya açılır önümüzde. Bununla birlikte hayat tamamen yepyeni bir niteliğe kavuşur. İçimizde bir devrim söz konusudur, bizi taa derinlerden sarsacak bir devrim söz

konusudur artık. En sonunda yapışık kanatların açıldığı ve yavaş yavaş genişlediği bir başkasına benzetilebilecek biçimde, bu sarsılmaların arkasından kendimize özgü hayatımız başlar.

14. Kendimi düşünce kalıplarından nasıl kurtarabilirim?

Duyguların değerini herhalde yeterince gösterebildim. Duygularını serbest bırakmayan yani baskı altına alan, yadsıyan ya da iteleyen ve ilgisini başka şeylere yönelten kimse ruhsal bakımdan özgürleşemez. Duygularıyla ilgili olarak bir tutum belirlemek onları kabullenmek, onlarla dikkatlice uğraşmak yani onlara önem vermek, onları gözlemlemek zorundasın. Ancak ve yalnız bu şekilde onları tam olarak yaşayabilir ve yavaş yavaş anlamaya başlayabiliriz. Bu şekilde iç dünyanı somut olarak tanırsın. Bu bilgileri başkalarından edinemezsin. Bu konuda konuşabilmen için de, bu bilgileri kendin bizzat edinmek zorundasın.

Çoğu insan başkalarının görüşünü öğrenmeye gereğinden fazla önem verir. Neyin doğru neyin yanlış, neyin moda neyin demode, neyin iyi neyin kötü ve neyin kabul görüp, neyin görmediğini başkalarından öğrenmeye ta çocukluğumuzdan ve gençliğimizden itibaren alışmışızdır. İnsan olma yanımla ilgili düşüncemiz bu yolla biçimlenir. Bir insanla ilgili düşünce kalıplarını yalnızca eğitimciler vermez; arkadaş ve tanıdıklardan oluşan sosyal çevre, yazılı, sözlü ve görüntülü kitle iletişim araçları yorum yazıları, röportajlar bilimsel yazılar aracılığıyla; magazinler, filmler, talk-show'lar aracılığıyla böylesi düşünce kalıpları iletirler bize. Biz, reklamların göklerle çıkardığı moda giysileri giymekle kalmıyoruz aynı zamanda hayatımızın çeşitli konularıyla ilgili düşünce kalıplarını alıp kabul ediyoruz ve kendimiz bunlara göre yönlendiriyoruz. Ben bunu kitaplarımda "kendimizle ilgili şeyleri kendimizin belirlemesi"nin karşısı olarak "kendimizle ilgili şeyleri başka-

larının belirlemesi" diye niteledim.

Kendini bu düşünce kalıplarından temelli olarak ancak her şeyi ama gerçekten her şeyi elinin tersiyle silip atarak kurtarabilirsin. Düşünce kalıplarını sakın sorgulama, konu üzerinde eleştirel biçimde düşünebilmek için zaman buluncaya kadar bekle. Olaya böyle bakarsan kesinlikle ne buna ayıracak zaman ne de boş zaman bulabilirsin. Çünkü her niyetlenişinde bunu yapmak sana çok zor gelecektir ve sen yine aynı minval üzere devam eder gidersin.

Bundan dolayı "kendimizle ilgili şeyleri başkalarının belirlemesi" seçeneğini hemen şu anda kaldır at, temelli reddet onu ve hayat hakkında, ruh ve insan hakkında hiçbir düşünce kalıbını geçerli görme. Bu anda düşüncen tüm normlardan, kurallardan ve kalıplardan kurtulmuş demektir. Bu an, özgürlüğe ilk adımını attığın an'dır. Olağanüstü bir mutluluk duygusu ortaya çıkar ama aynı zamanda bundan sonra ne olacağı korkusu da ortaya çıkar. Çünkü tutunabileceğin bir "koltuk değneği"n de yoktur artık.

Düşüncelerinden şimdiye kadarki tüm kalıpları silkeleyip attığın bu anda gözünün açıldığını anlayacaksın. Çünkü artık, eskilerden beri çiğnenegelen patikalarda kayıtsızca yürümeyeceksin. Şimdi duyguların gerekli sana. Çünkü onlara güvenebilirsin. Çevrendeki herşey bambaşka görünür gözüne, sen de kendini daha bir başka, daha bir yenilenmiş ve zinde hissedersin. Hayat ve bizzat kendin hakkında bir merak doğar. Kendi hakkındaki eski görüşlere bir gölge düşer. Çünkü başkalarının senin hakkındaki görüşleri artık senin için bir anlam ifade etmez olduğu zaman senin de kendine bakışın olumlu anlamda değişecektir. Başkalarının seni sürekli olarak nasıl da etkileri altına almaya çalıştıkları dikkatini çeker; sende neleri beklediklerini ve neleri beklemediklerini onlara göre neleri yapabileceğini ve neleri yapamayacağını anlarsın. Hep başkalarının övgülerine bağımlıydın. Övgü sana güç verdi, eleştiri zayıflattı. Onlar belki de övgüleriyle sana hiçbir şey vermeyen

bir yöne yönlendirdiler seni; belki de yıkıcı eleştirileriyle seni, gitmek istediğin yoldan çevirdiler.

Tam da burada üzerine basarak bir şeye işaret etmek istiyorum: Ruhtan ve kişiliğin geliştirilmesinden söz ediyoruz. Tıbbi problemlerde, teknik sorunlarda ve hukuki anlaşmazlıklarda öğütler ve bilgiler son derece yararlıdır. Bunlar ne senin düşünce kalıbını biçimlendirirler ne de ruhsal özgürlüğünü elinden alırlar. Eğer bir dağcılık rehberi sana şu ya da öteki yolu seçmeni ve yaklaşmakta olan bir fırtınada geri dönmeni tavsiye ederse belli ki seni yönlendirmek ya da senin özgürce karar vermenin önünü kesmek istemez.

Burada kafanın içindeki hayat felsefesi söz konusudur. Ona bizzat kendin ulaşmak zorundasın hem de nesnel deneyimlere dayanarak. Kendini bulmak; kendini araştırmak, kendini duyumsamak, deneylere girişmek ve tepkileri öğrenmek demektir. Salt tanıyıp öğreneyim diye, senin için onun bir çıkmaz sokak olduğunu ve nasıl geri çıkılacağını görmek için zaman gelir bir çıkmaz sokağa bile girebilirsin. Bu özgürlük ve uyanıklık sende varken yapacağın bir hata kesinlikle hata değildir, olsa olsa değerli bir tecrübedir. Başkaları karşısında kendi iç güveninle kendini yaşamak için ve kendini ortaya koymak için çok fazla özgüven gereklidir. Herkes hata yapabilir, hatta her yerde ve çok sayıda rastlanabilecek eşi benzeri olmayan bilgiçler ve herşeyde eksik arayan yıkıcılar bile... Demek oluyor ki seni anlayışla karşılayacaklarını düşünmeyeceksin. Başkalarının görüşlerinden kendini kurtardığın ve yönlendirme çabalarına karşı duyarlılık kazandığın için kimse seni yolundan alıkoyamayacaktır.

Eleştirileri boşverme sakın. Gerçi eleştiriler seninle ilgili fazla şey söylemezler ama eleştirenler hakkında çok şey söylerler. Öyleyse eleştiriyi üstüne almak yerine bilgiyi araştır. Seni övecek olsaydı bu denli iyi tanıyamazdın onu. Sana gelen övgülere kulak ver ama kendini kaptırmamaya özen göster. Övgülerin seni etkilemesine izin verme. Seni öven kişi

hakkında daha fazla bilgi edin ve seni övmesinin altında yatan nedenleri araştır. İstatistiksel açıdan bakılırsa övgü eleştiriden daha seyrek. Övgüde gerçek niyet övmek değildir; senden bir şeyler kapmak için seni uyutma niyetini gizlemek üzere başvurulmuş bir strateji söz konusudur.

Her seferinde övgü ve eleştiri ile gerçekte ne kastedildiğini kendi bağımsızlığın ve özgürlüğün aracılığıyla öğren. Ne olumlu ne de olumsuz hiçbir önyargın olmaksızın bu araştırıcı tavrınla sen kendini tamamlayabilmek için daha duyarlı ve daha dikkatli olacaksın. Birinin sözle ifade ettiği önemli değildir, önemli olan bu söylediğinin arkasında hangi niyetin, hangi düşünce kalıbının yattığıdır. Eğer bu nedeni anlayabilirsen çok kısa bir zaman içinde insanlarla ilgili elle tutulur bilgiler oluşturursun.

Yolunda yürürken aynen senin gibi gözünü dört açmış ve araştırıcı pek az sayıda özgür insanla karşılaşacaksın. Onları açıklıklarından ve hoşgörülerinden tanırsın. Onlardan korkmana gerek yok. Çünkü onların önceden oluşturulmuş görüşleri yoktur. Onlar dinlemeyi bilirler ve ne sana bir şeyler öğretmeye kalkarlar, ne överler, ne de eleştirirler. Onlar sana belki de vurdumduymaz, sakın ve hoşgörüsüz görüneceklerdir. Ama onlara ihtiyacın olduğunda hiçbir uyduruk gerekçe göstermez ve seni yalanlarla kandırmazlar. Yapabilecekleri bir şey oldu mu onlar hemen oradadır. Herhangi bir konuyla ilgili bir öğüt istediğinde ancak, konuşmaya başlarlar. Dünya ya da insan hakkındaki görüşlerini dinlemek istersen, misyonerlerin gösterdiği çabayı onlar da senden esirgemezler ve seni yönlendirmeye kalkmazlar. Hissettiklerini ve düşündüklerini sana açıkça söyler ama bundan kendinin en üst düzeyde otorite olduğu sonucuna varmaz.

15. Özgürlük uyumsuzluğa götürür. Peki ama yaşamın devamı için uyum gerekli mi?

Özgürlüğe karşı dönüp dolaşıp şu itiraz ileri sürülür. Toplumsallaşmış bir toplulukta başarılı bir şekilde varlığını sürdürebilmek için uyum zorunludur. Seni yönlendirdikleri ve seninle ilgili herşeyi belirledikleri gerekçesiyle tüm uzlaşmaların ve geleneksel düşünce kalıplarının bir tarafa atılmasını söylediğimde normlara uyumu da işin içine katıyorum. Uyum sağlamış pek çok insanda, "dışlanmış" olmaktan, "bizden farklı" olduğu için soyutlanmaktan ve kenara itilmekten büyük bir korku oluşur. Uyum sağlayan kimselerin bu korkularının dayanağı ise, uyum sağlamış her bir kişinin aynı zamanda ötekilerin ne kadar uyum sağladıklarını ya da sağlamadıklarını denetliyor olmasıdır.

Bu noktada yine, biraz uğraştıracak da olsa beni, düşüncemi açık seçik belirtmek istiyorum. Diyelim ki bir baloya davet edildin ve ev sahibi gece giysileriyle gelinmesini rica etti. Sen artık blucin ve göbeğine kadar açık bir gömlekle gelemes ve içeri almıyor diye ev sahibine sövüp sayamazsın. Bu, "oyunun kuralları" denen bölümle ilgili bir şey. Oyunun kurallarına aykırı davranmakla benim burada anlatmaya çalıştığım ruhsal özgürlük arasında bir bağlantı yoktur. Boş zamanlarında futbol oynamak istediğinde eşofman giyersin, herhalde smokin değil. Ne var ki böylesi işin özüyle ilgisi olmayan şeyler çoğu zaman, özgürlüğü uyumla karşı karşıya getirmede gerekçe yapılmaya çalışılıyor.

Eğer ruhun, duyguların ve zihnin özgürse, sen de artık uyum olayının dışındasın demektir. Burada bir varoluş biçimi sözkonusudur. Bu varoluş biçimi için, bedeninin nasıl bir giysi içinde olduğu hiç önemli değildir, bu onu hiç ilgilendirmez. Bu bağlamda giysinin özgür olmamakla da bir ilgisi yoktur. Çünkü giysi öyle değil dış görünüşle ilgili bir şeydir. Benim sözkonusu ettiğim özgürlük ise içsel, öyle ilgilidir.

İçsel bakımdan özgür olan biri, başkalarını öze değin olmayan önemsiz şeylerle kışkırtmaya kalkmaz. Ruhsal özgürlük, kendini göstermenin saldırgan-kışkırtıcı bir eylemi değildir. Böyle görecektir olursak özgürlük, göze batan bir şey olamaz. Koşullara uyum sağlamış biri olduğun, senin dış görünüşünden hemen belli olmamalı. Ancak bu, özgür oluşunu gizlemen anlamına da gelmez. Ruhsal olarak özgür birine rastlayan bir kimse, bunu onun davranış biçiminden, serbestliğinden, soğukkanlılığından ve çevresini hemen etkilemesinden, vücut dilinden ve sözlü ifadelerinden hemen farkedebilecektir. Bazıları bunu hoşnutlukla karşılayacak ve bundan etkilenecektir. Çoğunluk ise bu durumdan, damarına basılmış gibi rahatsızlık duyacak - ve en ağır sözlü saldırılarla karşılık verecektir. Bu gerçek bir testtir: Bu başka-oluş ne kadar gerçektir, bunun ardında saklı olan nedir? Test uygulanan kişi akıntıya kapılmış görünmese de "olağanın biraz dışında" olarak kayıtlara geçer.

Bu korku neden? Başkaları tarafından kara listeye alınmak muhtemelen de kabul görmemek korkusunu anlıyorum. Her bir canlı biyolojik farklılıkları nedeniyle doğal olarak diğerinden farklı değil mi zaten? Her bir politik tutum, öteki politik doğrultular ve dinlere göre farklı değil mi? Senin özgürlüğün, kesinlikle hiçbir çizgiye bağımlı olmamakta yatıyor. Ne diye başkalarının hoşuna gitmek için uğraşacaksın? Sırf onların hoşuna gideyim diye mi? Uyum şeytani bir görüngüdür. Eğer kendini ortama uydurmaya bir başladın mı bu sistemin bir tutsağı olur çıkarsın.

Başkalarının hoşuna gitme çabasına ve seni de kabul lensinler diye başkalarının görüşlerini belge gibi algılamaya boşverebilirsen, özgürlüğü tanıdın mı bir kere, bir daha eski yalanlara dönmezsin artık. Çünkü dönecek olursan hiç de hoş olmayan bir duygu saracaktır seni. Bu duygu seni boş ve bıkkın bir halde gerilerde bırakır.

Ruhun özgürlüğü ne politik ne de dinsel programdır.

Başkalarını ikna etmeye çalışmak senin görevin değildir. Ortaya çıkıp özgürlük hakkında inandırıcı bir konuşma yapmana gerek yok. Özgürlüğün sadece sana bir şeyler vermesi, senin gözünü açması, seni uyandırması, duygularını geliştirmesi ve yaşamını zenginleştirmesi sana yeter de artar.

Sorun birinin kazandığı para ise, durum gülünç olmaktan öteye gitmez. Çünkü bu sefer de kazandığı parayı elinden kaçırmamanın derdine düşecektir. Yok sorun psikolojik özgürlük ise bu sefer misyonerce çabalar gelir ve o kişinin başkalarını ikna etmek istediği gelir akla.

Hiç kimseyi ikna etmek zorunda değilsin. Çünkü senin özvarlığın sadece seni ilgilendirir. Senin duyguların senin içindedir. Konuşma yapmak, şiir yazmak sağlık programı hazırlamak zorunluluğun yok. Duygularını açıkça belirtmek yükümlülüğün de yok. İçin mutlu ise bunu dışarıya "belli etmen" gerekmez. Bu bağlantıları bilince çıkardığın zaman yavaş yavaş korku da uçup gidecektir.

Bazen özgürlerin ve mutluların, özgür olmayanlara ve mutsuzlara karşı vicdanlarının sızladığı ve bundan dolayı da uyum sağlamış olanları uyandırmak istedikleri şeklinde bir izlenim ediniyorum. Ancak bu özgürlüğün -evet, bir kere daha yineliyorum- bir programla, bir dinle hiçbir ilişkisi yoktur. Onun için enerjini aydınlatma çabalarıyla tüketme. Aydınlanmanın bu gücü sana saldırmak ve mutluluğu sana zehretmek isteyen karşı-gücü kıskırtır.

Geniş ve sınırsız özgürlüğün ruhunu dolduran mutluluğu, senin kişisel mutluluğundur. Bu mutluluk bir başkasına aktarılamaz. Her seferinde bu mutlulukla başbaşayız. Bunu ancak bir şair o da şöyle böyle anlatabilir. Ama böyle bir şair var mı, varsa kimdir? Böyle bir şair olabileceğini söylemek biraz iddialı olurdu. Asıl sorun bir şeyi yaşamaktır, bu yaşantının birilerine aktarılması değil. "Dışarda bırakılmış" olmak yani bir kenara itilip kakılmak korkusu sanıldığı kadar da vahim

değildir. Öyle olsa bile, insanın başkalarının çoğunluğuna rağmen kendi duyularını açığa vurması gereken durumlar da vardır. Bu güce erişebilirsin; saldırıların üstesinden gelme gücüne de...

Uyum; iyi, güzel. Ancak senin için neyin önemli olduğunu da biliyorsun. Birinin, kendisiyle alay edilmesine ses çıkarmaması da güzel bir şey olabilir. Yavruları oynasırken anne köpeğin sonsuz bir sabırla onları seyretmesindeki estetiği söylemek istiyorum. Bırak uyum sağlamış olanlar uyumlarıyla kalsın. Eğer heyecanlanırsan ve bunu önemli bir konu haline getirmek istersen değişen bir şey olmayacaktır. Dinler ve partiler dogmatiktir ama özgürlük dogmatik değildir o hoşgörür, olanlara ses çıkarmaz ve kendi içindeki mutluluk yolundan şaşmadan yürür. Güneş ufuktan batır, birileri kendinden geçerek kırmızı-turuncu cama bakakalırlar, akşam rüzgarını hissederler ve kuşları seyrederek. Bir başkaları ise et kızartırlar, şarap ya da bira içerler ve evlilikteki kıskançlık üzerine konuşurlar. Özgürlük bir varoluş biçimidir, uyum ise sistemle kaynaşmaktır.

16. Sanat, (bizi özgürleştiren) bir özgürlük alanı mı?

Sanatsal etkinlikleri çok önemsiyoruz, sanatın toplum içinde gerçekten de değerli bir yeri vardır. Güzel sanatlar için büyük, örnek nitelikte müzeler yapılıyor, ve sanatsal değeri yüksek tapınaklarıyla övünen şehir sayısı azımsanamayacak kadar çoktur. Müzik için opera binaları kuruluyor, gösteri sanatları için de tiyatro binaları. Şehirler de cemaatler kendi bütçelerinden yaptıkları kısıntıları ayırarak sanat kurumlarını destekliyorlar. Ekonomik çöküntü dönemlerinde kültüre ayrılan bütçeler kaldırılrsa da sanat hep gözde bir şey olmuştur.

Peki sanatçıların sanatsal başarılarının gerçek anlamda önemi nedir? Politik koşullara ve ekonomik yönelimlere ne ölçüde bağımlıdır bu başarı? Devletin ya da kilisenin hangi

sanatın gerçek ve doğru sanat olduğuna ve hangisinin olmadığına karar verdiği zaman sanat artık özgür değildir, sanat o zaman artık zihnin ve ruhun özgürlüğü için hiçbir şey yapamaz.

Demokratik ülkelerde sanatın bağımsızlığı desteklenir. Sanatçıların bu desteğe ihtiyacı vardır. Sorun bu değil. Peki ama acaba bağımsız sanatçılar insanın psişik özgürlüğü için çalışıyorlar mı? Bu konuda daha çok, devletçe baskı uygulanan sanatçıların çalıştığını düşünüyorum ama böyle derken sanatçılara totaliter baskılar uygulanmasının daha iyi olacağını söylemek istemiyorum.

Sanat sanatçılarca yaratıcı bir süreçte oluşturulur. Her sanatın bir kitleye ihtiyacı olduğundan -yani her sanat kitleyle buluşmak istediğinden- kısa süre içinde serbest piyasa yasaları işlemeye başlar, sanat ve ticaret içiçe girer. İşte böylece bir tablo sanat piyasasında, değeri alçalıp yükselebilen bir meta'ya dönüşür. Bir grafik sanatı yapıtı da aynı şekilde, döviz kurlarındaki dalgalanmalardan etkilenen bir değerli kağıt durumuna gelir. Burada, özgürlüğe verilen değer dünya sanat piyasasında sanat gelişmelerine verilen değerden daha az rol oynar. Herşey yeniyi kapma, eskiyenı atma çevresinde dönüyor. Sanat satın alan ya da sanattan aldığı zevkin bedelini ödeyen kitle, kendilerinin sanat danışmanlarınca, etkinlik düzenleyen kişilerce ve eleştirmenler tarafından yönlendirilmelerine izin veriyor. Basının sözettığı şeyler ilgi topluyor, gündeme giriyor. Capital dergisinin "Sanat Pusulası" köşesinde zaman değer ölçüleri söz konusu ediliyor. Bu konuyu daha fazla ayrıntıya girerek ele almak istemiyorum artık. Çünkü burada sorun bu değil.

Sanat alanını bir de sanatçının gözüyle görelim: Sanatçılar genellikle etkin çalışmalar içinde oldukları, insanlığın ve toplumun sorunlarını kendi üstlerine aldıkları için onlara karşı çok olumlu bir yaklaşımım var. Pek çok sanatçı toplumun içinde bulunduğu koşullara karşı çok duyarlı tepkiler

gösterirken aynı zamanda kendilerine özgü sorunları da ele alırlar. Bu doğrudur, akla yatkındır. Pek çok sanatçı için sanatsal dışavurumları, ruhlarının bir dışavurumu ve bu şekilde kendi kendini iyileştirmenin önemli bir parçasıdır. Bu da doğrudur, akla yatkındır. Sanatçılar kendilerinin ve toplumun sorunlarına el atarlar. Onların görevlerinin sadece iyiyi ve güzeli betimlemek ya da ifade etmek olduğunu sanmak korkunç bir yanılgıdır.

"Sanat" kavramı "estetik" kavramıyla kolayca çağrışım yapan bir bağlantı içindedir. Ne var ki -çoğu zaman tartışmalarda gözlemlediğim gibi- estetik denince yalnızca güzel akla geliyor. Bu dilin kullanımına da böyle yerleşmiş; birşey hoş, uyumlu ve güzel görüldüğünde estetikten söz etmek... "Estetik yüz" deyince güzel yüz anlaşılıyor. Halbuki estetik -bilimsel bir kavram olarak- güzellik ve çirkinliğin öğretisidir. Sanat hem güzelliği hem de çirkinliği gösterir. Yani çirkinlik, bir sanat yapıtının değerini düşürmez. Örneğin Hieronymus Bosch dehşeti çizmiştir, Pablo Picasso ise çirkinliği göstermiştir (tabii sadece çirkinliği değil. Yarattığı yapıtların mavi ve pembe dönemi sonraları döne dolaşa hep gösterilir.). Yalnızca "hiç sanatçıları" için sorun, güzellik ve dıştan hoş görünen şeylerde odaklaşmaktadır. Ne var ki ister tiyatroya gitsinler, ister müzik dinlesinler ya da tablo satın alsınlar pek çok insan için hâlâ birinci sırada olan şey de budur. Bundan dolayı, kendi ürünlerini satmak için bir amuda kalkmadıkları kalmış olan kitle iletişim araçları, geniş kitlenin zevkine göre davranmak zorunda olduklarından bu yoz sanata (hiç'e) boğazına kadar batmıştır. Kendilerini yoz sanata bağımlı hissetmeyen sanatçı "kendi kitlesi"ne göre, her durumda o andaki eğilime göre davranışını belirlemek zorundadır. Ve, sanat pazarında varlığını koruyabilmek için yenilikler peşinde koşmaya zorlanmış durumdadır.

Peki öyleyse, bir sanatçı ile yoz sanata teslim olmuş biri arasındaki fark nedir? Sevgi, kalp ve acı üzerine günün şarkı-

sını söyleyen yıldız şarkıcılar da kendilerini müzisyen olarak ve sanatçı olarak niteliyorlar Gerçi onlar "ciddi" sanatçılarca ciddiye alınmıyorlar ama sahneye çıkarak, kaset doldurarak aldıkları parayla bunun acısını çıkarıyorlar. Pop müzik sanatçıları "kibar çevreler" tarafından benimseniyor ve televizyonda söyleşi ve gösteri programlarına "seçkin kişi" olarak davet ediliyor ve orada el üstünde tutuluyorlar. Hiç kimse burada sunulanın yoz sanat olduğu konusunda kafa yormaz. Başarı -ve başarıyla bağlantılı olarak da para- insanların alkışlarıyla çevresinde toplandığı bir altın buzağıdır (Das goldene kalb = altın buzağı).

Özgürlük bu mudur? Bizi eğlendiren bu sanatçılar özgürlükle bir şey verebilirler mi bize?

Şimdi, kendi ruhlarının sorunlarını ve çelişkilerini ele alan, hızlı bir medya başarısına göz ucuyla bile bakmayan, yaratıcı güçlerinin tümünü tamamen sanatsal yaratıya harcayan, estetiğin sınırları içinde oynayan ve yeni yollar bulan yani sanatsal yaratım için yeni olanaklar araştıran "ciddi" sanatçılara yeniden dönmek istiyorum. Onlar insan varlığını olduğu gibi gözlerimizin önüne sererler. "Yoz sanatçılar"ın aksine, çirkin olan şeyler, problemler ve çelişkiler onlar için doku-nulmaz (tabu) değildir. Peki ama özgürlüğü verebilirler mi bize? 30'lu yılların Berlin'inde yapılmış olan yenilikçi -dışavurumcu bir genelev sahnesi bizi gerçekten özgürleştirebilir mi? Sanat, erotik anlamda özgürleşmemize yardımcı olabilecek bir özgürlük alanı mıdır? Resimdeki ifade bizi derinden etkilemiş ve hayran bırakmış, tiyatro oyunu şaşkın bırakmış, roman bizi sarsmış ve düşünmeye zorlamış olabilir- işte sanatın büyük etkisi budur. Ne var ki Picasso'nun olağanüstü bir eseri -ki Picasso'nun yüzlerce olağanüstü eseri vardır- bizi gerçekten özgürleştirir mi?

Ben sanatı, insan ruhunun olağanüstü yaratıcılığının ifadesi olarak seviyorum; sanatçılar bireysel özgürlükleri içinde, kendi varoluşlarıyla, yaşadıkları dönemle ve toplumla ilgi-

li anlayışları uğruna verdikleri mücadele içinde saygı duyuyorum. Bu sanatsal tutkular saygı duyulacak ölçüde yüksek değil. Bu yüzden, her yola başvurularak; bu özgürlük alanı, bireysel özgürlüğü ifade etmek, eleştiri yapmak, hayatla ilgili sorunlarını dışavurumcu ve gösterimci biçimde açıklamak üzere sanatçılar için açık tutulmalıdır. Sanatçılara baskı uygulayan çağdaş ve demokratik bir devlet zamanla kendini güvenilmez bir duruma sokar.

Ancak öznel sorunlarımızın yanıtını sanattan beklemek, bu sanata götüremeyeceği yükü yüklemekten öte bir anlama gelmez. Onun görevi bu değildir, büyüklüğü de öyle. Sanatsal yaratım ve sonuçta ortaya çıkan ürünler acıları dindirme denemesi olduğundan, bu öznel mücadeleyi anlamamız gerekir. Yani sanat, çözümler sunmaz. Zaten bu onun görevi de değildir. O ya sadece dürüstçe ve gerçekten ortaya koyar (sanat) ya da güzelleştirerek, yıldızlayarak, gülkurusu renginde, dostça, iyimserce, eğlendirici biçimde sunar (yoz sanat).

17. Yoz sanat ruhu özgürleştirir mi?

Sanatın ruhu özgürleştiremeyeceğini ve zaten görevinin de bu olmadığını söyledim. Eylül 1994' de bir hafta için Venedik'teydim ve orada "sanat heykelleri" nin etkisinde kaldım. Markus Alanı, Doge (Düklük) Sarayı*, San Marco Bazilikası* ve Kampanile, etkileyici bir mimarlığın kanıtları. Ve kanatlı aslanlarıyla birlikte denizdeki yüksek sütun çok görkemli görünüyor. Düklük Sarayını ve Bazilika'yı "elbette ki" içerden seyretmek "zorundaydım". Dönemin pek çok sanat emekçisi burada tablolar ve heykeller yarattılar. Acaba bu sanatsal başa-

* Doge Sarayı: Düklük Sarayı. Venedik Cumhuriyeti 8. yy.'dan 18. yy.'a dek dükler tarafından yönetildi. Saray düklüğün yönetim merkezi olarak işlev gördü. (Yayınevinin Notu)

** San Marco Bazilikası: Aziz Markos'u anmak ve onun İskenderiye'den getirilen kalıntılarını saklamak amacıyla 9. yy'da yapılan kilise. (Yayınevinin notu)

rılar nasıl gerçekleştirildi? Sanat için mi? Bunu söylemek konuyu çok dar bir çerçevede ele almak olurdu. Öncelikle gösteriş için. Sanatçılar açısından, kilisenin siparişleri ve devlet gücünün, başında Düklük' ün bulunduğu o zamanki Venedik Cumhuriyeti'nin siparişleri söz konusuydu.

Sanat emekçileri için, sorun sanat yaratmak falan değil, aksine sipariş verenle birlikte kararlaştırılmış olağanüstü mermer heykeller ya da bir Düklük portresi yaratmak idi. Burada o dönemin modası, o dönemin zevki, ayrıca Venedik'in ticaret yaptığı ülke ve kişileri etkilemek için sarayı görkemli biçimde dekore etme arzusu önemli rol oynuyordu. Güç, iktidar kendini göstermek istiyordu. Kiliseyi ilgilendiren de başka bir şey değildir. Resimlerle, heykellerle, ağaç oymalarla ve mermer mozaik tabanlarla, inanmışlara, her türlü kuşkuyu gidermek için saygıyla karışık bir korku salmak istenir. Böylesine muazzam bir "Allah'ın evi" sıradan yurttaş dize getirir ve böylelikle o andaki izlenimler, dinin ve zenginliğin olağanüstü bir görkemi olduğu duyguları olarak belleğinde kalır. Bundan sonra artık pek çok "basit" insan için şu soru gündemden çıkmış olur: Sanat emekçilerinin ücretinin ödeneceği paralar nereden geliyor. Kuşku yok ki Düklük kendi cebinden ödemedi bu paraları, tabii ki papa da değil. Neyse bunları bir kenara bırakalım. Çünkü asıl konumuz başka. Savım şu: Gücün bu gösteriş sembolleri bilinçli olarak yaratılmış yoz sanattır. Bu dediğim, sanatçıların elinden çıkan olağanüstü yapıtları küçültmez elbette. Bu sanat emekçilerinin becerisi olağanüstüydü ve hayranlık uyandırıcıydı.

Düklük Sarayı'ndan çıkılıp Ponte di Rialto'ya gitmek üzere Venedik'in dar sokaklarına girildiğinde sayısız mağaza ve butiğin önünden geze geze geçilir. Vitrinlerde yığın yığın yoz sanatla karşılaşrsınız: Murono'dan yapılma renkli renkli bardaklar, yüzlerce çeşit karnaval maskeleri, kanatlı aslanın pirinçten yapılma taklitleri, Bazilika ve Düklük Sarayı motifleri olan yağılı boya tablolar ve özgün baskı resimler, Markus

Alanı fotoğrafları, karnaval takvimleri, minyatür gondollar ve Rialto Köprüsü'nün minyatürleri. İtalyanlar zevksiz insanlar olduğundan dolayı değil bu eşyalar turistler tarafından alındığı için bu yoz sanat pazara çıkıyor.

Venedik genel yapısıyla, Avrupa'nın en çok turist gelen yerlerinden biri haline geldi. Venedik sokaklarında Amerikalı, Japon, İngiliz, Fransız, Hollandalı, İspanyol bu ülkelerin her sınıfından insanlar görebilirsin ve tümü de o yoz sanat dükkânlarının müşterileridir. Demek oluyor ki, yoz sanatın böylesine çekici bir etki yaratması ve yoz sanata böylesine çok para harcanması ulusal değil uluslararası bir olgudur. İnsanlar neden sever bu yoz sanatı, neden onun büyüüne kapılırlar? Yoz sanat onların aklına ve ruhuna ne verebilir?

Yoz sanat ilk bakışta güzel, cana yakın, tatlı, çekici olarak, neşeli, güzelliştirici ve ilginç olarak algılanır. Yoz sanat gerçeklikten "bir biçimde daha güzeldir" ve maddi bir nesne olarak vardır ve gerçektir. Gördüğümüz ve satın alabildiğimiz göзалıcı güzelliştir. Yoz sanat tekdüze ve ruhsuz günlük yaşama bir ışık getirir. Bu ışık bizi özgürleştirir mi?

Ben, yoz sanatın bizi özgürleştirmediğini, tam tersine özgürlükten yoksun bıraktığını iddia ediyorum. Büyük boyutlardaki devlet ve kilise yoz sanatı, toplumsal konumlar karşısında bizi kendine hayran bırakır ve eleştirel düşüncemizi karıştırır. Dükkanlardaki küçük boyutlu yoz sanat kısa süreler için bizi güzellik sarhoşu yapar ve hiç ihtiyacımız olmayan, aslında başkalarının da bir işine yaramayan ama o anda güzel bulduğumuz için bizi alışveriş'in büyüüne çeker. Ya da süslü püslü, kıvrım kıvrım imzalar atılmış tabloları alıp evde şöminenin ya da pencerenin pervazına asalım da yoz sanatın çevresindeki manyetik alandan bir şeyler ıslasın, bizi yüceltsin ve değerimizi arttırsın mı?

Venedik can çekişen bir kent. Caddelerin iki yanına sıralanmış mağazaların cepheleri hâlâ albenili görünüyor ama

kanallarda bir gondol gezintisine çıkarsan evlerde oturanların, çok büyük paralar harcayarak, tabii eğer varsa harcayacak güçleri, suların tehdidi altındaki yapılarda yaşadıklarını farkedebilirsin. Sular temelin içine işlediği ve duvarlara tırmanmaya başladığı için alt katlar artık oturulamayacak durumda. Gerçi mağazaların ön yüzleri problemleri gözlerden ırak tutuyor ama görmek isteyen ve bir gondol gezisi için 100 Mark'a kıyan herkes, herşeyi rahatça görebilir. Şu son derece açık: Evler yılların ağırlığı altında çökmüş, artık kurtarılmaları olanaksız. Venedik batacak bir gün. Tarihsel yoz heykel sanatı ve mağazalarındaki küçük yoz sanat eserleri ile ve otelleriyle birkaç on yıl daha sözcüğün gerçek anlamıyla su üstünde kalabilecek.

Yoz sanat, irin bağlamış bir yaranın üstüne, altın yaldızlarla kaplı, parlak bir yara bantı bağlamak gibi bir şeydir. Sanki yara bandının aldatıcı güzelliği yarayı iyileştirecekmiş gibi. Yara, gerçekliktir, yara bantı ise güzel görüntü. Yoz sanat; görünüşü, tadı vb. gerçeğine benzeyen sahte ilaçlar gibidir. Yoz sanat değişkendir, dönektir. Altı yüz yıl önce, yoz sanatın yönetilenleri ve o dönemin ticaret ortaklarını etkileme gücü vardı. Bugünse turistleri etkileme ve yaşayıp da, San Marko Meydan'ında turlamamış olmak sanki büyük bir ayıpmış gibi Venedik'i görmeyi ölüm kalım sorunu yapan yeni turistleri çekebilmek için yoz sanat üreticilerinin küçük boyutlardaki o yoz sanat ürünlerini dünyanın dört bir yanına taşıma gücü var.

Sana şunu söylemek istiyorum: Eğer özgür değilsen oralar da bulunmuş olmanın hiçbir anlamı, hiçbir önemi yok. Her köşe başında pazarlanan yoz sanat özgürleştirmez seni. Bilincin seni bu kentten, bu kentin geçmiş ve günümüz yoz sanatından bağımsız kılar. Yoz sanat düzeyine düşünölmüş ve satışa sunulmuş insan ürünleri hiçbir zaman özgürleştirmez seni. Yoz sanat, bağımlılığın izinden gider ve seni bağımlılığa yönlendirir.

Bu anlattıklarım belki de pek çok Venedik hayranının tüylerini diken diken edecektir ve belki de bana beğenme yeteneğinden yoksun olduğum için yükleneceklerdir. Ne var ki şöyle soruyorum kendi kendime: Yanlış bir güzelliğe bağlanmayı temel alan yoz sanatın neresini beğeneyim, nesini beğeneyim?

Ruhsal özgürlük, yönlendirici bir sanat eserinden ve ilk bakışta pek çok kişinin güzel bulduğu bir şeyi güzel bulma dogmasından bağımsız olabilmeyi de içerir. Mağazada bulunanlara bakınca, pek çok insanın neyi güzel bulduğu hemen görülür. Çünkü ancak çok satılan şey vitrine çıkar. Venedik biten ortaçağın ve başlayan yeniçağın dünyasında ticaret ortaklarını ve hükümdarları etkileyebilmek için güçlülük ifade eden yoz sanat üretti.

Duyularımız üzerindeki yönlendirmeyi anlamak zorundayız. Doğa bizi yönlendirmeye kalkmaz. Doğa, nasılsa öyledir, olduğundan başka değildir. Ne var ki kültür, çoğu zaman yoz sanat ürünleri olan sözde sanat eserleri ile bizi yönlendirir. İşte bu yüzden diyorum ki: Bir mermer heykel ya da çarmıha geriliş tablosu önünde kendinden geçip yerlere kapanma. Kendini insanların eserlerinden bağımsızlaştır. Beylik söyleyişle, kilisenin ve devletin "tanıtım ürünleri" söz konusudur burada. Kilisenin, devletin istediği de şudur: Dizlerimize kapan ve gücümüze inan. Mağazacıların istediği ise şu: Güzel bul ve al. Mutlaka bir şey satın alacağız, yolu yok, hem de iki anlamda: Kiliseden ve devletten üzerimizde egemenlik kurma yetkisi, mağazadan ise evimizi süsleyecek küçük bir "sanat eseri". Tüm bunlar, bizi bağımlılıktan kurtarmayan şeylerdir işte.

Tüm dünyada, mağaza tezgahlarında tarihle ilgili yoz sanat eserleri öncelik alıyor. Diğer mallar sonra geliyor. Ben Köln'de yaşıyorum ve bu canlı kentin sembolü olan "Kölner Dom"un (Köln'ün sembolü olmuş tarihi kilise-Çev.) binlerce yoz sanat ürünü örneklerinin pazarlanmasına çok üzülüyorum. Kural değişmiyor, her yerde bir ve aynı.

18. Ruhun özgürleştirilmesine ilişkin bilgiler neden doğru hatta kanalizasyon edilemiyor?

Burada önce bir ara değerlendirme yapmak istiyorum. Yirmibeş yıldan beri, okuyucularımı daha duyarlı ve daha özgür yapacağını düşündüğüm kitaplar yazıyorum. Gene bir o kadar süredir de muayenehanemde çalışıyorum; teke tek kişisel konuşmalar yapıyorum; ruhsal çelişkilerin atlatılmasına ve mutlu bir yaşam sürmeye, yani korku ve bunalımlardan, saldırganlıktan, tutku ve bağımlılıktan, aşk acısından, hayat arkadaşlığının getirdiği sorunlardan bağımsız olabilmeye yardımcı olacak temel bilgilerin verilmesiyle meşgul oluyorum. Üç milyonun üzerinde kitabım satıldı, hediye edildi ve okundu. Kadın-erkek okuyucularımdan aldığım mektup ve telefonlardan pek çok tepki alabildim. Çok sayıda okuyucuya, kendi kendilerini araştırabilmeleri ve daha mutlu olabilmeleri için ilk itkiyi verebildim. Ne var ki çok sayıda okuyucu da bu ilk itkiyi almış olmasına karşın gözle görülür elle tutulur bir değişim yaşamadılar. Ve bugün bile okuyucu mektuplarından, saldırgan ve ezici davranışlara başvuran birçok kişinin bile kitaplarımdan alıntılar yaptıklarını öğreniyorum.

Şimdi, bir bakıma da buna bir yanıt olsun diye, peygamber ve din kurucusu Buda (M.Ö 563-483) tarafından anlatılan ve A.Khema'nın Theseus Yayınevi tarafından yayımlanan *Buddha Ohne Geherimmis* (Gizlerinden Soyunmuş Buda-Çev.) adlı kitabından küçük bir hikaye aktarmak istiyorum.

Günün birinde bir adam bir şey sormak için Buda'ya geldi. Epeyce bir süredir onun dinleyicisi olduğunu, son yıllarda hemen hemen tüm öğretici konuşmalarını dinlediğini ve bu sırada da yanındaki pek çok rahip ve rahibe ile tanıştığını söyledi. Uzun yıllardır Buda'yı izlemekte olan ve onun konuşmalarını dinleyen rahip ve rahibelerden bazılarının birçok bakımdan değişmiş oldukları dikkatini çekmişti. Çok sevimli, çok sabırlı kısacası olağanüstü insanlar olmuşlardı. Aynı süreden beri orada bulunmuş olan bazıları ise hiç mi hiç

değişmemişlerdi, hatta bazıları olumsuz yönde değişmişti: Huysuzlaşmışlardı, sabırsız olmuşlardı, sevimsizleşmişlerdi. Bunu nasıl açıklayabilecekti?

Buda adamın nereli olduğunu sordu:

"Rajagaha'lıyım." Bu kez,

"Rajagaha'ya gidiyor musun?" diye sordu Buda.

"Evet, sık sık. Ailem orada, işim orada."

"Yani yolunu iyi biliyorsun?"

"Geceleyin karanlıkta bulabilecek kadar iyi biliyorum hem de."

"Yani birisi sana buradan Rajagaha'ya nasıl gidileceğini sorsa söyleyebilirsin?"

"Sanırım, benden iyi anlatacak da yoktur."

"Ama eğer" diye devam etti Buda, "sen yolu anlattığın halde birisi Benaces'de (Buda'nın bulunduğu kent-Çev.) kalır-sa onun Rajagaha'ya gitmemesi senin suçun mudur?"

"Hayır" diye yanıtladı adam, "Ben yalnızca yol gösteriyim, ben yalnızca yolu tarif ediyorum."

"Evet" dedi Buda, "Ben de senin yaptığından başka bir şey yapmıyorum."

Yazar olarak kendimi ve durumumu yansıttığını düşündüğüm bu hikaye çok hoşuma gitti benim. Ben yol gösterici olmak istiyorum, özgürlüğe giden yolu, daha mutlu bir yaşamın yolunu göstermek ve bu konudaki düşünceleri aktarmak istiyorum. Bazıları tüm bağlarından kurtuldular, olağanüstü insanlar oldular, gösterdiğim yoldan gittiler. Diğer bazıları ise herkese hor bakar oldular, huysuz oldular, yalancı, gaddar saldırgan oldular - hikayedeki gibi Benares'de kaldılar. İnsanların Benares'de kalmamaları için yeterince uğraşmadım diye bana sitem edenler oldu. Ne var ki ben, tüm insanları Rajagaha'ya gönderebilmek için Benares'i kötü yapmaya uğraşan bir misyoner değilim.

Ben Benares'deki koşulların ne olduğunu söylüyorum ve başka yerde ne olabileceğini gösteriyorum. Pek çoğu için, Benares'de kalmak daha rahat, daha güvenceli, daha hoştur. Hepsinin kendilerince gerekçeleri var. Ama ben gene de Rajagaha ile ilgili bilgileri aktarıyorum. O zaman bazı okuyucular şöyle diyorlar: "Lauster'in Rajagaha üzerine söylediklerini ben zaten eskiden de biliyordum. Bunlar yeni değil benim için." Ve bu yüzden de hep Benares'te kalıyorlar. Onların bunu "bildiklerinden" kuşkuluyum. Olsa olsa hissetmiş olabilirler. Aktarımlarla ve anlatımlarla bu hissediş somutlaştı ve somut olarak karşılarında görünce önceden bildiklerini sandılar.

Birine bir şey anlatırsın, o da anlar ve der ki: "Evet, gayet açık. Anlaşılmayacak bir yanı yok." Bu duruma genel olarak çoğu insanda rastlanır. Her şey öylesine açık seçik gelir ki ona sanki zaten daha önceden de biliyormuş gibi olur ve aslında bir zamanlar hiç de böylesine açık seçik anlamamış olduğunu kafası almaz. Kalbini mülkiyete bağlamanın iyi bir şey olmadığını insanlara anlattığında derler ki "Evet; elbette, elbette." Ancak yine de maddi şeylere bağımlılıktan kurtaramazlar kendilerini o zaman da anlaşılmayan bir şey yoktur kendilerince ama gerçekten anlamış değillerdir, kavrayabilmiş değillerdir. Sanatın ve yoz sanatın ruhu özgürleştiremediğini söylediğim zaman anlıyorlar ama şöyle anlıyorlar: "Tamam, şimdi anladım." Ne var ki, bu söylemin gücünü içinin ta derinliklerinde yaşamayı, hissetmeyi ve kendini araştırmacı bir biçimde kavramayı pek azı beceriyor.

Bu yüzdendir ki, bir kitabı okumak, bir konuşmayı dinlemek, bir oyunu ya da filmi seyretmek, benim kastettiğim süreç değildir. Eğer okuduğunu bilince çıkarırsan ve kendini bilgilendirirsen ve bilgi depolarsan bu, gerçekten çok önemli bir şeyin ilk adımı olabilir ancak. Başkalarına şöyle dersin: "Kitabı, (konuşmayı, filmi) anladım." Acaba oradaki düşünceleri gerçekten anladın mı? Oralardaki itkiler, içinde daha da derinlere uzanan bir şeyler ortaya çıkardı mı?

Bilgilenmek dışında, bence kendimizin daha sonra soruları sürdürmemize (bilgi edinme biçiminde değil elbette) yarayacak ama daha çok bilgi toplamaya değil kendi ruhumuzda ve aklımızda hangi süreçlerin işlediğini araştırmaya yarayacak bir şeyler daha gerekiyor. Değişik açılardan bakıldığında neler hissediliyor? İçimde neler duyumsuyorum?

Yoz sanat ve sanat olgularına değindik. Sanırım Venedik'teki yoz sanatın içyüzünü gördün. Dediklerimi onaylıyorsun ve diyorsun ki: "Evet, bu kiliseye ait yoz sanat; evet bu günümüz turistlerine yönelik yoz sanat." Peki de, acaba neyin gerçek sanat neyin yoz sanat olduğunu taa içinde duyumsadın mı gerçekten? Aradaki farkı gerçekten anlayabildin mi? Gerçek ve yoz sanat arasındaki ayrım; bir kitap bir konuşma, bir TV yayını hakkındaki bilgi akarmı ile gerçekten anlaşılabilir. İtkilerin kendini yaşamaya ve kendini öğrenmeye destek olması için kendini hazırlamalısın. Venedik'teki Bazilika'nın önünde durmalı ve gerçek uyarıcıların seni etkilemesini sağlamalı, sonra da onları ruhunda ve aklında duyumsamalı ve ancak ondan sonra düşüncelerle karşılaştırmalısın. Düşünceleri karşılaştırmak iki nokta çevresinde döner: Bununla ilgili neler biliyorum ve neler hissediyorum? Bilgi ve duygu bir ve aynı şey midir?

Özgürlük, sevgi ve mutlu olmak üzerine bir kitap altı yüz sayfa olabilir. Orada ne varsa tümünü öğrenebilirsin ama acaba öğrenmekle özgür olmuş olur musun; seven biri, mutlu biri olur musun?

Bu dediklerimizi olabilmek için özdeneyimler gerekir. Bu da araştırma demektir. Sen tüm yaşamın boyunca öğrenen konumunda birisin. Öğrenmenin bu çeşidini ben olumlu olarak görüyorum. Okul ise öğrenmeyi, bilgilerin sorgusuz analiz aktarımı olarak anlıyor, verilerin beyinde depolanması olarak anlıyor. Burada söz konusu olan bu değil ki. Sanatla ve yoz sanatla ilgili bilgiler, sınav da ya da konuşmada tekrarlansın diye verilmez. Sana aktarılan düşüncelerin bizzat

kendin peşinden gitmek, onları gerçekliğin içinde duyumsamak için? Bu, yaşayarak araştırmadır. Bu kişisel olarak seni biraz ilgilendirmeli. Bir elinde bir broşür. Markus Alanı'nda dolaşırsan ve kafandaki bilgileri gözden geçirirsen bunun senin için olsun yaşamın için olsun hiçbir anlamı yoktur. Orada görülecek ve seyredilecek neler olduğunu sayıp dökrebilmek için Markus Alanı hakkında otuz sayfa kitap yazılabilir. O zaman daha fazla şey bilebilirdin ama daha az şey hissederdin, daha az şey kavrayabilirdin.

Seni bu kısıkaçtan çekip çıkarmak istiyorum. Kuru bilgiler seni özgürleştiremezler. Önce derin bir soluklan ve gör, duy, hisset o anda olanları. O anda kendine bak bir, alandaki binlerce insana bak bir de. İşte o anda içinde yaşadığın zamanın belirtilerini göreceksin. İşte bu, bir şeyin ayırımına varmadaki olağanüstü süreçtir. Bu ayırımına varış seni tepe taklak devirir. Çok uğraşarak bilgi edinebilirsiniz; bilgi çok geniştir, cesaretinizi kıracak kadar çok çeşitlidir. Ayırımına varmanın ise, üzerine çöken ve gözlerine yaşlar dolduran temel bir gücü vardır. Bu ayırımına varış olağanüstü güzelliكتedir. Seni alterder ve sonunda sesini soluğunu keser. Bu duygu ayrıntılarını söze dökemez. Bu, ruhun araştırmacı tutumudur. Sen, dışındaki şeylerin seni etkilemelerine karşı açıksın ve tamamen önyargısızsın. Araştırmak demek, önyargısız olmak demektir. Bir şeyler gelir karşına yığın yığın ve durursun öylece ve şaşakalırsın. Şaşmakla başlar özgürlük ve şaşmanın içinde araştırma da vardır.

BÖLÜM 3

Aşk Özgürleştirir mi?

"Problemi kavramak, sorunu kavramaktan daha zordur. Çünkü problemin tam anlatımı, çözüme götürür."

ALBERT EINSTEIN

19. Sevgi deyince ne anlıyoruz?

Sanat özgürleştirmez, yoz sanat da öyle. Devlet bizi özgürleştirmez; kilise de öyle. Peki kim özgürleştirir bizi? Yoksa sevgi mi? Bundan on beş yıl önce bu konuda bir kitap yazmış olsam da gene de sevgi üzerine bir şeyler aktarmak istiyorum. Bu kitaptaki ifadeler eskiden olduğu gibi bugün de tamamen koruyorlar geçerliliklerini. Geçen on yılda yaptığım konuşmalarda, kendimi yeterince açık ifade edemediğim için bazı noktalarda yanlış anlaşıldığımı farkettim.

Sevgi bir sorun değil bir psikolojik olgudur. Ancak pek çok insanın sevgi ile ilgili sorunu var. Bunu her gün muayenehanemde görüyorum, yaşıyorum. Olgü, sorunlar tarafından örtölmüş; sorunlar bu olguyu boğuyor.

Sevgiyle olan en önemli sorunlarımızdan biri ayrıcalıklı haklara sahip olmak ve bu hakka sahip olmak için tüm gücüyle mücadele etmek bencilliğinden doğan kıskançlıktır. Bu olay erkekle kadın arasında meydana gelir.

Sevginin öncelikle ruhsal bir yaşantı olarak görülmesi gerekir. Ormanda dolaşan ve mantar toplayan on yaşındaki bir çocuk doğa sevgisini ve hayvan sevgisini yaşar. En başta da evinde bir hayvan, bir köpek, kedi ya da bir tavşan bulunan çocuklar, bir canlıyı sevmeye duygusunu öğrenirler. Yani sevmeye yeteneğı cinsellikten daha önce ruhta oluşur. Sevebilmek çok olağanüstü bir şeydir, ruha sıcak bir duygu, bir tamamlanmışlık duygusu verir. Sevgi, duyularımız aracılığıyla uyandırılır: Bir manzara görürüz; hafif bir rüzgar eser; güneş ışınları süzölür dallar arasından, ve biz bir kuşu seyrederek. Böylesi bir durumda sevgi açılıp yayılabilir; doğayla, bitkilerle ve hayvanlarla paylaşılan derin bir duygu ve yeryüzünde var olmak, soluk alıp vermek ve tüm bunları duyularıyla yaşayabilmek... Hayat bize sunulmuş bir armağan gibi görünür gözümüze.

Ergenlik çağıyla birlikte karşı cinse doğru bir istek ve cinsel gizlerin araştırılması isteğı uyanır içimizde. Genç kızlarda delikanlılara karşı, delikanlılarda da genç kızlara ya da kadınlara karşı bir istek ortaya çıkar. Sevgide cinsel bir temel vardır. Erkek ve kadın arasındaki sevgi, bu cinsel arzunun bir rol oynadığı zamanlarda bir yerine getiricidir.

Ancak giderek karmaşıklaşır kadınla erkek arasındaki ilişki. Çünkü cinsellik ortaya çıktıktan sonra - duyguların derinliğine inebildiğı ve mutluluk verdiği ölçüde , hem kadın hem erkek birbirlerine daha da yakın olmak isterler. Ve şöylesi mülkiyetçi söylemler gündeme gelmeye başlar: 'Artık benim-

sin, biz birbirimize aitiz, biz bir çiftiz, birlikte yaşamak ve geleceğimizi birlikte kurmak istiyoruz." Böylece de insanlık tarihi kadar eski olan yeni sorunlar dünyasına ilk adım atılmış olur. Bu durum, az ya da çok ama mutlaka belirgin bir biçimde, tüm kültürlerde varlığını sürdürmektedir.

Kadın ve erkek cinsellikleriyle birlikte, daha önce çocukluk ve gençlik dönemlerinde olmayan yeni bir dünyaya girerler. Bu dünyada daha önce yaşamadıkları şeyler yaşayacaklardır. Gerçi bu dünyada bencillik, toplumda yer edinme tutkusunu, güç sahibi olma tutkusunu, mal-mülk sahibi olma isteği, acıma duygusu, saldırganlıklar ve ayrılık korkuları vardı zaten.

• Şimdi yeniden dönelim, birbirlerinden hoşlanmış sonra da birbirlerine aşık olmuş iki gence ve izleyelim onları. Karşı cinse duyulan sevgi ve cinselliği gerçekleştirme güzel bir şeydir. Sonradan oluşan bu duygular büyüktür, güçlüdür, alt üst edicidir, hayranlık uyandırıcıdır, mutlu edicidir. Ee, peki, sonra? Şimdi benimsin, benimle yaşamı paylaşıyorsun, sen benim üzerimde ayrıcalıklı haklara sahipsin, ben de senin üzerinde. Ve bu şekilde de, öylesine narince öylesine özgürce başlamış olan bir şey, giderek kalıplaşır; kendimizi kurtaramadığımız bir ağın içine düşmüş gibi oluruz. Sahiplenmenin s'si bile işin içine girdi mi, gönüllü birlikteliğin üstüne bir gölge düşer. Ve bu gölge büyüdükçe büyür, yayılır ve sonunda tüm yaşamımızı karartır. Ve işte bu sevgi, başlangıcındaki güzel aydınlığından karanlıklara düşme tehlikesiyle böyle yüzyüze gelir. Bu karanlıkta da gelişemez artık. Soluk alabilmek için özgürlüğe ihtiyacı vardır. Kadın ve erkek arasındaki sevgi, en üst düzeyde duygu yüklü en göze çarpıcı niteliği özgürlük olan bir olaydır.

Doğa sevgisinde, hayvan sevgisinde ya da genel olarak insanlar arasındaki sevgide ise, bu böyle değildir. Halbuki bu sevgi hayata da duyulan sevgi ile birlikte ise katışıksız, arı bir sevgidir. Bu sevgi özgürlükten doğar ve özgürlük içinde gerçekleşir. Kendini verirsin kayıtsız-koşulsuz ve mutluluk

duygusunu kazanırsın. Aşık olma döneminde de böyledir: Kendini verirsin, çünkü kendini vermek için yanıp tutuşmaktasındır, ve karşındaki de kendini verdi mi, herşey tamamdır. Bu şekilde tamamlanır mutluluk çemberi. Her şey yerli yerindedir, hiçbir sorun yoktur. Olağanüstü tatlı bir mutluluk yankılanır ruhunda, beyninde ve uzayıp gider bu yankılar. Enerjin fışkırır sereserpe, özgürce ve engelsiz. Bu sevgi bedene ruh, akla kan ve can verir.

Şimdi ölecek olsan, bu eksiksiz mutluluk duygusunu da taşırsın ölüme. Ama yaşam sen öldün diye durmaz. Böyle bir yaşamın arkasından gelen ölüm geride kalan pek çok insanı cennetten cehenneme düşmüş gibi yapar. Erkek ve kadın arasındaki sevgi ile bağlantılı olan sorunlar şimdi mutluluk duygularına oranla daha şiddetli ve daha büyüktür. Bu nedenle, çok kişiden şunu dinledim: "Ah, ah, keşke hiç aşık olmasaydım. Şimdiki gibi sorunlarım olmazdı başım dinç olurdu."

Bunun arkasından ne gelecek? Asıl onunla uğraşmamız gerekiyor. Özgürlük içinde aşkı daha çok yaşadığımızda, hava kadife gibidir ve tüm gücünle, vücudunun her zerresinin titrediğini duyarak çekersin havayı ciğerlerine. Ama özgürlük gitgide azalırsa soluk alışın zorlaşır, göğsün sıkışır. Psikosomatik astım ve öteki psikosomatik rahatsızlıklar (geniş ve çeşitli bir bulgular yelpazesi) işte böyle çıkar ortaya. Özgürlük daha fazla sınırlandıkça, daha fazla sorun başverir. Bundan dolayıdır ki: Aşık olmak özgürlüğü, tatlı biçimde bırakır, içimize girmesi için. Ancak sevgi salt sevgi düzeyinde kalır ve özgürlükle birarada olmaz ise (yani "Biz birbirimizi seviyoruz ve biz sevgi üzerine kurulu bir çift oluşturuyoruz" diyorsanız) özgürlük saat saat, ay ay ortadan kaybolur gider. Sonra da tutsaklık çıkar ortaya bütün gücüyle ve özgürlüğü yerle bir eder. Daha önce hiç mi hiç düşünemeyeceğiniz ölçüde kötüleşir durum. İşte bu sevgi özgürleştirmez, işte bu sevgi mutsuz eder, hasta eder ve duruma göre zamanından önce insanın yaşamına bile malolabilir. Aşık olan kimse en büyük tehli-

keyle yüzyüze gelir ve bu yüzden de bu konu ile uğraşmamız gerekiyor. Daha fazlabilgiye ihtiyacımız var.

20. Cinsellik sevgide nasıl bir işlev yerine getirir?

Muayenehanemde, sık sık evlilik ve birlikte yaşama yüzünden sorunları olan insanlara yardımcı oluyorum ve bu nedenle de kadın-erkek arasındaki sorunları çok iyi biliyorum. Küçük bir örnek anlatmak istiyorum.

Bayan Schmidt (gerçek adının yerine bunu kullanıyorum) ilk danışma seansına geliyor ve kendinden, evliliğinden söz ediyor: "Beş yıldır evliyiz. Kocamı iyi bir insan olarak niteliyorum. Günde on saat çalışıyor, işyerinde iyi bir konumu var. Ancak müdüre hayır diyemiyor ve bu yüzden de akşamları eve bitik bir vaziyette geliyor, televizyonda bir film seyrediyor ve çoğu zaman da seyrederken uyuyakalıyor. Kendi-mizle ilgili konuşamıyoruz, duygularımızı dışa vuramıyoruz. Böyle bir durum söz konusu olunca ağzını bıçak açmıyor. Bu konuda konuşmak istemediğini ya da konuşacak durumda olmadığını söylüyor."

Soruyorum: "Kocanızla niçin evlendiniz?"

"Evlendim, çünkü üzerimde güvenilir bir izlenim yaratmıştı. Eskiden çok arkadaşım vardı ama hepsiyle yüzeyseldi arkadaşlığım. Kocam söz konusu olunca diyeceğini diyen, dediğinin de ardında duran biri olduğu duygusu oluştu bende."

"Evlenmenizin tek nedeni bu muydu?"

"Kocam bana hayrandı, bana tapıyordu. Ortak geleceğimizden, yalnızca ikimize ait bir gelecekten söz ediyordu, çocuk da istiyordu. Bu benim için çok önemliydi. Çünkü ben de iki çocuklu bir ailem olmasını istiyordum. Bu arada bir oğlumuz oldu, Mark. Çok neşeli bir çocuk, insana sıcaklık verir, sevimlidir. Böyle bir çocuğum olduğu için mutluyum."

"Cinsellik ne ifade ediyor sizin için?" diye soruyorum.

"Bu alanda gerçek anlamda tam özgür olamamış olsam da benim için cinsellik de önemli. Yorgun olmadığı zamanlarda kocam hep benimle ilişkide bulunmak isterdi. Ne var ki o, cinselliği bir tür tek yönlü yol gibi görüyor. Olabildiği kadar çabucak orgazma ulaşabileceği bir, tek yönlü yol. O zaman da ben kendimi, onun doyumuna sunulması gereken bir nesne gibi hissediyorum."

"Siz de orgazm oluyor musunuz?" diye soruyorum.

"Herşey çok çabuk olup bitiyor. Daha çok uyarılma gerekiyor. Daha fazla okşanmak istiyorum. Benim cinsel fantazilerim onunkinden apayrı ve gerçekleşmiyorlar hiçbir zaman. Ama sızlanmaya hakkım olmuyor. Çünkü kocam, herşeyin iyi olduğunu düşünüyor. Bu eksiklik hakkında kocamla konuşamazdım zaten. Çünkü kendi doğruları içinde bunu anlayabileceğini sanmıyordum. Doğru yaptığı ve benim de memnun olmam gerektiği konusunda."

Soruyorum "Eşinizi seviyor musunuz?"

"Buna cevap vermek zor benim için. Ondan hoşlanıyorum, ona saygı duyuyorum. O, iyi bir insan, üstün karakterli bir insan. Evet, hoşlanıyorum ondan."

"Ama sorum şuydu: Kocanızı seviyor musunuz?"

"Biraz zor bir soru bu. Nedir sevgi? Kim biliyor ne olduğunu sevginin?"

"Böyle söylüyorsanız size derim ki, kocanızı sevmiyorsunuz. Seven kişi 'hoşlanıyorum' demez; seven kişi sevginin ne olduğunu da sormaz. Çünkü sevgiyi hisseder ve hoşlanmaktan değil sevmekten söz eder."

"Şimdi kolumu-kanadımı kırdınız benim. Beni bir kargaşaya sürüklediniz. Söyleyin bana, nedir sevgi? Kim söyleyebilir ne olduğunu, kim tastamam gerekçelendirebilir söylediklerini?"

"Bununla ilgilenmeniz gerekirdi. Sevgiyi akıl aracılığıyla tanımlayamazsınız, onun ancak duyumsal olarak ayırımına varırsınız. Bir sözlük tanımı değildir burada söz konusu olan, eşinizi kendinize göre ve kendi başınıza sevip sevmediğinizdir. Ondan hoşlanıyorsunuz, ona değer veriyorsunuz, karakter özelliklerine değer veriyorsunuz ama onu sevmiyorsunuz."

"Bu, beni ürkütüyor."

"Sizi belki biraz ürkütebilecek ya da sevginizden söz etmeye motive edebilecek şeylere dikkatinizi çekmeye çalışıyorum. Eşinizden hoşlanıyorsunuz. İyi bir dost olarak ona değer veriyorsunuz. Buna bir diyeceğim yok. O; sizin, güvendiğiniz hayat arkadaşınız. Ne varki, eğer erkekle kadın arasındaki sevgiyi yani erotik cinsel ilişki ölçü olarak alınacak olursa, siz onu sevmiyorsunuz."

"Evet, bu anlamda alınırsa, sevmiyorum onu, bir dost ve hayat arkadaşı olarak seviyorum ama erotik-cinsel bir doyum ya da etkileşim yok. Bazı geceler, cinsel olarak beni heyecanlandıran erkekleri görüyorum düşümde."

Burada, bazı genel şeyleri belirtmek üzere, konuşmadan çekileceğim. Kadınla erkek arasındaki sevgi özel bir şeydir, apayrı bir şeydir. Ve bu nedenledir ki onunla ilgili olarak oldukça kapsamlı bir anlayış edinmemiz gerekir. Sevmeye çok yetenekli ve çok duyarlı biri olabiliriz ama gene de yanıbaşımızdaki hayat arkadaşımızı sevemeyebiliriz. Yani sevme yeteneği tek başına cinsler arasındaki ilişkide yeterli olamaz. Karşımızdakine değer vermek, saygı göstermek, güven duymak, onu iyi bir insan olarak görmek, tüm bunlar erotizm üretebilirler ama mutlaka da üretmek zorunda değildirler. Cinsellik çok kendine özgü apayrı bir olaydır. Erotik etkileşim ve başka değer yargıları bir araya gelirse, ancak o zaman kadın ve erkek arasında sevgi oluşur. İşte sorunun özü buradadır. Duygularının sesini dinleyen, bunu sezgileriyle bulup çıkarır. Öyle uzun boylu sorup araştırmaz, duygunun tadına varır. Ne

varki çok az kadın ve erkek böylesine kendiliğinden ve böylesine doğrudan kökten bağlarla bağlıdır birbirlere. Bundan dolayı, cinselliğin ve mantığın ön planda olduğu pek çok birliktelikler son bulmuştur, ve bundan dolayı pek çok birliktelik gündelik yaşamda varlıklarını güçlkle sürdürebilmektedir. Akıl ve duygu arasında sürekli bir uzlaşmazlık mevcuttur. Bir kadın bir erkekten ya da bir erkek bir kadından hoşlanır, onunla cinselliği yaşar ancak gene de bir şeylerin eksikliğini hisseder. Cinselliği aşırı abarttığım düşünülmesin. Çünkü insanın yaşam yelpazesi içinde cinsellik yalnızca bir bölümü oluşturur. Aşırı abartmamak da gerekir.

Ancak gerçek yerine de oturtulmazsa içimizde büyük bir soruna dönüşür. Eğer cinsel-erotik temel yoksa herşey bir hiçtir. Yani cinselliği sevgiyle kaynaştırmamız gerekiyor. Bir kere daha altını çizerek belirtmek istiyorum: Söz konusu ettiğimiz şey, erkek ve kadın arasındaki sevgidir. Ancak burada cinsellik belirleyici bir rol oynamaktadır. Yani bunun insanıcılık ve doğa sevgisiyle bir ilişkisi yoktur. Yani şu anlamda bir aşağı görme söz konusu değildir: Karısını sevmiyorsa hiç kimseyi sevmez, sevme yeteneğinden yoksundur. Hayır, böyle bir şey kastedilmiyor.

Ancak kesin bir şey var: Erotik-cinsel etkileşim çok temel bir rol oynamaktadır. Bu düşüncenin, yüzeysellik de bir ilgisi yoktur. Hatta tam tersine, bu, konuyu derinliğine ele alan bir anlayıştır.

21. Doyuma ulaşmamış cinsellik sorun mudur?

Bir süre önce bir erkekle sevgi ve cinsellik üzerine sohbet ettim. Başlangıçta bambaşka şeyler konuşuyorduk; politika, ekonomideki gidişat falan. Birdenbire dedi ki: "Ekonomik durumum iyi olduğu ve kendisine bir güvence bulmuş olduğu için evlendi karım benimle. Çünkü mesleğinde ilerlemesini sağlayacak güç ve enerjiden yoksundu kendisi. Yani biraz fazlaca rahatına düşküncü. Sevdigi için evlenmedi

benimle. Bunu biliyorum. Gerçeği görmeyen biri değilim ben. Başlangıçta seviyordum onu ama cinsel açıdan aradığımı bulamadım onda: Özgürce sürdürebileceğimiz bir cinsellik. Cinselliği hep geçiştiriyormuş ve benim orgazmım tamamlanıp geçtiğinde aslında rahatlıyormuş gibi bir duygu var hep içimde. Ne var ki cinselliğin onu mutluluğa ulaştırmadığını hissettiğim için ben de hoşnut olmuyorum bu durumdan. Tabii böyle olunca ben de mutluluğu yakalayamıyorum. Sonuçta da cinsel hayatımız durağanlaşmaya başladı."

"Cinsellikten daha keyif alan bir eş istiyorsunuz." dedim.

"Onunla birlikte yaşayamadığım cinsel arzularım var benim. Ama ne var ki o bunlara katılmıyor. O herkesin yaptığı geleneksel şeyler bile hoşuna gitmiyor. Yani bir yerde aksayan bir şey var."

"Karınızı seviyor musunuz."

"Onu sevdim. Ne var ki cinselliği başka kadınlarda bulabilmek için doğal olarak dışarıya dadandım ve aradığım şeyin ne olduğunu anladım. Başka kadınlara da açık oldum. Bugün sevmiyorum artık karımı. Biz iyi bir ikiliyiz. Çünkü o güvenilir ve dürüst, iyi bir karaktere sahip. Benden ayrılmayacaktır, ben de istemiyorum ayrılmak. Çünkü evlilik şirketimizde, birlikte kazandığımız pek çok şeyi yitirebilirim. Bunu, hiç duygusallığa düşmeden, olduğu gibi görmek gerekiyor. O beni hiçbir zaman sevmeyi ve ben de bugün sevmiyorum onu artık. Ancak dışı karşı sağlam bir çift olarak görünüyoruz."

"Söylediğiniz gibi siz, iyi bir ikilisiniz ama erkek ve kadın arasındaki cinsel doyum her ikinizde yok. Doyuma ulaşmamış cinsellik sizin için sorun olmuyor mu?"

"Elbette benim için bir sorun bu. Çünkü ben gelecekte kırk yaşına geldiğimde seksiz yaşamak istemiyorum. Elimde olmadan çok fazla kafa yoruyorum bu konuya. Doyurucu bir cinsellik bulabilseydim bu beynimi kurt gibi kemiren düşünceler de olmazdı."

Yanıt olarak dedim ki: "Cinsellik eksikse bir yerden başverir. Cinsellik ortaya çıktı mı çember tamamlanmış olur. İnsan kendini tamam hissediyor, kafan da özgürdür. İsteyip de elde edemediğimiz herşey bir şeyleri değiştirecek enerjileri ortaya çıkarır. Böylece gerilime gireriz. Cinsellikte bir şeyler eksikse, cinsellik o zaman önem kazanır. Ve bu önem giderek artabilir, yaşamımızı etkileyebilir ve sıkıntıya sokabilir."

"Ne yapılabilir buna karşı? Ruhum yeniden nasıl huzura kavuşacak? Kendi kendime söylerim hep, cinsellik bu denli çok önemli değil diye. Ama gene de önemli. Kafamdan çıkarıp atamam onu. Karıma sadakatsizlik ettiğim zaman, vicdanen çok rahatsız olurum. Ne olursa olsun cinsellik insan yaşamının gelişiminin bir parçasıdır. Ama bu parça gittikçe büyüyor. Ruhen yeniden aşık olacak kadar özgür değilim artık . Bir fahişenin bana verebileceği bir şey yok. Ben hem sevmek istiyorum, hem de sevmek. Ruh ve akıl da işin içinde olmalı."

"Bu gerilim süreğendir, öteleme ile yokolmaz. Ne denli çok baskı altına alınmaya çalışırsa bu canlı enerjiler bu dirence o denli daha çok karşı koyarlar. Bu nedenledir ki, bu gerçeğin bilincinde olmanız gerekiyor. Yaşamı bırakalım, kendi bildiği yolda yürüsün. Burada akıl ile hiçbir şey düzene sokulamaz. İstemek de bir şeye yaramaz. Olayların ve durumların kendi bildikleri gibi gelişmelerine engel olmayın, onları gözlemlemekten öte bir şey yapmayın. Hiçbir şeyi ahlak ölçülerine vurmayın. Canlılık ahlak mahlak tanımaz. Sağlığın varlığını sürdürmesi için canlılık hep geliştirmek ister kendini. Bu canlılık sürecini belirli bir yöne yöneltmek ya da etkilemek için akıla ne denli çok baskı yaparsanız her şey o denli daha fazla zorlaşır. Cinsellik, ürkek bir av hayvanı gibidir. Doğrudan doğruya duyarlılıktan doğar. Akıl işin içine girdiğinden dolayı, doyurulmamış cinsellik bir sorun yumağına dönüşür. Gözetleyicide ise avı görme isteği depreşir. Av kendini gösterinceye değin bekler avcı ne var ki görünce de vurup-avlamak ister. Akıl bir avcıdır; akıl avı öldürür. İçten pazarlıksız gözet-

leyici karacanın seyrinin tadını çıkarır ve bundan keyif alır. Bırakır bu durum ortaya çıksın ve gözden kaybolsun. Gözetleyici ruhen kendini giderek daha zengin bulur. Buna karşılık avcı ise yalnızca başarılı ama tek bir sonuca (ve eğer bu onun mesleği ise parasal bir sonuca) ulaşmıştır.

Bu benzetmenin bir karşılaştırmadan öte bir şey olamayacağını biliyorum. Bununla sadece şunu elle tutulur biçimde anlatmak istedim: Cinsellik iyice kendini ortaya koyabilsin diye özgür gelişimini etkilemeye kalkmamak gerekir. Bizler kendi cinselliğimizin gözetleyicileriyiz. Cinselliği bu şekilde tanırız, onu tanırken de kendimizi ve ortağımızı araştırırız, inceleriz. İşte burada en heyecanlı şey budur. Bu heyecan, olumludur. Ama bu gözetleme ve araştırma, ister ortağımız hoşlanmadığından ister bizzat kendimiz konuya öyle bakmadığımızdan dolayı, özgür bırakılmaz ise, gerilim yükselmeye başlar. İstek gittikçe büyür ve doyurulmazlık gittikçe daha acı verici olur. Ve bu şekilde bu sorun tüm yaşamımızı gölgelemeye başlar. Gelişmemiz de bu nedenle engellenir.

Beden zengin psiko-somatik yelpazadaki tek tek belirtiler aracılığıyla kendini savunur. Eğer bu bağlantıyı gerçekten anlayabildiyseniz gerilim adeta buhar olur uçar gider. Duygusal canlılığınızı serbest bırakın. Bunun evlilikle bir ilgisi yoktur. Evlilik üzerine daha sonra, daha değişik koşullarda düşüneceğiz. Evlilik için bir yanıdır, cinsellikse öteki yanı. Eğer cinsellik evlilik çatısı altında gerçekleşmiyorsa, evlilik çatısı dışında gerçekleşecek demektir. Boşanma yüzünden olan servet kaybı aklın alabileceği bir sorundur. Ama bu başka bir konudur. Burada maddi şeyler söz konusudur. Erkek ve kadın arasındaki sevgi ve cinsellik, bir evin veya kendine ait bir dairenin paylaşılmasından daha önemli ve daha temel bir konudur."

22. Bir insan tüm özelemlerini giderebilir mi?

Birine aşık olduğumuzda, bu kişi özel bir anlam ve önem kazanır. O artık bizim için bu dünyadaki en güzel, en ilginç, en

çekici, erotik olarak en etkileyici insandır. Büyük bir özlem içinde telefonunu ya da mektubunu bekleriz. Onunla ilgili her şeyi öğrenmeye çalışırız. Ondan söz edildiğinde, en sıkıcı konuşma içinde bile olsa, hemen kulaklarımızı dikeriz. Bunlar bilmediğimiz şeyler değil. Çünkü şöyle ya da böyle hepimiz bu tür şeyleri yaşamışızdır. Kendimiz dışında bir başka kişi ile ciddi ciddi ilgilendiğimiz için aşıklık aşaması çok çok güzeldir. Bir başkasına ilgi duymak, çoğu zaman kendi kısır döngüsü içinde dönenip duran bencil çıkarlar çemberinden çekip alır bizi. Dışarıya bir pencere açılır. Bir başkasıyla aynı duyguları paylaşıyoruz ve kendimizin de onun ilgili alanının merkezinde olmasını isteriz.

Bilinçli olarak böyle söyledim. Çünkü bu ifade eleştirel bir yaklaşım da dile getirmiş oluyor. Bu aşıklık elbette tamamen özgeci bir sevgi değildir. Beklentilerimiz olacaktır, özlemlerimiz olacaktır.

Bu özlemler, sonunda tutkuya kadar varabilecek bir isteğe dönüşür. Sevgimizi gerçekleştirebilme düşünceleriyle dalarız uykuya ve yine sevgimizi gerçekleştirebilme düşünceleriyle uyanırız. Aşık olduğumuz kişiyi tekrar nasıl görebileceğimiz, ona nasıl sürprizler hazırlayabileceğimiz ve onu nasıl sevindebileceğimiz konusunda kafamızda stratejik planlar kurarız. Hiçbir masraftan kaçınmayız, hiçbir uzaklık gözümüzü korkutamaz, yüzlerce kez telefon etmekten bıkmayız, araştırmalar bizi ne denli uğraştırsa da yılmayız. Sevilen kişi istedi diye onu görebilmek ve onunla birlikte olabilmek için geceleyin altı yüz kilometre yolu gözümüzü kırpmadan gideriz. Tüm bunlar erotik çekimden ve cinsellikten bağımsız olsaydı, tüm bunlar salt bir ticari ilişki olsaydı, çok çok para maddi durumumuza göre diyelim ki beş bin, on bin ya da bir milyon Mark gibi miktarlar dışında, bunların birini yapar mıydık? Sevgi, seks ve para öteden beri en büyük güdüleyici etkenlerdi ve hâlâ da öyledir. Bizim için kazançlı bir iş duyduğumuzda ya da biri aşık olabileceğimiz birinden heyecanla söz ettiğinde nasıl dört açarız kulaklarımızı.

Çok para kazanabileceğimiz iyi bir ticari iş, aklımızı ve yaratıcılığımızı uyarır. Bu ticareti gerçekleştirebilmek için gece yarılarına kadar planlar yaparız, düşünceler üretiriz. Ama eğer aşk kanatlandırırsa bizi, ticari işlemimizi bile bir kenara bırakabiliriz ve isteğimizi karşılayabilmek için ne yalandan, ne görevlerimize aykırı davranmaktan, ne hesabımızdaki para miktarını aşmaktan, ne tüm öteki randevularımızı iptal etmekten, ne daha fazla stres altına girmekten ve ne de uykularımıza malolan etkinliklerden çekiniriz.

Aşk "karından ve yürekten" gelir, ticaret ise sadece akıldan. Ama aşk ve iş birbiriyle bağlantı içinde iseler - evet işte o zaman sevincimizden takla atarız. Erotik olarak çekimine kapıldığımızı hissettiğimiz sevgili insanla birlikte servetimiz de artarsa, geleceğimizin daha güvenceli olacağının belirtileri görünüyorsa, tüm dikkatimizi isteğimize yoğunlaştırırız ve isteğimizi gerçekleştirme tutkusuna kapılırız; psişik olarak kararsızlaşırız ve ne zaman ne yapacağımız belirsizleşir. Hedefimize varabilmek için tüm yaşam enerjimizi ortaya koyarız. Her bulduğumuz araca, üstelik, en dürüst olanlarına olduğu gibi hiç çekinmeden en alçakça olanlarına da başvururuz. İş ve aşk bir şemsiye altında, işte en şahanesi ve en önemlisi budur. O zaman bu sevgi "tek ve gerçek" sevgi olarak öne çıkarılır, ve bunun dışında önemli olan ne varsa hepsini unuturuz. Arkadaşlara telefon etmeyiz, randevuları iptal ederiz, ticari buluşmaları karmakarışık ederiz. Bu "büyük ve gerçek" aşk için pencereden bile atarız kendimizi, kızgın korlarda yürürüz onun uğruna.

Ama eğer istediğimizi elde edersek, seks bir yatakta gerçekleşirse ya mutlu oluruz ya da bozguna uğrarız. Cinsel ilişki, deyim yerindeyse terazinin dilidir. Para avcısı milim şaşmaz bildiğinden. Cinsel ilişkinin doyurucu olmadığı her seferinde bunun düzeleceğini, herşeyin yoluna gireceğini düşünür. Erotizme eğilimli olan biraz sıkıntılanır ve biraz uzak durur. Ancak cinsel bakımdan doyuma ulaşmış olanın ise ayakları

yere değmez olur mutluluktan. "Büyük" aşkı bulduğuna inanır ve bunun arkasından bir ikili oluşturmak için elinden gelen tüm çabayı harcar. İkili oluşturmak demek, karşılıklı bağlılık yemini etmek kazanç koşullarını bir araya getirmek, aileleri bir yere toplamak, bir çatı altında yaşamak istemek, bir yatakta uyumak ve uyanmak, birlikte sinemaya gitmek, birlikte kahvaltı etmek, aynı kitapları okumak ve birlikte tatil planları yapmak demektir.

Ama ikiliyi oluşturacak diğer kişi başına buyruk bir insandır. Şimdi yavaş yavaş, ötekinin neler düşündüğünü, neler hissettiğini, ne gibi görevleri olduğunu, ne tür bağımlılıklar içinde olduğunu öğrenmeye başlarız. Evet kimdir karşımızdaki gerçekten de? Onun için hangi değerler önemlidir? Boş zamanlarında tenis oynamak ister veya sergileri gezmek ister. Ne yapabilirim ki bu durumda? O, tatilde dağlara gitmek ister bense denize. O, çok insanla tanışmak ister bense sessizlik, dinginlik ararım, kalabalıklardan uzak olmak isterim.

Aşık kişi başlangıçta uysaldır, sabırlıdır, sorun çıkarmaz ama bir süre sonra giderek bu durumun diyelim ki, erkeği sıkımaya başladığında ortaya çıkar. Ya da kadın şunu, şunu ister ama bunu bunu istemez, canı sıkılır. Veyahut da kadın pop konserine gitmek ister ama erkek istemez. Ben kendimce, birlikte olduğum kişiyle ortak bir geleceğe ilişkin hayaller kurarım, onun da bir erkekle birlikte süreceği bir yaşama ilişkin kendi hayalleri vardır. Birbirimizi sevdiğimiz için cinsel yaşamımızda, deneyimlerimizde birbirimizi geliştiririz, birbirimizi doyururuz. Ne var ki orgazma ulaştıktan sonra gerçeklikler geri gelir ve varlıklarını sürdürürler. Güneşin doğuşuyla birlikte yeni bir gün başlar acımasızca. Müziğin o tatlı nağmeleri kaybolmuştur, makyaj silinmiştir, telefon çalar, perdeler açılır, kahvenin dumanı tüter, ekmekler bayattır, reçel dökülmüştür, yumurta serttir, birlikte olduğumuz kişinin arkadaşı ya da sizin eski arkadaşınız telefon eder, iş seyahati bir haftamızı alır, bir hayran çiçek yollar, anneniz ölümle

pençeleşmektedir, erkek kardeşiniz kanserdir, arkadaşınız borcunu vermez, musluk su damlatır, trafik kazası yüzünden mahkemeye gitmek zorundasınızdır, işle ilgili bir etkinlik, tanıdıklar geçmiş günlere ilişkin olumsuz şeyler anlatırlar, çevrilen dolapların, kurulan düzenlerin, haddi hesabı yoktur, ev sahibi evden çıkmanız için sözleşmeyi bozar, hisse senetleri düşmektedir, eski kız arkadaşınız ikinizin çocuğu için nafaka istemektedir, şef işten atmakla tehdit eder sizi, aldığınız büyük sipariş tehlikededir çünkü işin içine rekabet girmiştir, uzak bir tanıdık bir yalan uydurur, iyi bir arkadaşınız saldırganlaşır, lokanta yemeği planladığınız bir akşam yemeğini iptal etmek zorunda kalırsınız çünkü şef olağanüstü toplantıya çağırmıştır vb. İşte gerçek tablo budur. Kadınla erkek arasındaki sevgi tüm bunlara dayanabilir mi? Aşk ve seks bunlara karşın gene de gerçekleştirilebilir mi? Özlem varlığını koruyabilir mi yine de? Birlikte olmak stresi arttırdığından dolayı acaba yeniden yalnız olmayı mı isteriz? Hele hele bir süre sonra erkek yetersiz kaldığı ya da kadın istemediği için yatakta da işler ters gitmeye başlayınca, evet asıl o zaman nereye varacak işin sonu?

O zaman pek çok beklenti ve özlem ortada kalakalır. İnsanlar, politika ve din, çocuk ve toplum, estetik ve yaşam felsefesi üzerine çeşitli görüşlerden doğan sorunlar daha söz konusu edilmedi. Sevilen kişi tüm özlemlerimizi giderebilir mi? Seni busoruyla başbaşa bırakmak istiyorum. Şimdi sen de bu soruya araştırmacı bir biçimde yaklaşacaksın. Bu araştırma, danışma çok önemlidir. Bu soruları kendine sor ve cevabının taa derinliklerinden süzülüp gelebilmesi için soruların iyice içine işlemesini sağla. Aşk üzerine daha başka şeyler söylemeden önce senin cevabın önemli. Cevap bulamıyorsan önemli değil hiçbir sakınca yok, bunun da o şekilde kabul edilmesi gerekir. Seninle bu konuda konuşmaya devam edeceğim. Armutla, olgunlaşma zamanı üzerine konuşulursa, hemen dalından düşmez ya.

23. Özgür olmak neden zor?

Sevgi konusuna bir kez de bir başka yönden yaklaşalım. Pek çok insan, tüm dikkatini birlikte olduğu kişi üzerinde yoğunlaştırma yanlısına düşüyor. Birlikte olunan kişi kendine özgü nitelikleri olan bir yapıya ve kendine özgü bir dünya görüşüne, kendine özgü bir felsefeye ve psikolojiye sahiptir. Bu yüzden er ya da geç sürtüşmeler çıkacaktır. Erotik - cinsel etki-leşim, uyum sağlayıcı bir ödünleyicidir. Cinsellik her iki taraf için de mutluluk verici biçimde geliştirebildiği sürece pek çok şey yumuşatılabilir ve bir yana bırakılabilir. Ancak cinselliği tutan düğüm bir çözüldü mü -ki buna neden olabilecek pek çok şey vardır; sadece bu konuda yüzlerce sayfa yazı yazabilirim- işte o zaman bu hoşgörü sona erer ve insan karşısındakini eleştirmeye başlar, yönetmeye ve eğitmeye kalkışır. Ve tabii eleştiriler de artık hoşgörüyle karşılanmaz olur, dahası eleştirilere karşı savaş açılır. Herkes kendinin haklı olduğunu ve herşeyi daha iyi bildiğini düşünür. Sonra da incir çekirdeğini doldurmayacak şeyler için küçük küçük ama yorucu savaşlar başlar. Sonra da sigarayı tutuşu, öksürüşü ötekini rahatsız eder; şakaları, esprileri rahatsız eder; çok konuşması rahatsız eder; az konuşması rahatsız eder.

Özellikle erkekler suskun kalmaya eğilimlidirler. Birlikte yaşadıkları kadınla en başta da duygular üzerine konuşmak onları rahatsız etmeye ve sinirlendirmeye başlar. Bununla ilgili olarak bir süre önce, bir tanıdıkla konuşmuştum.

Bana şöyle demişti: "Lydia ile seks zevk vermez olmaya başladığında onunla konuşmak da pek ilginç gelmemeye başlamıştı. Bunun üzerine kendimi tamamen işe vermiştim. Bu durum onu hırçınlaştırdı tabii. Seksin giderek azalmasıyla birlikte aramızdaki ilişkinin artık eskisi gibi olmadığını hissediyordu. Buna bağlı olarak içinde korkular belki de panik oluşmaya başladı. Bir konu hakkında konuşmak istiyordu, tartışmak istiyordu, sürekli olarak üstüme geliyor beni sıkıştırıyordu. Ne var ki ben de gittikçe daha fazla suskunluğa bürünüyordum. Sonunda tamamen kabuğuma çekildim."

"Ama gene de konuşabilecek bir insansın, iletişim kurabiliyorsun. Bu konuda neler hissettiğini, neler düşündüğünü onunla neden konuşmuyorsun ki?

"Hiç içimden gelmiyor. Ne yapmalı olmuyor. Cinsel etkileşime hiçbir katkısı olmayacağı için bu konu üzerinde konuşmanın bana bir yararı yok. Hatta tam tersine böyle bir şey kalkıştığımda daha çok bozguna uğrayacağım, o da daha çok yabancılaşacak. Bu nazik konuları örselemenin gereği yok. Çünkü o zaman herşey daha da kötü bir noktaya sürüklenebilir."

"Yani bir zaman gelip herşeyin düzeleceğini düşünüyorsun. Aşk duygularının, erotik etkileşimin yeniden ortaya çıkacağını düşünüyorsun. Öyle mi?"

"Evet, günün birinde herşeyin yoluna gireceğini düşünüyorum. Çünkü zorlama ile bir yere varılamayacağı kanısındayım. Belki de gereğinden fazla yakın olduk birbirimize. Bundan dolayı, daha fazla yakın olmaktan kaçınıyorum. Arada uzaklık bırakarak kendimde yeniden erotik etkilenme yaratmayı umuyorum. Ayrıca beni iyice sıkıştıran o hırçınlığa da katlanamam."

"Peki, bana söylediklerini aynen karına da söylemek çok mu sıkıntıya sokar seni? Yani içinde erotik-cinsel etkilerin söndüğünü şu sıralar cinsel birleşme isteği duymadığını söylesen?"

"Bana çok gücenir. Beni anlayamaz. Kendisini artık sevmediğimi söyler o zaman. Ben de öyle olduğunu söylemek zorunda kalırım. Çünkü şu anda onu gerçekten sevmiyorum. Başka kadınları erotik olarak çok çekici bulduğumu da farke diyorum. Kendimi daha fazla tutamayacağım. Ama bu konuyu onunla konuşamam. Böyle bir şey daha fazla sorun, daha fazla sıkıntı yaratmaktan başka bir şeye yaramaz. Bana ağır sözler söyler ve boşanma davası açar. Şu sıralarda işimle ilgili, çözmem gereken zorlu sıkıntılarım var. Özel yaşamıma bir de bunlar eklenirse altından kalkamam. O kadarına gücüm yetmez."

"Evet, bu bir kere daha gösteriyor ki, kadın ve erkek birbirlerine açık davranamıyor. Etkileşimin denek taşı eninde sonunda yine cinsel bakımdan uyarılıp uyarılmadığımızdır. Eğer bu artık olmuyorsa öteki insani ilişkiler de sallantıya düşer. Karşılıklı olarak birbirlerini seven, birbirlerine hayran ve herşeyleri ile birbirlerinin olan iki insan kısa bir süre içinde, birbirlerini yaralayan ve birbirlerine zarar veren iki düşman haline gelir. Sizin aşk ilişkinizde olanlara gelince, bunu kendini tanıyabilmen ve kadınla erkek arasındaki birlikteliği öğrenebilmen için bir şans olarak görmelisin. İnsanların birbirlerine çok daha açık olmaları gerekir. Bu tür sorunlar doğmadan önce ele alınmalıdır. Cinsel etkileşim oluşmuyorsa utanmak gerekmez. Böyle şeylere hazırlıklı olmak gerekir."

"Cinsel bakımdan mutlu olduğumuz zamanlarda, böylesi bir konuşma yapmak istemezdim doğrusu. Çünkü bunun olumsuz bir etki yapacağını düşünürdüm. Böyle bir şey yapmak söz konusu olmazdı o zamanlar diye düşünüyorum."

"Burada şu ortaya çıkıyor: Yaşamın kendisiyle, sevgi, cinsellik, güven ile, hoşgörü, arzu ile, hayranlık, algılama ile, birlikteliklerin daha hemen başında meşgul olmak gerekir. Ne varki yapmayın bunu. Böyle şeylere pek alışkın değiliz. Sevgi ve sevgiyle bağlantılı şeyler hakkında hiçbir şey bilmiyoruz. Bizim için en önemli bir şey var: O da aşık olmak. Bundan sonra ne geleceğini ancak başımıza geldikten sonra bilebiliyoruz. Şaşıyoruz, kırılıyoruz, inciniyoruz. Gerçi, her üç evlilikten birinin boşanmayla sonuçlandığını ve her iki evlilikten de birinin mutsuz olduğunu biliyoruz ama gene de bu durumların hep başkaları için söz konusu olduğunu bizimle ilgili olmadığını düşünüyoruz. Bu, elbette ki kusurlu bir düşüncedir. Uzaktan gözlemleyen biri olarak, kadın ve erkeğin nasıl erotik bir aşka atıldıklarını ama onda mutsuzluğa koştuklarını görüyorum. Birlikte yaşanan romantik-erotik duygu dolu saatler ne güzeldir, yabancılaşma ve düşman-

lık saatleri ise ne acı. İkinci olarak belirttiğimiz saatleri yaşamayan da hemen hemen yoktur. Ve ondan sonra artık kolay kolay anlaşılmaz erkekle kadın. O zaman da küçümseyerek denir ki: "Kadınla erkek birbirine uygun değil."

"Son zamanlarda tam böyle düşünüyorum ben de. Biz birbirimize uygun değiliz."

"Başkalarına gitmeyi düşünüyorsun. Peki o zaman o gideceğin kadının sana uygun olacağına inanıyor musun? Lydia'da olduğu gibi bu sefer de bu kadın almayacak mı aklını başından? Bir ay sonra ya da bir yıl sonra aynı şeyi söyleceksin: Birbirimize uygun değiliz. Demek ki hiçbir şey öğrenememişsin. Çoğu da bundan farklı davranmıyor. Ayrılıyorlar, yeniden aşık oluyorlar, ayrılıyorlar, yeniden aşık oluyorlar ve yaşlanma süreci nedeniyle takat tükeninceye, salt rahatlık nedeniyle ise birlikte kalmak zorunluluğu kendini dayatıncaya değin bu böyle sürüp gidiyor."

"Kadınla erkek arasındaki erotik etkileşimin kalıcı olması için bir yol olmalı. Bu yolu söyle bana."

"O yolu sana söylerim ama herhalde gitmezsin o yoldan. Çevrende olup bitene, aç duygu gözünü. Duygularını ifade etmekten çekinme ve yaşamakta olduğun zamanı yaşa. Tüm kurallara ve normlara boş ver, ruhunu özgürleştir, iletişimde de özgür ol. Hoşuna giden herşeyi dışa vur ve herşeyi yaşa. Cinsel arzularını gerçekleştir. Korkularını arkada bırak. Büyük olasılıkla reddedileceksin. Sakın susma taktiğine başvurma. Sevgi ilişkilerinde çoğu zaman taktikler uygulanır. Bu taktiklere bir son ver. Bu, herşeyi göze almak demektir; bu, kendinden duyduğun korkuyu kaybetmektir. Özgürlük kendini tüm bağlardan kurtarmaktır ama özgürlük aynı zamanda dirençlere toslamak demektir. Özgürlüğünü başkaları çoğu zaman anlayamayacaktır. Diplomatik davranıyoruz diye çok geri dururuz. Peki ama bu diplomasi ne getirir bize? Nasılsan öyle ol, tam zamanında başkalarının damarına bas. Çünkü ancak o zaman sap samandan ayrılır. Karşıdakiler sırayla

senden uzaklaşacaklardır. Buna engel olmak istiyorsun. Ve bundan dolayı da bu konuda bir şey bilmek istemeyiz. Gerçekte olduğumuz gibi ortaya çıkmayız hiçbir zaman. Herkes birbirinin gözünü boyamaya çalışıyor. Başkasına aşık olmanın ve başkasını kendimize aşık etmenin gerektirdiği şey dışında sevgi üzerine hiçbir şey bilmek istemeyiz. Aşk oyunu karma-karışık bir şaşırtma oyundur. Tutunduğumuz yere sıkıca yapışıyoruz ve özgür olmak istemiyoruz. Birbirimizden saklanmak özgürlük değildir. Hem özgür olmak istemek hem de sıkı sıkıya bağlanmak istemek kendi içinde çelişkilidir. Kadın ve erkek bu çelişkinin tutsağıdır. Pek çoğu, ömrünün sonuna kadar da bu çelişkiye katlanmak zorunda kalıyor ve hiçbir zaman da bu belirsizlikten kurtulamıyor. İşte bu, geleneksel yaşam biçiminin acıklı güldürüsüdür.

"Peki, nasıl çıkacağım ben bu işin içinden?"

"Şimdi sen benden hemen üç beş cümleyle bunun nasıl olacağının püf noktasını öğrenmek istiyorsun. Ne yazık ki seni hayal kırıklığına uğratacağım. Çünkü bunun öyle basit püf noktası falan yok. Püf noktalarının tümünü kavramak gerekiyor. Kopuş ve özgürleşme gerekiyor. İnsan oluşunun yönünün yeni bir bakış açısıyla ele alınması gerekiyor. Özgürlüğü anlayabilmek gerekiyor. Bu konuda başkalarıyla tartışmalısın. Ve o zaman göreceksin ki büyük bir karmaşayla karşı karşıyasın. Kimse özgürlüğü bilmiyor, evet, korkunç bir hastalıklmış gibi kaçıyorlar ondan. Özgürlük çok fazla ayıplanıyor. Özgürlükten fazlaca nefret ediliyor. Ancak gene de hepimiz ona kavuşma özlemiyle yanıp tutuşuyoruz. İşte günlük yaşantımızın trajedisi bu.

Hepinize bu konuda bir şeyler aktarmak istiyorum. Bilsizliğe ve korkulara bir ışık göndermek istiyorum. Ancak biliyorum böyle yapınca hemen saldırılar ve yargılamalar başlayacak bana yönelik. Söyleyeceğim şeyleri nedense kimse duymak istemiyor, kimse okumak istemiyor ve hiç kimse ikili konuşmalarda bile bunların kendisine iletilmesini iste-

miyor. Herkes benden püf noktasını bekliyor ama bu işin püf noktasının olmadığını anlamıyor. Herkes özgür olmak istiyor ama gerçekte mümkün olduğundan daha kolayca, daha çabukça ve daha sıkıntısızca.

Biran önce kurtulmak istiyorsun yüklerinden. Ama bu iş öyle çabuk olmaz. Bağlanmak ve bağlarından kurtulmak konularıyla yoğun biçimde meşgul olmak gerekiyor. Başkalarının sana aktardığı herşeyden kopmaya hazır olmalısın. Herkesten bağımsız bir birey olmaya yani kendine özgü bir birey olmaya hazır olmalısın. İşte bu, senin ruhunda ve aklında bir devrim olacaktır. Bundan aşırı derecede korkuyorsun ama bundan özgürlüğe ulaşıncaya değin derin ve uzun korku aşamalarını geçmek zorundayız. Bu noktada elinden tutmamı istiyorsun. Ama korku öylesine büyük ve karşı konulmazdır ki daha hemen ilk adımda 'Yok, yok, hayır, aman' diyeceksin".

BÖLÜM 4

İyiler Zayıf, Kötülerse Güçlü mü?

"Hayat az sayıda insanın çok sayıda insana bir armağanıdır; bilen ve bildiği için çok şeyi olanların bilmeyen ve bilmediği için hiçbir şeyi olmayanlara bir armağanıdır."

ANEDEO MODIGLIANI

24. İyilik zayıflık, kötülük de güçlülük müdür?

İyi nedir? Aşağıdaki iyinin nitelikleri olarak sayıyorum: Sevgi vermek ve nazik olmak ister, karşılıklı anlayış arar, hoşgörü arar. Söylenen ve yapılan her şeyde kendi dışımızdakilerle aynı duyguları paylaşmak önemlidir. Yapıcı olarak eleştiri getirilir yıkıcı olarak değil. Kurallara kuru kuru ya uyulmaz tam tersine her ayrı duruma özgü esnek davranışlar gösterilir. Duyarlılık ve coşku göz önünde tutulur.

Çevredeki insanların düşünceleri ve gereksinimleri de saygıyla karşılanır. Değişik ırklardan ve değişik sosyal sınıflardan da olsa tüm insanlara aynı değer verilir. Çoğunluktan ayrı düşünme özgürlüğüne saygı gösterilir. Tüm insanlara ve tüm canlılara büyük değer verilir ve saygı gösterilir. Sevginin yeri hep yukarıda tutulur. Ve tüm davranışlar yaşamın doğrudan kendisine ve sağlıklı bir yaşama duyulan sevgiyle doludur. İnsancılık eylemlerin odağındadır. Bağlantı ve iletişim büyük bir duyarlılık içinde gerçekleşir. Başkalarının duygularına ilişkin ilgi hep vardır. Başkalarının iç dünyası, hassasiyeti dikkatlice korunur. Başkalarının ruhunun hakları ve gelişmesi hoşgörülle karşılanır. Başkalarının başkalığına saygı gösterilir. Sabırlı olarak iletişim kurabilmek için, saldırganlıklar bilinçli biçimde yumuşatılır. Duygu ve düşünce özgürlüğüne değer verilir ama yargılanmaz.

Kötü nedir? Kötü genel olarak, iyi diye nitelenen her şeyi reddeder. Kötü, iyi olan her şeyi kıskanır ve her türlü yola başvurarak onu yoketmeye çalışır. İyiye açıkça karşı çıkmadığı için, "örtülü" olarak dolaplar çevrilir. Kötü için tüm iyiler can sıkıcı şeylerdir. Ve bu nedenle de kötü iyiyi yoketmeye çalışır ondan tiksindir ve ona çamur atar. Kötü, dışa karşı gerçek yüzünü göstermek istemez ve iyinin görünüşüne bürünür. Kötü hiçbir zaman, kara ırkın "aptal, tembel ve kültürsüz" olduğunu açıkça söylemez ama bir zencinin her başarısızlığına içten içe çok sevinir. Kötü, zencilerin Alman üniversitelerinde okumasına karşıdır ve yakın çevresine, sığınmacıların ilk uçakla hemen ülkelerine geri gönderilmeleri gerektiğini söyleyecektir. "Politik kovuşturmalar" kavramı onu hiç mi hiç ilgilendirmez ama yasadışı yollarla ülkeye gelmiş bir sığınmacıyı kendi firmasının inşaatında gizlice çalıştırmaktan geri kalmaz. Çünkü bu tür emek sömürsü çok işine gelir. Kötü yabancı işçilere uluorta ama ortam uygunsa tabii - söver sayar ama yabancı bir kadın işçiyle büyük bir keyifle ve zevkle yatağa girmekten de kaçınmaz.

Kötü, gerçek duygularını gizler, duruma göre bazen öyle bazen böyle konuşur ama hiçbir zaman gerçeği söylemez. Duygularını açıklayan ve gerçek düşüncesini ortaya koyan iyi, ona göre, aptalın biridir. Kötü kendini zeki olarak görür. Zekâ onun için araştırıcılıkla ilgili bir kavram değil, başkalarına karşı kendi çıkarını koruyup - kollama ile doğrudan bağlantılı bir kavramdır. Zeki kişi, başkalarını aldatan, dolandıran ve yalanlarla kandıran ama bunları yaparken karşısındakine hiçbir şey farkettermeyen kişidir. Farkedecek olanlar da içinde bulunulan güç ilişkileri nedeniyle susmak ve çenelerini tutmak zorunda kalırlar.

Kötü sevgiye fazlaca önem vermez, onun için öncelikle önemli olan cinselliktir yani cinsel isteklerinin karşılanmasıdır. Kötü, evlidir doğal olarak ve medeni kanuna uyulmasına büyük değer verir; belli ki dışa karşı. Ama bu paravanın arkasında yapabileceği her şeyi elde etmek ve satın almak için elinden geleni ardına koymaz. Kötü, neyin gerçek olduğu ve gerçeğin ne olduğu konusu ile hiç ilgilenmez. O, duvarın dışıyla ilgilidir yalnızca. Çünkü herkes dış tarafı görür. O ise duvarın arkasında, bencilce ilgilendiği şeyleri gerçekleştirmek ister. İnsancılık ve duygudaşlık ona vızgelir. Gerçeği aşağılar ve yalanın büyüüne kapılmıştır.

Zeki ve akıllı kötüler kusursuz yalanlar uydurabilirler. Tabii onlar kendilerini de kandırırlar ama onları ilgilendirmez. Onlar, başkalarını aldatmaktan, kandırmaktan ve parmağında oynatmaktan büyük bir zevk duyar. İyi gerçeklerle birlikte mutludur, kendine özgü yaşam biçimiyle mutludur. Kötü ise bunu aptalca bulur, zayıflık olarak görür. Söylediği bir yalanla bir sonuç aldığına sevinir, düğüm düğüm ördüğü yalanlara yeni yalanlar ekleyebildiği ya da bunları daha geliştirebildiği zaman kendini daha zeki daha kurnaz ve daha soğukkanlı olarak görür.

Kötü, alaycı ve küçümseyicidir. Alayla oynamayı sever, başkalarıyla alay eder, alay ettiği kişiyi ağına düşürmek ister.

Kötünün çevirdiği dolap ortaya çıkarıldığında o yine hazırlıklıdır. O bir oyuncudur; ama ne yazık ki bir filmde değil gerçek yaşamda bir oyuncu.

Hayatın gerçek, tiyatronun ise bir oyun olduğuna inanmak büyük bir safsatadır. İyi için ne yaşadığı ve nasıl yaşadığı gerçekliktir. Ne var ki kötü bunu gülünç bulur, onun için hiçbir şey gerçek değildir, onun için her şey zekice oynanan bir oyundur. O, gereksinme duyduğunda işin içine duyguyu hatta gözyaşını da sokar. Ama bunların hepsi bir taktiktir. Kötü için tüm yaşam ve yaşamla bağlantılı her şey, kendini yükseltmek ve başkalarını alçaltmak için bir taktikten başka birşey değildir. O hep kendi maddi ya da cinsel çıkarlarının peşindedir. Kötü şöyle düşünür: Bu ne işime yarar? Bu bana ne getirir, ne götürür? Sonuçta eline ne geçecek? Kötü, kendi dışındaki herkese düşmandır. Onun işine yaramayan her şey yararsızdır yani ilginç değildir, karşı çıkılması gereken bir şeydir. Bundan dolayı, kötü esnektir. Her yeni duruma kendini uydurabilir. Ama her durumda elindeki gücü korumayı bilir, o gücün hakkını verir. Naziler mi iktidarda, hiç ilgisi, eğilimi olmasa da o bir nazidir. Yok, komünistler mi iktidarda elbette ki o da komünisttir. Hiçbiri değil de liberaller mi iktidarda, o da liberaldir. Kötü gerçekte ne katoliktir ne nazi ne de komünist. Sorulacak olsa kendisine herhalde, realist olduğunu söyleyecektir.

İyi için realistlik, kötü için olduğundan tamamen bambaşka şeyler ifade eder. İyi, gerçeğe kendi duygularını da katar. Kötü, gerçekten yalnızca şunu anlar: Kendine çıkar sağlamak için gerçeği nasıl kullanabilirim, öteki insanlara ve hayvanlara nasıl zarar verebilirim? Başkalarının uğrayacağı zarar zerrece ilgilendirmez. Çünkü başkalarına zarar vermek yalnızca kendine yarar sağlamak, işte bu ona çok akıllıca görünür. Bu zekiliğe ve akıllılığa ölçüsüz sevinir. Kötü, özellikle hayatta her şeyin çevresinde dönüp dolaştığı şeyden yana iken kendini iyiden daha fazla güvencede ve daha canlı hisseder. Kötü kendini güçlü olarak görür ve iyiyi de zayıf diyerek aşağılar.

25. Neden kötünün dediği olur?

Bir süre önce, kırk beş yaşında serbest meslek sahibi bir beyle görüşmüştüm. Çalışma alanı kitle iletişimi olan kişi kendinin kötünün tarafını tuttuğunu söylüyordu. Benimle konuşarak kötünün felsefesi dediği kendi felsefesini benim psikoloji anlayışımla karşılaştırmak istiyordu.

Şöyle başladı: "Sen, kitaplarında ve mesleki çalışmalarında iyyinin felsefesini savunuyorsun. Peki ama bunun sana, bana getirdiği ne oldu şimdiye kadar? İnsanlar hiç de eskisine oranla daha iyi olmadılar. Tek olumluluk, geçen elli yıl içinde Avrupa'nın dünya savaşı görmemesi ve Doğu Bloku'nun çökmesi oldu. Ama bu senin becerinle gerçekleşmedi. Komünizm ve sosyalizm de iyilik istiyordu. Ama ne oldu? Sistem işlemiyor kısacası. Yalnızca serbest piyasa ekonomisi ve bundan kişisel çıkar sağlayan tekil bireylerin mücadelesi, sadece böylesi bir ekonomik sistem varlığını sürdürüyor. Ama mücadele olan yerde iyilere yer yok."

"Politik sistemler üzerine konuşmayalım. Bu bizi bir yere götürmez. Sosyalist düşünce ilkesel olarak doğrudur. Burada söz konusu olan, her bir kişinin kendi yaptığı işten pay alması ve işgücünün hiçbir patron tarafından sömürülememesidir. Ancak devletin kendisi sömürgeci duruma gelirse ve insanın düşünce özgürlüğü baskı altına alınırsa, bir diktatörlük çıkıyor ortaya. Bu durumun yaralanması gerekiyor. İşte çöken budur. Çünkü insanlar haklı olarak buna karşı çıktılar. Diktatörlere karşı şu sloganı yükselttiler: 'Biz halkız.' Yanlış olan sosyalist düşünce değildir, yanlış olan demokratik olmayan devlet biçimidir. Değişik nitelektteki insanlar ancak bir demokraside özgürlüklerini geliştirebilir, gerçekleştirebilirler. Neyse bunu bırakalım. Bizim konumuz, birey. Önemli olan her bir bireyin kendini geliştirmesidir ama kötü bir insana dönüşmesi değil insancı bir kişi haline gelmesidir."

"Tabii her şey kötü kişinin nasıl tanımlandığına bağlı.

Suçun hiçbir çeşidini onaylamıyorum elbette. Ama kötünden yana biri olarak da herhalde bununla ne demek istediğimi belirlemem gerekecek. Savım şu: İyilikten fayda yok. İyilik, insanı hayat boyu beceriksiz ve zayıf yapıyor. İnsan sürekli olarak yalnızca iyilik yapamaz. Çünkü hayat herkesin herkesle yaptığı bir mücaledir. İyilik öğretisini savunan Hristiyanlık, yine Hristiyanlık adına başkalarını kovuşturdu, baskı altına aldı ve öldürdü. Amerika'nın keşfini ve Aztekleri zerrece acımadan boğazlayan uygar askerlerin barbarlığını düşünüyorum."

"Bu da konudan yaklaştırır bizi. Kilise tarihinde, Hristiyanlık adına başka dinlerden halkların nasıl kırıma uğratıldıklarına ilişkin pek çok başka örnek vardır. Ama tüm bunlar gene de, Hz.İsa' nın kötülük öğretisini savunduğu anlamına gelmez."

"İsa'nın doğrudan kendisi değil ama bir kurum olarak Hristiyanlık, bildiğini okudu. Din'e daha çok etkinlik, daha fazla güç kazandırmak için Hristiyanlık öğretisi, kilisenin gücünü elinde bulunduranlarca kötüye kullanıldı. Değişen bir şey yok. Yine aynı oyun: İnsanlar güç için, iktidar için savaştığından dolayı iyi sonunda kötü oluyor; bu örgütlerde ülkelerde, devletlerde, dinlerde, ırklarda ve klanlarda hep böyle. Hep eninde-sonunda mücadeleye gelip dayanıyor her şey. Ve mücadelesiz, yaşamak da hayatta kalabilmek de olanaklı değil."

"Bu, gerçekten etkisi olmuş tarihsel olaylarla kanıtlanamayan bir sav. Geçmişte olumlu sonuçlanmamış şeyler gelecekte de mutlaka olumsuz sonuçlanacak diye bir şey yok. Biz kendi öğrenme yeteneğimize büyük değer veririz. Onun için geçmişteki olaylardan ders çıkarırız, çıkarmalıyız. Ben insanın iç dünyasını araştırdım, inceledim ve insanın aslında kötü olmadığı hatta daha çok iyiliğe yetenekli olduğu sonucunu çıkardım."

"Ama geçmişimize baktığımda çevre yıkımı görüyorum gittikçe artan bir bencillik görüyorum; herkes kendi çıkarını düşünüyor, hiç kimse çevresindekilere saygı göstermiyor, karşılıklı davranışlar gittikçe daha yontulmamış daha soğuk oluyor, güçlüler güçsüzleri eziyor, zengin daha zengin, yoksul daha yoksul oluyor. Böyle bir dünyada yaşıyoruz. Düşlediğin gibi her şey daha iyi olmadı, daha da kötüleşti. Senin felsefen tutmadı. Kötü iyiliğe hükmediyor."

"Bunu ben de görüyorum: Psiko-somatik hastalıklar artıyor, alkolizm artıyor, psiko-farmako'ya bağımlılık artıyor, insanlar birbirlerine acımasızca ve gaddarca davranıyorlar, işletmelerde alavere-dalavere ve saldırganlık artıyor. Bu toplumda pek çok insan acı çekiyor ve bu acıyı sözle ifade edemiyor. Ben görevimi, bu çelişkileri ve rahatsızlıkları dile getirmek ve kendi başına bunlarla nasıl başedileceğinin yolunu göstermek olarak algılıyorum. Aktardığım bilgilerin büyük bir sosyal hareketin oluşmasına katkıda bulunmasını başaramadım. Ama bu, benim çalışmalarımın bu gerekçeye dayalı olarak, saçma olduğu anlamına gelmez. Eğer ben tek tek bireyleri yaşadıkları bir bunalımdan çekip çıkarabilirsem, eğer ben onlara yeniden yaşama sevinci verebilirsem, eğer ben onları daha bağımsız ve sevme yeteneği daha fazla hale getirebilirsem, işte budur başarı."

"Ben de özgürlüğü önemli bir değer olarak görüyorum. Ne var ki sevme yeteneği yine iyinin dağarcığından gelme bir kavram. Diyorum ki: Seven kimse zayıftır. Neden sevgi konusunda sürekli olarak iyiye işaret ediliyor? İnsanların birlikte yaşaması sert ve acımasız. O yüzdendir ki sevgiyle bir yere varamazsın. Bencillikleriyle seni yerlere yuvarlayıp çiğner geçerler, sevgiye hiç aldırılmazlar bile. Kadınla erkek arasındaki sevgi, boşanma sırasında acımasız bir mal paylaşma mücadelesine kadar işi götürür. Ayrıca sadece cinsel gereksinimin giderilmesidir sözkonusu olan. Eğer cinsel gereksinim karşı-

lanamıyorsa birlikte yaşanılan kişinin dışında biri ile ilişki kurulur, ve acımasız savaş başlar."

"Benim kitaplarımı dikkatli okumamışsın sen. Okusaydın her şeye değindiğimi bilirdin. Bu problemlerin ve çelişkilerin bizde ortaya çıktığını göstermeye çalışıyorum. Ama önemli olan bunlarla nasıl başedeceğimiz, bunlarla birlikte nasıl yaşayacağımızdır. Toplumu ve çevremizi anlayabilmek için ruhumuzu ve aklımızı çok iyi anlamalıyız. Kendi kendimizle çok az ilgilendiğimiz için bizler barbarız, uzay hakkında çok şey biliyoruz, o kadar ki aya ayak basmanın teknik olanaklarını yarattık, uzayda uydular yerleştirdik arabada iken Köln'den Münih'e kablosuz olarak telefon görüşmesi yapabiliriz, pek çok sözlükteki bilgiyi küçücük bir diskete sığdırabiliyoruz ancak kendi ruhumuz hakkında hiçbir şey bilmiyoruz. Bu bilgiyi önemsemiyoruz, bu sonuçta da çelişkiden çelişkiye yuvarlanıp duruyoruz ve sırf güçlü görünelim diye ruhsal acılarımızı başkalarından gizliyoruz."

"Güçlü görünmek zorundayız. Yoksa mahvolur gideriz. Başarıyı öne alan bu toplumda yalnızca güçlünün şansı vardır. Zayıfın kışına basıyorlar tekmeyi. Zayıfsan kimse tutmuyor elinden, düştüğünde. Çoğu insan bunu doğru olarak görebiliyor, ve bundan dolayı her zayıflığı gizliyor."

"Bu benim, topluma yönelttiğim eleştiri. Ruhsal zayıflığı kimse anlayamıyor. Ben tek tek insanların kendi ruhsal zayıflıklarını kendilerine itiraf etmeye alışmaları için uğraşıyorum. Zayıflıklarımızı anlamamız ve kabullenmemiz, önemlidir. Ancak kendimizi özeleştiri ile paralamaya da hakkımız yoktur. Kendimizi deneyebilmemiz için, kendimizi dikkatlice gözlemlemeli ve kendimizi dinlemeliyiz. O zaman korkularımız olduğunu, saldırganlıklarımız olduğunu, insanları çekemediğimizi, mağrur bir yanımız olduğunu, özgüven yoksunu olduğumuzu saptayabiliriz. Tüm bunları eksiksiz gözlemleyebilir ve gerçeği kabullenebiliriz. Ancak gerçeği kabullenerek onlardan kurtulabiliriz, içsel özgürlüğe kavu-

şabiliriz. Ancak o zaman, zayıflıklarını dışa karşı da hiç çekinmeden itiraf edebilirsin ve onları kabullenebilirsin. İşte gerçek güçlülük budur."

"Olabilir. Ama bunu kim becerebilir ki? Zor bir şey bu. İnsan oluşun zayıflıklarıyla içiçe yaşama gücüne sahip olan kimse sahip olduğu bu gücü silah olarak kullanarak zayıflıkları gidermek için savaşıyor."

"Bunlar silah değildir. Eğer sen akılca ve ruhça özgür isen, ancak o zaman -senin düşünce sisteminde- silah olarak belirir bunlar. Burada sorun senin, yaşama sevincinle kendi yaşamını dolu dolu tamamlayıp tamamlamadığındır. Böyle yapabilmek, çok keyifli, çok zevkli bir şeydir. Hayatı yaşamaya değer biçimde yaşamak, silah değildir. Bu özgürlükten hareketle, kendini başkasının yerine koyabilmek ve başkasının duygularını paylaşmak, silah değildir. Eğer kendini böyle geliştirirsen yani gerçekten yalnızca kendine benzeyen ve neyse o olan bir kişinin olgunluğuna ulaşabilirsen, işte o zaman iyiyi otomatik olarak sen temsil etmekteyisindir. Kötüye artık yer yoktur sende. O zaman artık, hiçbir zorlamaya gitmeden, sevebilirsin. Ve kendini sağlıklı hissettiğin için, tam da bu nedenle, hiç kimseyi incitmezsin."

"Evet asıl, bozguna uğramış kişilerin, başkalarını bozguna uğrattığını görüyorum. Ne var ki senin bahsettiğin o sağlıklı, o özgün kişinin de yaşamını sürdürmeye yetecek geliri sağlaması zorunlu, rekabete girmesi gerekiyor, ve serbest meslek sahibi olarak bir sipariş almışsa, bir rakibinin elinden bu siparişi almış demektir.

"Ama şimdi sen kötülüğü biraz fazla yaygınlaştırıyorsun. Bu şekilde, sevgi bile kötü bir şey durumuna getirilebilir. Çünkü bir kadını seven, onun kalbini kazanan, onu bir başkasından almış ya da bir başkasının almasını engellemiş demektir. Bu mantıkla bir yere varılamaz. O zaman ben iyi olduğum için başkasının üstün olmasını sağlamalıyım diye intihar

edersem en iyi şeyi yapmış olurum. O zaman senin yeryüzünde var oluşun, tek başına bu durum bile kötü bir şey olmuş olurdu. Öyle ya sen de bir rakipsin ya da adaysın. Bu tür mantık bizi bir yere götürmez.

Dünyada olman iyi bir şey ve her kişi yaratılmış olmasının değerini kendi içinde taşır. Başkalarını mutlu etmek için mutlu olmak görevin var. Başkalarını sevmek, güzeldir. Çünkü bu sevgi sana can verir, kan verir. Ama önemli olan 'doğru' sevgidir. Bununla ilgilenmemiz gerekiyor. Çünkü yanlış sevgi bu sevgiyle doğrudan ilgisi olan herkese mutsuzluk ve acı getirir."

Konuşmamıza devam etmek üzere ertesi gün yeniden buluştuk.

Şöyle başladı: "Her insan, bencildir ve kendi başarısı için uğraşır. Kendi aramızda birbirimizle rekabet etmemizi yanlış bulmuyorsun, öyle mi?"

"Neden rekabet etmeyelim ki? Bir insan her şeyi yapamaz, her şeyi bilemez. Eğer bir dağa tırmanmak istiyorsam, akşamleyin sağlıklı olarak dağ kulübesine geri dönebilmek için bir dağcı rehber ayarlarım. Kimin özellikle deneyimli bir rehber olduğunu soruştururum. Midemde ülser varsa ameliyatla aldırırım. Bunun için bir uzmana görünürüm ve hangi kliniğin bu alanda tanınmış olduğunu sorarım. Ama bu elbette gene de başarılı bir ameliyat olacağının güvencesi değildir. Biz insanlar mesleğimizde birbirimizle yarış içinde bulunuruz. Ben bunda kötü bir şey görmüyorum. İnsanlar farklı farklı yeteneklere ve becerilere sahiptirler. Bundan dolayıdır ki her yetenek, toplumsal mozaik içinde aynı büyük değere sahiptir. Sana bir ameliyattan önce cerrahın yeteneği önemli hatta yaşamın buna bağlı olduğu için dünyadaki en önemli şey gibi gelir. Sen cerrahın mutlu bir yaşam sürmekte olup olmadığını, doğayı ve insanları sevip sevmediğini, dinginlik ve ılımlılığı bulup bulmadığını sormazsın kuşkusuz. Demek istiyorum ki,

onun kendini mutlu hissedip hissetmediğini bilmek önemlidir. Çünkü eğer o kendini mutlu hissediyorsa ben de kendimi mutlu hissederim. Bir düşün: O iyi bir tekniğe sahip ama sen onun bozgun yaşadığı ve bu bozgununu alkolle bastırmaya çalıştığı bir gün onun ameliyat masasına düşüyorsun. Belki şimdi anlıyorsun ne demek istediğimi. Evette ki özgür bir ülkede yaşamak diktatörlükte yaşamaktan daha iyidir. Piyasa ekonomisinde yaşamak baskıcı-düzenleyici bir ekonomide yaşamaktan daha iyidir. Dediğim sistemlerde sömürü olabileceğini de hesaba katıyorum. Önemli olan sürekli olarak uyanık bulunmak ve haksızlıkları görmek, bunları cesaretle dile getirmekten kaçınmamaktır."

"Yani, kötülerle birlikte yaşamaya ve onlarla uzlaşmaya hazırlıklısın?"

"Başka çıkar yol yok ki. İnsanların bir arada yaşadığı her yerde rekabet ve uzlaşma da vardır. Bu rekabet yaratma ve başarma yeteneğini de artırır. Bunda kötü bir yan yoktur, tam tersine iyi bir yan vardır."

"Peki, kabul ediyorum. Bir şeyi başarmış olan kimse, bu başarısının onay görmesini ister. Sen de kendi başarısını herkese göstermek zorundasın, başkaları karşısında, başarının değerini yükseltmek zorundasın. Bu, başkalarının bizi nasıl görmesi gerektiğine yönelik bir mücadeledir. Bu mücadele zeka gerektirir, yaratıcılık gerektirir, güç gerektirir. Burada duygusallığın yeri olmamalıdır."

"Yani, iynin felsefesinin duygusallık olduğunu söylemek istiyorsun. Ama, değil. Daha iyi olan kazansın. Sporda bunun böyle olduğu açık seçik görülür: Yüksek atlamada, ötekini, bir santim bile olsa, geçen, yarışı kazanır. Eğer rakiplerinin ayak-kabısına gizlice bir taş koyarsan, bu, rezilce bir davranış olur. Ben kötüyü böyle tanımlıyorum işte. Daha başarılı olmak için yapılan yarış, olağandır, buna karşı çıkılamaz. Bu karşılıklı cebelleşme, boğuşma hayvan yavrularını da eğitmektedir.

Onlar, bu şekilde güçlerini ve tepki gösterme yeteneklerini yükseltirler. Ancak kural-dışı yollara başvurulması; kötü olan budur işte. Ben, sözgelimi bir sipariş alabilmek için rüşvet verilmesini doğru bulmuyorum; buna karşıyım. Ben, sözgelimi daha fazla kâr elde etmek için, üzerinde alışılmış malzemenin daha kötü malzeme kullanılmasını doğru bulmuyorum; buna da karşıyım.

"Yani bu şekilde, yarışmaya evet diyorsun ama her türlü yol ve araçla olmasına hayır diyorsun. Ne var ki, başarılı olmak için tüm yol ve araçlara başvurmak zorundasın. Sonuçta başarılı olup olmadığına bakılıyor. Başarının nasıl kazanıldığı unutulup gidiyor, kimse araştırmıyor bunu. Herkes oturduğu villayı görüyor, kullandığın arabayı görüyor, çalıştırdığın insanları görüyor. Sadece bu göstergelerle bir yerin oluyor toplum içinde. Ve bu noktaya nasıl geldiğini sormuyor hiç kimse, siparişlerini uygunsuz yol ve yöntemlerle mi aldığını hele hiç soran olmuyor."

"Ama ben bunu soruyorum işte. Ben bunun için bilincimi keskinleştiriyorum. Villaya, herkesin özeneceği bir arabaya karşı söylenecek bir şey yok. Lütfen yanlış anlama beni. Ben hiçbir kitabımda, Adem Baba gibi dolaşmanın iyi olacağını öne sürmedim. Ama açgözlülüğe ve daha fazla, daha fazla sahip olma isteğine karşıyım. En başta söz ettiğim şey, yüreği sahip olma tutkusuna kaptırmamak. Çalışıp çabalayarak elde ettiklerinin keyfini sür ama içten bağlanıp kalma onlara."

"Çok beylik sözler bunlar. Bunları, dünyayı değiştireceklerine inananlar da söylüyor."

"Ben dünyayı değiştirmeye çalışanlardan değilim."

"O zaman insanları değiştirmeye çalışanlardansın. İnsanları düzeltmek istiyorsun."

"Yanlış kavramları kullanıyorsun. Ben onları düzeltmek istiyor değilim. Ben sadece, nasıl daha mutlu ve daha fazla memnun olabileceklerini göstermek istiyorum. Ve bundan

dolayı da, sahip olma isteğinin iyi kavranması gerekiyor. Sen duygularına yer ve zaman ayır. Bu, duygusallık değildir."

"Ama gerçekler dünyasında duyguya yer yok, yalnızca akıl geçerli. Başkalarının duygularına aldırmamak ve kendi bildiğini okumak zorundasın. Güçlülük, burada. Güçlülük, zeki olmakta. Ötekinin kaybetmesi, senin kazanman için ondan bir santim bile olsa daha zeki olmak zorundasın.

"Konuyu yeniden rekabete indirgiyorsun. Benim yaşam öğretim hem kazananlar hem de kaybedenler için geçerlidir. Kazananları, istem ve sahip olma noktalarında takılıp kalmaları için uyarıyorum. Kaybedenlere ise, korkuları ve bozgunları ile, kıskançlıkları ve tutkuları ile birlikte yaşama gücü veriyorum. Bir de şu var! Hiç kimse ya 'kazanan' ya da 'kaybeden' olamaz. Çünkü yıllar boyunca bu iki durum karışık olarak bulunabilir."

"Ama bencil olmamız zorunluluğu her birimizin bir değerine düşman olmak zorunluluğu, olduğu gibi duruyor. İnsanların birlikte yaşaması, düşmanlık içerir. Güçlüler güçsüzleri yenerler."

"Hâlâ anlayamadın. Başarı kazandı diye, bir insanın emdiği sütü burnundan getirmek gerekmez. Üstün başarılar gerekli bize. Yapacağın işleri bir düşün. Ancak uygun olmayan yöntemler istemiyoruz. Çünkü böyle olunca, gerçek başarı olarak algılanan şeyin görüntüsü bozulmuş olur. Bir cerrah, gerçekte olmadığı halde olağanüstü başarılarından haber yapsın diye bir gazeteye rüşvet verecek olursa sen de rüşvet alanlardan biri olmuş olursun. Sorun tam da burada işte. Kendi içindeki olumlu güçlere karşı direnme. Kötüyü, güçlü diye övdüğünde ve iyiyi zayıf diye yediğinde yalnızca kendine zarar verirsin. Özünde, sen de mutlu olmak istiyorsun, tıpkı başkalarının istediği gibi. Ama hangi yolla bunu yapacağın önemlidir. Eğer kötüyü savunursan, yanlış yoldasındır."

"Ben öyle görmüyorum."

"Sen şimdilik öyle görmüyorsun. Seni ikna edemedim. Ancak sana yanlış yolu anlatmaktan ve doğru yolu göstermekten vazgeçmeyeceğim."

26. İyilik, saldırıya uğramamak için bir hile midir?

Konuşma üzerine biraz kafa yordum. Kötüyü temsil eden aslında, hayatta başarılı olabilmek için bencil olmak gerektiğini, gücünü göstermek gerektiğini; amaca varabilmek için gerekiyorsa uygun olmayan yol ve araçlara da başvurulabileceğini anlatmaya çalışıyor. Bu kişi pek çok şeyi kendine yarar getirip getirmeyeceği açısından gören bir faydacı (pragmatik) dan başka bir şey değildir. O, yaşamı, kendi başarısını kalıcılaştırma mücadelesi olarak görüyor.

Varlıklarını sürdürebilmek için iyi, sevecen ve toplumsal görünmek isteyen insanlar da olabileceğinden hiç söz edilmedi konuşmada. Bu kesim öyle pek de az falan değildir. Birilerine yaklaşabilmek için ağırbaşlılık, yumuşaklık, uyumluluk, dostluk ve saldırmazlık pozları takınılır. Bu davranışlar gerçek iyilik değildir, yaltaklanmadır, yağcılıktır. Gerçek ya da sözde düşmanın gözünü bağlamak için bir hile söz konusudur burada. Bunlar, iyiliği babaca ya da anaca davranışları, yardımseverliği ve acımayı açıkça tavır koyma cesaretinden yoksunluğu gizlemek istenmektedir.

Böyle olduğu içindir ki, kötü kavramının neden ışıltılı bir çekiciliği olabileceğini anlıyorum. Kızgınlığını gizlemeyen, kendi amaçları için başkalarını kullandığını kabaca söyleyen, saygısızlığını ve acımasızlığını açıkça ortaya koyan kötüler, başkalarının hatalarını anında değerlendiren, sözünü esirgemeyen ve öfkesini açıkça dışa vuran kötüler, işte bu kişiler çekingen ve güvensizlerin gözüne mükemmel ve başarılı görünürler. Bu çekingen ve güvensiz kişiler ötekilerin yaptıklarını yapmaya cesaret edemezler; hep arkadaşlık ve diplomasi maskesine sığınır. Bu ikiyüzlülük iyilik değildir,

kötülüktür. İkiyüzlü kişi, saklısız gizlisiz bencilere hayran olur, kendi içinden geçirdiği ama gerçekleştirmeye cesaret edemediği şeyleri yapan kişilere, kalabalığı ite kaka öne geçen kişilere hayran olur. Onların yaptığını yapmaya cesaret edemez, çünkü olası olumsuz sonuçların altından kalkacak gücü kendinde göremez. Aşırı riske gireceği korkusu içindedir; başkalarıyla kavga edecek, düşman edinecek biri olmadığı korkusu içindedir.

Ve ben kötülük yanlısı erkek ve kadınların neden yalnız ve tek başlarına yaşamadıklarını da anlayabiliyorum. Herşeyleriyle onlara teslim olmuş ve onlar için her şeyi yapmaya hazır birileriyle birliktelerdir çoğu zaman. Kötünün o gözalcı büyüğü karşı cins üzerinde erotik bir çekicilik yaratır; üstelik hem zayıf erkekler hem de zayıf kadınlar üzerinde. Bunlar kötünün tarafında oldukları zaman kendilerini daha güvende hissediyorlar, kendilerine daha fazla güveniyorlar, güce ve bencilçkarları için anında riske atılmaya tapıyorlar.

Eğer mükemmel gözboyayıcı değillerse ve iyi gözlemlenirlerse korkakların ve ikiyüzlülerin en düşük erotik çekiciliğe sahip oldukları görülecektir. Erkekle kadın arasındaki ilişkide efendilik ve bildiğinin dışına çıkarmamak, erotizmi öldürür. Erotizm kabul görmek, hayran olunmak ve hayran olmak uğruna cinsler arasında bir mücadeleyi de içerir. Erkek mücadeleyle elde etmek ister, kadın baştan çıkarılmak ve büyük mücadeleler sonucu elde edilmek ister. Eğer erkek fazla mükemmel aşırı nazik ve duyarlı ise, elde etmek için gerekli saldırganlık eksik kalır. Ve eğer kadın aşırı çekingen ve uysal ise, cinsel çekiciliğinden emin değilse, baştan çıkarılmaya hazır olduğunun işaretlerini dışavuramaz. Herşeye efendice boyun eğen birinin "hayır"ı, elde edilme oyununa izin veren, kendinden emin bir kadının "hayır"ından farklıdır.

Dış koşullar elverişsiz bile olsa kötü, güçlü olduğu izlenimi yaratır. Bir kötünün çevresindekileri ite kaka öne çıkacağı "başaracağı"na inanılır. Kötüye duyulan hayranlık, gangster

ve hırsız filmlerinde kullanılır. Böylesi hırsız rolleri oynayan Alain Delon'a da ondan sonra "Soğuk yüzlü melek" lakabı yakıştırılır. Bu isim hayranlık ifade etmektedir. Aslında iyiye özlem duyarız, duygudaşlığa ve duygusal sıcaklığa özlem duyarız ama soğuk yüzlü melek, güzel yüzlü, iyi davranışlı ve korkusuz şeytan bizi kendine hayran bırakır.

Eh, artık anahtar sözcük çıktı ağızdan: Şeytan. Biliyoruz ki şeytan, kötülüğü sembolize eder. O, bir nihilisttir, hayatı reddeden biridir. O yıkıcıdır, yapıcı değildir. Geçenlerde bir tişörtün üstünde şöyle bir yazı okudum. İyi kızlar cennete gider, kötü kızlarsa her yere gidebilir: "Bu cümle, iyiden, cennetten uyumluluktan böylesi büyüleyici bir etki yayılmadığını ifade ediyor."

Ancak şu da unutulmasın: Burada ikiye bölünmüş iyiler, her şeye boyun eğen kişiler söz konusu edilmektedir. Gerçek anlamdaki iyi, hiç de her şeye sessizce boyun eğen biri değildir. Gerçek iyi, sert davranışlı biri de olabilir. Özde iyi olan kişiler de öfkeli ve saldırgan olabilir. Çünkü bunda bir çelişki yoktur. İyilik için mücadele etmekte de büyüleyici bir çekicilik vardır, erotik bir çekicilik vardır. Ama ne yazık ki mücadeleciler iyilerin sayısı, mücadeleciler kötülerin sayısından az. Kuzu postundaki kurtlar çoğunlukta.

Hiç kötülüğe bulaşmamış olan kimse, ne istediğini ve neyi haksız bulduğunu hiçbir yanlış anlamaya yer vermeyecek biçimde açık seçik olarak söylediğinde pek çok şeyi riske atar. Kendi içinde başkalarına acıma duygusunu keşfeden ve sevme yeteneğiyle yeryüzünde dolaşan biri bunun için mücadele etme ve tavır koyma gücü de geliştirir. Birlikte yaşadığı insanları ikiye bölünmüş bir geçimlilik içinde kandırmaz. Geçimlilik ve her türlü bağımlılıktan kurtulmuşluk olumlu sonuçlardır ancak bunların toplum içinde savunulmaları gerekir. Gerçek iyinin belki de kötüye oranla daha çok düşmanı ve karşıtı vardır. Ama onun bir avantajı, çevresine daha açık olduğu için yaşamdan elde ettiği şeylerin daha fazla olmasıdır. Hiçbir

karşılık beklemeden, arkadaşlarını sevmeyi ve sevgisini vermeyi yaşayabilir. Sevgisinin karşılığını doğadan görür. Çünkü duyuları kapalı değildir. Ama insanlardan aldığı karşılık daha azdır. Çünkü onlar sorunlara boğulmuş durumdadırlar. Ama o bunu bilir; o sevgisiyle kırar bunu ve bu yüzden de hayal kırıklığı yaşamayı söz konusu değildir. O, sevgi almadan sevgi verebilir ve buna rağmen kendini zayıf hissetmez. Onun sevgisi ikiyüzlüce değildir, gerçektir. Sadece, verdiğinden fazlasını almak isteyenler, sadece olayı ticari boyutta görenler ikiyüzlü davranmak zorundadırlar.

27. Kötü daha mı başarılıdır?

Her insan tüm yaşamı boyunca tekrar tekrar şu soru ile yüzyüze gelir: Şu ya da bu durumda iyiden mi kötüden mi yana olmalıyım? İyilik, bir idealdir. Biz iyi insan olmak isteriz. "İyi" kavramından başkalarına zarar vermeyen, onları incitmeyen, onları yaralamayan bir davranışı anlarız. Başkalarına da saygı göstermeye, bilinçli olarak onları aldatmamaya, onlara zarar vermemeye çalışırız. Başkalarıyla iyi geçinmeye, onlara sevecen davranmaya, onlara aşırı yük yüklememeye ya da onları baskı altına almamaya çalışırız. İyilik, çevremizdeki insanlara karşı sevgi dolu bir tutumdur. Ne var ki -bir kere daha söylüyorum- burada bir ideal durum söz konusudur, gerçeklik böyle değildir. İdeal olana yaklaşmaya çalışan, kendi içindeki iyi ve kötü, ile savaşmak zorunda kalır. Kötü üstün geldiyse, ideal olana ulaşamaz. Kişi, pişmanlık içinde kıvrınarak kendini suçlar, vicdanını rahatlatamaz ve kendi kendine işkence eder. İdeal'in peşinde koşanlar; uysalca her şeye boyun eğenlerdir, sınırları zorlamayanlardır, hem kendi açılarından hem de başkalarına oranla "iyice öne geçmek" isteyenlerdir. İyi, sempatik görünmek ister. Çünkü bu yolla amaçlarına ulaşabileceğini düşünür.

Ne var ki gerçek hiç de öyle değildir: İnsanlar birbirleriyle

yarış içindedirler ve bencil çıkarlar birbirleriyle çatışmaktadır. Başarının tek ölçü olduğu toplum ve ekonomik sistem rekabete göre "ayar" edilmiştir. Daha kurnaz, daha zeki, daha hızlı, daha becerikli olanlar - ve elbette, amacına ulaşmak için her yol ve araca başvurmaktan yani yarıştıklarını safdışı etmekten çekinmeyenler üstünlük sağlarlar. Hiçbir entrikadan korkup geri çekilmeyen, hiç vicdan azabı duymadan oyunun içine atlayan ve sahneye dolanlar kazanırlar. Bu yüzdendir ki, yalanlar söylenir, sahtekarlıklar yapılır, aldatılır, kandırılır, başkalarına iftira atılır, gelen bilgiler saklanır, gelen bilgiler kasıtlı olarak değiştirilir. Bu savaşta, el altındaki tüm araçlar kullanılır. Doğruluğun, acımanın, eksiksizliğin, iyiliğin, dürüstlüğü'nün adı bile geçmez olur. Bu, kötümser bakış değil, gerçektir. Ancak kötü oyunun yüzü peçeyle örtülmüş olduğundan çoğu zaman hiç kimse gerçek durumun ayırımına varamaz. Amaçlarına ulaşmak için her türlü yola başvurduğunu her türlü entrikayı çevirdiğini açıkça söyleyen birine kolay kolay rastlanmaz. Böyleleri dışa karşı "saf köylü" ve "doğrucu Davut" maskesi takınırlar, kendilerini acımasız kötü olarak tanıtmamaya çaba gösterirler. Hiç kuşkunuz olmasın, kendilerini iyi göstermeye de çalışmazlar. Yaptıkları, zeka ve sadelik, tutku, enerji, kendine güven ve azim, rahat konuşma becerisi ve eğitim, yaşam deneyimi ve insan tanıma gibi kabul görmüş benimsenmiş değerleri ters yüz eder. Ne var ki çok iyi gözlemleyen biri, becerikli, saygıdeğer bir ücretlinin bir serbest meslek sahibinin ya da bir işveren maskesinin arkasındaki katılığı ve acımasızlığı sezecektir. Çok iyi gözlemleyen biri, maskenin arkasındaki yumuşaklığı ve duygusallığı, çaresizliği ve korkuyu, bunalımı ve sevgi ihtiyacını görecektir. Bu yüzden, bu görünüşteki sempatik insanlara aldanmamak gerekir. Doğaldır ki, korkuları ve sevgi ihtiyacıyla kötü de sonuçta insandır. İnsandır ama, gene de iyi değildir. Çıkarlarını korumak söz konusu oldu mu, acımasızca saplamaya başlar kılıcını, mızrağını. İyilik onun için erişilecek bir ideal değildir, olsa olsa bir maskedir.

Yani, iyi kötüye karşı yenik mi düştü şimdi? İyi, iyilikle yola getirebileceğine ve yenebileceğine inandığı zaman yenilmiş demektir. Kötüye karşı mücadelede, çoğu zaman iyi yenik düşer. Sadece yoz sanat filmlerinde ve romanlarında eninde sonunda iyiler kötülerini yeniyor ama yaşam savaşımının gerçekliğinde hiç öyle olmaz. Kötüler, iyileri kenara koyar kolayca. Kötüler, daha etkili olan araçlara başvururlar. Böyle bir durumla ancak hem iyi hem de daha akıllı, insanları daha iyi tanıyan, daha iyi anlayan kimseler başa çıkabilirler.

Akıllılar, kötülüğün meydana gelmesine engel olmaz ve kötünün yanında varolmak için aşırı bir kişisel çaba göstermez. Akıllılar mücadeleyi kabullenmezler, çünkü kaybedeceklerini bilirler. Ama böyledir diye, iyilik onlar için anlamsız bir şey değildir. İyiliğin anlamı mücadelede değil varoluşta yatmaktadır. Aynı şekilde sevgi, mutluluk da onlar için sevmededir karşı-sevgi beklentisinde değildir. Akıllı olanlar, her zaman bir kenara itileceklerini bilirler ama zorbalık ve yalan, entrikalar ve iftiralar onları incitemez. Çünkü buna hazırdırlar ve bunu hesaba katmışlardır. Bu yollara kendileri başvurmazlar ama kendilerine ve çevredeki insanlara karşı kullanıldıkları anda bunları bilirler. Akıllıların gücü işte bu uyanıklıktır, gerçekleri böyle çıplak görebilmedir, sabırlarıdır. Kötülüğü kişilere bağlı bir olgu olarak görmezler, tersine bir doğa oyunu gibi algırlar. Çayırılar üzerinde daireler çizen bir şahinin nasıl kendini rüzgara bırakarak süzüldüğünü, dairelerini nasıl giderek daralttığını ve sonra da bir fareyi yakalamak için nasıl birdenbire yere saldırdığını gözlerler. Bunları gözlemlerler ve farenin öleceğini bilirler. Bu, ölüm dirim mücadelesi için bir karşılaştırma olarak anlatılmış değildir. Bununla, insanlar için de kötü olanlar haklı çıkarılmaya çalışılmıyor. Aynı türden olanlar arasındaki mücadele ile aslanların ceylanları öldüregeldiği hayatın düzeni aynı şey değildir.

Karşılıklı denetim, bizi sürekli mücadele içinde olmaktan kurtarır. Akıllı kişi kendi soyundan bir kötünün saldırısına

uğrarsa, elbette ki kendini savunacaktır. Ama bilir ki, ideal iyi'nin yöntemlerinin burada başarı kazanma olasılığı yoktur. Öyleyse özellikle kıvrak ve uyanık olmak zorundadır. O, bu saldırıyı kişiye bağlamaz. Gerekliyse bir şeyler yapar ama bir şey yapmamak daha iyiye hiçbir şey yapmaz. Bu durumda gözlemlemekle yetinecektir ve paniğe kapılmayacaktır. Kötünün daha güçlü ve daha başarılı olduğunu bilir; buna karşılık iyinin şansının da daha düşük olduğunu bilir. Kararlıca iyilik anlayışını savunur; köşeye sıkıştırılsa da incinmez ve hayatı kendine zehir etmez. Gücünü, yüreğinin ve ruhunun kaynaklarından alır. Bu güç, onu mutlu kılan özel bir güçtür. Duygudaş ve sevecen tutum, sürekli. Kötü, gerçi daha başarılı olacaktır, toplum içinde daha fazla etikete sahip olacaktır, dışarıya karşı güç kudret sahibi olacaktır, politik saygınlık, daha fazla şan şöhrat sahibi olacaktır ama tüm bunlar akıllı olanın gözünü kamaştıramayacaktır. İyiler azınlıkta kalacaklardır ama iyi, bundan dolayı da yas tutmayacaktır. Bir misyoner gibi kendi düşüncelerini kötülere kabul ettirmeye de çalışmayacaktır. Çünkü onlar onu anlamayacaktır. Anlayacak olsalardı bile, anlamadıklarından kendilerine yönelik sonuç çıkarmayacaklardır. Akıllı, haklı da olabilir ama kötü gene de onun yerinde olmak istemeyecektir. Kötüler, hem kötüler için hem de insanların çoğunluğu için oldukça güçlü bir çekicilik yaratırlar. Akıllı, bunu bilir - ve akıllılığın değerler sisteminde pek de yukarılarda olmadığını da bilir.

28. Kötü, erotik bakımdan daha mı çekicidir?

Sevgi üzerine daha önce söz etmiştik. Kadınla erkek arasında bir bileşen olarak, cinsellik de yer alır ve erotizmi yaratır. Birlikteliklerde yalnızca sevgi ve sevme yeteneği söz konusu olmakla kalmaz erotik çekicilik de söz konusudur. Üç kere boşanmış ve yeni bir birliktelik öncesinde, dördüncü kere evlenip evlenmemesi gerektiği sorusu ile karşı karşıya olan 42 yaşındaki bir kadınla yapılmış olan aşağıdaki konuşmada bu konu geçmektedir.

"Ben hep aşk evliliği yaptım. Gerçi cinsel doyum her seferinde gerçekleşemedi. Şimdi birlikte olduğum kişi 53 yaşında, başarısız bir evlilik geçmiş başından ve bana iyice aşık oldu. Bundan dolayı bu yıl içinde benimle evlenmek istiyor. Ne var ki ben evlenmeyi isteyip istemediğim konusunda henüz kendimden emin değilim. Bu konuda seninle açık açık konuşmak istiyorum. Karanlıkta elyordamıyla yürüyorum ve ne yapacağımı bilmiyorum" diye başladı konuşmaya.

"Seni şaşırtan şeyin ne olduğunu açıkça söylemelisin bana. Onun seni sevdiğini söyledin. Sende nasıl bir etkilenim oluyor?"

"Beni sevmesi hoşuma gidiyor elbette. Çok keyif alıyorum bundan, rahatlıyorum. Bana hediyeler veriyor, beni tatile çağırıyor, elimi tutuyor, bana güzel sözler, gönül alıcı sözler söylüyor. O, iyi bir insan. Bir kadın olarak bana değer verdiğini hissediyorum. Cinsel açıdan da aslında hiçbir sorunumuz yok."

"Ne demek aslında? Eğer biri 'aslında' diye konuşuyorsa sorun var demektir."

"Nasıl açıklayabileceğimi bilmiyorum. Zor geliyor anlatmak. Cinsel açıdan her şey normal. Orgazma ulaşıyor, iyi bir sevgili, ilişkiden sonra bencilce sırtını dönmüyor, beni okşuyor. Ancak ben çok seyrek orgazm oluyorum. Onunla cinsel ilişki hoşuma gidiyor. Çekici bir vücudu var, kendisi de yakışıklı ve sevecen. Ne var ki, kendimi, neden bilmiyorum, bir tuzağa düşmüş gibi hissediyorum. Onun yanında yatarken, bir erkekle birlikte olmanın mutluluğunu tadacağımı düşünüyorum ama heyecan eksik. Onu gördüğümde ve birlikte iken, içimde yaprak kımıldamıyor."

"Bu yüzden mi orgazm olamıyorsun? Peki mastürbasyon yaptığında oluyor musun?"

"Evet, o zaman muhakkak oluyorum."

"Peki, hayal kuruyor musun mastürbasyon yaparken?"

"Evet. Erkeğin saldırgan bir biçimde benimle olduğunu, ara sıra beni dövdüğünü, çok vahşi olduğunu ve bana saygısızca davrandığını düşünürüm. Kendimi kesinlikle mazoşist olarak görmüyorum. Genelde birilerine bağlı olma eğilimim de yok. Ben bireyin öne çıkarılmasından yanayım ve ne istediğimi de çok iyi biliyorum. Meslek yaşamımda başarılıyım ve tuttuğumu koparırım. Kendime yetecek durumdayım, özgüvenim tam ve hiçbir şeye boyun eğmem. Mücadeleciyim ve içimde yenme isteği taşıyorum. Ama; kendimi mazoşist olarak görmüyorum.

"Bir erkeği sevebilir misin?"

"Sevme yeteneğim var. Çok sevebilirim ve eğer sevgim karşılık görmezse, acısına dayanabilirim."

"Bir erkek sence meydan okuma anlamı da mı taşımalı? Birlikteliklerinde mücadele de olmasını mı istiyorsun?"

"Sanıyorum, konunun özüne geliyoruz. Ben, elde edilmesi pek de kolay olmayan güçlü erkeklere aşık oluyorum. Güçlü erkekler derken vücutlarını geliştirmiş sporcu tipleri değil, bende istek uyandıran ama yanındayken bir saat sonra ne olacağını hiç bilemeyeceğiniz erkekleri kastediyorum. Allah kahretsin, ben sevilme istiyorum, sevecenlik ve dikkat gösterilmesinden çok hoşlanıyorum ama erkeğin kendini koltuğa bırakıp kendinden hoşnut bir biçimde bir bardak şarap içmesi ve rahatına bakması duygusunu yaşamak istemiyorum. İşte o zaman kendimi tuzağa düşmüş gibi hissediyorum ve şöyle düşünüyorum: Bu böyle daha fazla devam edemez artık. İşte o zaman çok sıkılıyorum ve o iç gıcıklayıcı heyecan uçup gidiyor ya da o karın bölgesinde kanat çırpın kelebekler yok oluyor. Bu bendeki erotizmi etkiliyor ve ondan sonra da orgazm olamıyorum. Birlikte yattığımızda onun beni dövdüğünü ya da cinsel açlığını vahşi bir biçimde dışavuran ikinci bir erkeğin daha geldiğini kuruyorum ve o

zaman orgazma ulaşıyorum. O benim kurduğum hayallerden haberdar olmuyor tabii ki. Bunları onunla açık açık konuşmaya utanıyorum. Konuşacak olsam hayal kırıklığına uğrar ve sevgisi yaralanır. O beni seviyor ve bundan dolayı da beni bir başkasıyla paylaşmak istemez. Kendini incinmiş hissetsin ve kendini savunsun diye onunla kavga ediyor ve ona saldırıyormuş numarası yapıyorum. O zaman beni kaybedeceği korkusuna kapıldığını hissediyorum. Sonra onu baştan çıkararak kavgayı sona erdiriyorum. Çünkü öyle olunca cinsel isteminde bir artış ve ihtiyaç duyduğum o saldırgan içtepiyi hissediyorum. O zaman da orgazm oluyorum. Ama, erotik heyecan ortaya çıksın diye sürekli kavga etmenin olanağı yok ki."

"Bu erotik heyecan olmadan da seviyor musun onu?"

"Başlangıçta ona iyice aşık olmuştum. Ancak o olağan hayat arkadaşlığının sıkıcılığı ortaya çıktığında da gerçi ondan hoşlanıyordum onu beğeniyordum, yakışıklı ve mesleğinde de başarılı bir erkek. Ne var ki erotizm yokolunca bu sevgiden söz etmenin olanağı da kalmadı."

"Öyleyse evlenme onunla. Evlenecek olursanız, onu mutsuz edersin ve başkalarıyla aldatırsın. Evlenecek olursanız hep birbirinizi kollayacak ve birbirinizle savaşıacaksınız."

"Evet, aldatırım. İyi tanımadığım, benim için bir bilinmez olan bir başka erkekle yatağa girmenin benim için erotik bir çekiciliği var. Bu, biraz serüvenimsi bir şey ve bana, orgazm olmamı sağlayacak cinsel enerjiyi sağlıyor. Bu yüzden belki de evlenmesem ve özgürce hayatımı yaşasam daha iyi. Ya da belki, yaşam birliğinde bana heyecan verebilecek bir erkeğe rastlarım."

"Nasıl biri olacak bu erkek? Onu anlatmaya çalış biraz."

"Özgürlüğün gücünü yayan biri olmalı, ne istediğini bilen biri. Hakkında değerlendirme yapmak öyle pek kolay olmamalı, beni sevip sevmediğinden emin olmamalıyım. Günü

gününe uymaz ve bencil olmalı. Sürekli olarak şu sorunun oluyordu: Elde edebildiğim erkekleri istememek; elde edilmeleri pek de kolay olmayanları istemek. Güçlü erkekler, üzerimde büyüleyici bir etki yaratıyorlar; etkileyici olan, etkileyici bir otorite sahibi olan, isteklerini dışa vuran ve cinsel açıdan da istemlerini üstünce belirten erkekler... Bu genel otoriter tavır beni büyülüyor, onları baştan çıkarmam için erotik bir kıpırtı yaratıyor içimde. Belki de bunun fazlaca bir ilgisi yoktur sevgiyle. Buna rağmen, bu insanlara karşı sevecen olabiliyorum, onları nasıl sevindirebileceğim konusunda kafa yoruyorum. Her arzumu gözlerimden okuyan erkeklerin beni şımartmasına ses çıkarmıyorum. Bu hoş bir şey ama olup olacağı da bu kadar."

"Kadınla erkek arasındaki ilişkide neye ihtiyacın olduğunu kendin söyledin. Bu son derece açık ve seçik bir ifade. Eğer sen, ne aradığın konusunda kuşkuya kapılırsan iş karışır; aradığının yerine başka şeyler koymaya kalkarsan iş karışır. O zaman da ipin ucunu bulman zor olur. Neyse, şu sıralarda sevecen, akıllı uslu, uyumlu bir erkekle evlenmemen gerektiği ortada. Çünkü başka büyülerin etkisi altındasın. Bizi büyüleyen şey hakkında netliğe kavuşmamız çok önemli. Nedeni arayıp bulmak olağanüstü ve önemli bir kendi kendini araştırma. Bu araştırmayla kendini daha da iyi tanıyacaksın."

29. Kötü nedir? Kötü kimdir?

1992 yılına kadar Münih Üniversitesinde ders veren filozof Robert Spaemann'la Focus dergisinde yapılmış bir söyleşiden günümüz toplumundaki kötülük hakkında şu cümleleri okudum: "İnsanları aldatmak mümkündür, bu böyledir. İyi de, kim aldatıyor onları? Deneyimler ışığında bana öyle geliyor ki; insanları emrinde oynatan, insanüstü bir kötü gücün varlığını kabul etmek böyle bir şeyi yok saymaktan daha akla yakın görünüyor."

İnsanlar aldatılmaya yatkındır. Bu, gerçekten böyle. Ben yönlendirilme ve geleceğini başkalarının belirlemesinden söz ediyorum. Biz başkalarının düşüncelerine kulak veririz ve "iyiliğimize" olduğu belirtilerek ortaya konan normları benimseriz. Bu normların pek çoğunda kötülük içselleşmiştir. Seçkinici düşünme, milliyetçilik, dinsel dogmatizm olsun, saymadığım daha başka "aldatmacalar" olsun, kötülüğün somut sonuçları olarak ortaya çıkarlar.

Ben asıl 67 yaşındaki filozofun şu çocukça sorusuna şaşıyorum: "İyi de, kim aldatıyor onları?" İnsanlar, insanları yönlendiriyor. Ben, insanları emrinde oynatan, insanüstü bir gücün varlığına inanmıyorum ve böyle bir şeyi kabul etmemeyi yeğliyorum. Dünyaya insanın kendisi getiriyor kötülüğü; hiçbir insanüstü güç onu böyle bir şeye zorlamıyor. Yani kısacası sorumluluğu "kötü güç"ün üstüne atmak mümkün değil.

Kötü, dışındakiler üzerinde çekici bir etki yaratır, heyecan üretir. Bundan dolayıdır ki roman yazarları ve filmciler tarafından bu denli çok izlenir. Onların bu yolla heyecan üretme ve seyirciyi avucuna alma niyetlerini anlıyorum. Perdedeki bir şiddet sahnesi bir manzara gösteriminden daha fazla dikkat çeker. Bir zamanlar bir yönetmen bana "seyirci hareket ister", demişti. "Seyirci hareket görürse bakar," demek istiyordu. Ona göre, yönetmenin istediği de seyircinin bakmasıdır. Çünkü yönetmenin mesleki başarısı budur. Ne var ki şiddet de zamanla etkisini yitireceği için her seferinde daha fazla heyecan, daha fazla gürültü patırtı gerekmektedir. Bunun sonu nerceye varacaktır? Şiddetin otomatik olarak taklit edileceği sonucuna varmak niyetinde değilim. Filmde, vahşi bir dövüş seyreden biri, dövüş çıkarmak için mutlaka sinemadan çıkıp gidecek diye de bir şey yoktur.

Bizler kitle iletişim araçları (TV, sinema, dergiler) aracılığıyla şiddetin ve kötünün seyircisi oluyoruz. Gittikçe daha fazla alışkanlık ediniliyor. Gerçi bu yolla saldırganlık potan-

siyelimiz yükselmiyor, ama içerdiği zorbalık ve kötülük izler bırakıyor. Kötülük doğal bir şey haline geliyor, yaşamın bir parçası oluyor, biz de artık sinirlenmiyoruz, duygular köreliyor. Çünkü aşırı duyarlılık gösterecek olsak şoka uğrardık ve kendimizi savunmak zorunda kalırdık. Halbuki biz böyle "çıtkırıldım" olmak istemiyoruz. Çünkü heyecanlanarak yaptığımız böylesi falsolara düşmüş olmak, bunlara aldırmamak ve arkasından da bunlar hakkında soğukkanlı bir biçimde gevezelik edebilmek olağan kabul ediliyor.

Seyirci olarak şiddetle yüzyüze geliriz. Buna dayanırız ve ruhsal olarak da atlatırız. Böylece de bir şiddet felsefesi içimize dolur. Ben bu felsefeyi şöyle tanımlamak istiyorum: Şiddet, hayatın bir parçasıdır. Başkalarına karşı herkes kendini savunmak zorundadır; hem de karşımızdakini ateşe atmak, tuzruhu dolu bir kazana atmak, bir silindirin altına atmak, pervaza tutunmuş ise parmaklarına basmak için, gerekirse her türlü araç gerekse silahla, dişle ve tırmakla, hileyle ve aldatma manevralarıyla, kendimizi pencereden atabilecek cesaretle, soğukkanlılıkla kendini savunmak zorundadır. O bir katil, bir casus, bir cani, başkalarının yaşamına kasteden biri olduğu için, yaptıkları doğaldır. Başka türlü de beklenemez zaten ondan. Bir insanın korkunç sorunu, açık seçik ve tüm iğrençliğiyle gözler önüne sermek için, film yönetmeninin, anılan gerekçeler gibi daha başka gerekçesi vardır. Çünkü iyinin, kötü tarafından nasıl incitildiği, nasıl korku ve dehşete düşürüldüğü de gösterilir. Tüm bunlar heyecan vericidir. Kitle iletişim araçlarının görevi, heyecan üretmektir. Onların işi budur.

Peki, seyircinin ruhunda ve aklında neler olur bunların ardından? Sinemadan çıktıktan ya da televizyonu kapattıktan sonra hiç kimse bir başkasına saldırmaya kalkmadığına göre hiçbir sorun olmasa gerekir ve görünüşe göre de herkes kendine göre alacağını almıştır. Ne var ki, görülen şeyler hemen unutulmaz, etkilerini sürdürürler. Sonuç korku ve güven-

sizliktir; sonuç, hayatta acımasız bir mücadele içine girmek gerektiği, kötünün tehdidi altında bulunulduğu için kötüye karşı kendini savunmanın zorunlu olduğudur. Demek ki bir yandan korku ve güvensizlik yükseltiyor, öte yandan da yaşamın katı gerçekleri içinde varlığını sürdürmek bir sorun oluyor. Günlük yaşamda, doğrudan şiddet ayıplanıyor, kınanıyor. Öyleyse bu konuda insanın kendini tutmayı bilmesi gerekli. Bu durumda da, mücadele kafanın içinde yoğunlaşıyor. Ruh, kendini kötünün tehdidi altında hissediyor. Kötüyle mücadele edebilmek için, kötü olmak gerekiyor. Başkalarını nasıl püskürteceğimiz ve onlara nasıl zarar verebileceğimiz düşüncesi kafamızda dolanıp duruyor. Yani kendimize güvenceler sağlamaya, toplum içinde üstün bir yer edinmeye, yeterli paraya sahip olabilmek için mal mülk edinmeye çalışıyoruz; düşman olarak gördüklerimizi karalıyoruz ve açık açık iftiralar etmekten çekinmiyoruz. Dürüstçe bedensel gücümüzü kullanarak değil entrika ve sözlere başvurarak mücadele ediyoruz.

Kötülük, içimize işlenmiş ve biz ona karşı yine kötü yol ve araçlarla mücadele ediyoruz. İşte bundan dolayı ben, kötülük hepimizde yer etmiş olduğu ve çoğu zaman üstü örtülü bazen de açıkça kötü davrandığımız için insanca birlikteliklerin gidecek zorlaşmakta olduğunu iddia ediyorum. Kendi kötü düşüncelerini ve yöntemlerini kabul eden bir insana çok zor rastlarsın. Çoğu zaten bunun ayrımında bile değildir. Çünkü onlar da kötüye karşı mücadele ettikleri düşüncesiyle, davranışlarını haklı görmektedirler; tıpkı, andığımız sahne bilgisiyle başarıya ulaşmış film yönetmeni gibi. Yaptığının sonunda yol açtığı şeyler onun "işi" değildir. O "işleri", psikologlara ve filozoflara bırakmıştır. Ne var ki, olan olmuştur. Filozoflar beyinde ve ruhta meydana gelmiş olan ve bilimsel olarak ele alınmaları pek de kolay olmayan bu olaylar üzerine derin düşüncelere dalarlar. Öyle ya da böyle, kötü, kafanın içinde zaten vardır, iyi ise baştan kaybetmiştir. Çünkü kötüyü ancak

bir başka kötü alt edebilir. İşte; bir seyirci kuşağının zihninde dünya ve insanlıkla ilgili olarak oluşan görüntü budur.

30. İyi neden bu kadar az çekicidir?

Önce, iyinin ne olduğunu bir kere daha ele almak istiyorum. İyi insan, olumlu insanda en başta, birlikte yaşadığı insanlara karşı bir duyarlılık vardır. Başkalarına olan duyguları körelmemiştir ya da olumsuzluğa dönüşmemiştir. Ruhunun derinliklerinden hiçbir duygu pırıltısı çıkmayacak kadar odunlaşmamıştır.

Asıl belirleyici anlamın taşıyıcısı "ruh" kavramıdır. Çünkü beden, sürekli olarak vurguladığım gibi, yalnızca maddi altyapıdır, temeldir. Akıl, araç işlevine de sahip bir yetenektir. Ruh ise odaktır. İtalyan mistiği (mutasavvıfı-Çev.) Katharina Van Siena (1347-1380) bunu şöyle formüle etmektedir: "Ayakların bedeni taşıdığı gibi sevgi de ruhu taşır." Bu düşünce bizi bir adım daha ileriye götürüyor. Katharina Van Siena, bedenin ayaklar üstünde durduğunu ve ayaklar tarafından taşındığını söylüyor. Sevgiye de bu temel anlamı (vücut için ayakların taşıdığı anlamı) ruh açısından yüklüyor. Demek ki ruh sevgi üzerinde durmaktadır ve her bir günden ertesi güne, bir yerden başka bir yere onun tarafından aktarılmaktadır. Ruhun bu iki bileşeninden söz ettiğimiz zaman özgürlükten, başına buyrukluktan ve duyguları aşırı ölçüde öne çıkarmaktan da söz etmemiz gerekir. Çünkü başına buyruluk ve özgürlük varsa eğer, sevgi ancak o zaman kendi gelişimi içinde varlığını sürdürebilir.

Özgür ve başına buyruk olmayan yani bağlı, gergin, bağımlı olanlar, bağımsız olamayışları yüzünden ön plana çıkmış yani her şey bir yana, özgürleşmek gibi sorunları bulunduğu için duygu ve sevgilerini geliştirmeye olanak vermeyen bir duruma düşmüşlerdir. Hapishanede yaşayanın temel gereksinimi özgür olmaktır; dışa vurmak istediği diğer şeyler hep buna

bağlı olarak arkaya itilmiştir. Elbette hapis hanedeki bir insan ın da sevmesi mümkündür. Birazcık da olsa sevmiş olduğumuz için, ne bileyim sonbahar rüzgârında uçuşan yaprakları, bir kadını ya da bir erkeği, bundan yeni bir güç ve enerji çıkarabiliriz ve yüzümüzü yeniden sevgiye çevirebiliriz... Ama çok daha sonra, çok özlediğimiz özgürlükte...

Venedik Düklük sarayındaki mahpuslar yargıç önüne götürülürken yolda pencereden denize ve gökyüzüne bir göz atmak olanağı bulurlardı. Hapishane eziyetinin arkasından özgür dünyaya bu bir anlık göz atışta olağanüstü bir yoğunluk yüklüdür. Bu yüzden olsa gerek bazı mahpuslar bu anda derin bir iç geçirmiş hatta çılgık atmışlardır. Venedikliler bu iç geçirmelerdeki çılgınlıkları pencerelerinden duyarlardı. Ve bundan dolayı küçük bir kanalın üstündeki bu geçidin adı "İnleyen Köprü" olmuştur. Dünyaca ünlü, bu İnleyen Köprü'nün önünde her yıl binlerce turist fotoğraf çektirir. Ancak hemen hemen hiçbir gerçek tarihsel durumu bilmez. Balayına çıkmış pek çok çift buranın sevgililerin buluştuğu bir yer olduğunu sanır. Halbuki burası Venedik tarihinde hiçbir zaman böyle bir yer olmadı, tam tersine bir dehşet ve ürperme yeri oldu. Ancak gene de İnleyen Köprü'nün sevgi ile çok yakın bir ilgisi vardır. Çünkü bir an için özgürlüğe kendini kaptırmış olan bakış, sevgidir; ve inleme ise, sevgisizliği yaşamış ve şimdi birdenbire ruhunun derinliklerinde sevgiyi duyumsamış mahpusun çılgılığıdır. Özgürlük sevgidir ve özgürlük olmadan sevgi yaşayamaz. Özgürlük, sevginin yaşayabilmesi için gerekli oksijendir.

Sevginin ne olduğunu, bilen ve severek yaşayan, tüm canlılarla ortak duyguları paylaşır. İşte iyi, budur. "İyilik" sözcüğü bununla bağlantılıdır. Seven, iyi olabilir. Duygudaşlık, iyi olabilmek demektir. Bu neden çekici bir şey olmasın ki? Neden şiddetin, dehşetin, terörün ve kitle iletişim araçlarındaki korku sahnelerinin daha fazla tutsağı oluyoruz da, duygudaşlığın ve sevginin yani iyiliğin, hoşgörünün ve özgürlüğün daha az tutsağı oluyoruz?

Kötülük, daha kolaydır. Çünkü kötülük, o korktuğumuz acımasızlıktır, vahşettir. Öte yandan da özgürlüğün ve sevginin özlemini duyuyoruz. Sevgi, duygudaşlık ve iyilik "yozluk" ve "romantiklik" olarak nitelendiriliyor. Garip bir değerlendirme. Belki pek o kadar garip de değil. Nerden kaynaklanıyor bu aşağılama? Sevgi neden "yozluk" olsun? Çirkinlik, şiddet, heyecan, saldırganlık yoz sayılmazken, güzellik neden yoz sayılıyor? Nedeni ne bunun?

Bir ürün sunan bir sanatçı için en kötü değerlendirme şu olabilir: "Yoz, değersiz bir şey!" İyi ve güzel olan, yoz mudur, değersiz midir? Sevgi, yozluk mudur? Şiddet ve saldırganlık, sanat mıdır?

Üstüne krema dökmek üzere allanıp pullanmış gerçek ile içinde sevgi ve özgürlüğün yer aldığı çıplak gerçek arasında artık bir ayırım yapmalıyız. Pencereden dışarıya bir göz atan özlemle yanıp tutuşarak inleyen mahpus ne sanat düşünür ne de yoz sanat. Onun ruhundan bir tepki gelir. O hiçbir şeyi olduğundan daha güzel yapmaya kalkmaz. Yoz sanat ise gerçeği olduğundan daha güzel göstererek üstünü örter ve kendini böyle satmak ister. Özgür olmayan ruh ise hiçbir şey istemez.

Ruh, sevginin ayakları üstünde sağlam ve güven içinde durur. Bu, yozluk değildir. İyi olanda yozluk yoktur. Bundan dolayı iyi, gerçek bir yoz sanat kadar kolay satılamıyor. Gerçek iyi başka, sahte iyi başkadır. Belki de kötüye göre daha sıkıcı bir etki yaptığından ve kötü içimize işlenmiş olduğundan iyiye biraz aşağılayarak bakarız. Düklük sarayının gerçek zindanlarında olmasa da toplumun kendi içindeki zindanlarda mahpusuz. Mahpusların hayatı ile mahpuslar ilgilenir. Baskı altındaki saldırganlar, sonuca ulaşmış saldırganlıklarla ilgilenir. Sevenler, böyle şeylerle ilgilenmezler; onlar tüm zamanlarını ve varlıklarını sevgiye verirler. Sevgi, doyumdur ve bunda gerilim yoktur. Sevgi sanatın ve yoz sanatın ötesinde bir yerlerdedir. Sanat ve yoz sanat, entellektüellerin koyduğu etiketlerden başka bir şey değildir. Seven erkek,

seven kadın sevgisini yozluk, aşağılık bir şey olarak algılamazlar. Çünkü, öyle değildir. Aralarında olan şey, iyidir. Bunun dış dünya için çekici bir yanı yoktur. Dış dünya, ya kıskançtır ya da olanı sıradan bir şey olarak görür. Duygudaşlık, sevgi ve iyilik; başkaları için hiçbir çekicilik içermez. Bunların önce yoz sanat olarak çekici bir etkisi oluyor. Sonra yükseğe çıkarılmaları ve fiyatlarının arttırılması gerekiyor yani aşırı bir romantizmle birlikte görünmeleri gerekiyor. Halbuki gerçek sevgi düşünülerek oluşturulmaz, doğaldır. Ve yoz sanat olarak da hiçbir şansı yoktur.

İşte biz kitle iletişim araçlarındaki şiddet ve yoz sanat arasında sarkaç gibi gidip geliyoruz. Duygudaşlık, sevgi ve özgürlük gerçeklikleri ise hep kaybeden oluyorlar. Bu yüzden yönümüzü medya dünyasına bakarak ayarlamamalı, doğruluğu, gerçeği ve dürüstlüğü yalnızca ve sadece kendimizde bulmalıyız. Ruhumuz, sevgiye dayanarak ayakları üstünde doğrulursa, işte o zaman tüm medya dünyası -sanatıyla, yoz sanatıyla- atık yoketme bidonuna tıklılır.

31. Özgürlük ve sevgi arasındaki bağlantı neden hoşumuza gitmez?

Düklük Sarayı'nın zindanı örneğinde de işaret edildiği gibi tutsaklıkla özgürlük arasındaki karşıtlık özellikle belirgindir. Örnekteki özgürlüğe duyulan özlemi herkes anlayabilecektir. Politik özgürlüğün ya da dinsel özgürlüğün tanımında iş karmaşıklaşır; bireysel özgürlük tartışmasında ise özgürlüğün ne zaman meşru, ne zaman başkalarının haklarına ve özgürlüklerine dokunduğu söz konusu olunca iş daha da karmaşıklaşır. Ama özgürlük, sevgi ve cinsellik bir araya geldi mi iş daha heyecanlı (ve iyice zor) bir duruma varır.

İnsan kendine ne kadar özgürlük tanımalıdır ve hangi noktadan itibaren başkalarının özgürlüğü seni rahatsız etmeye başlar? Özgürlüğün yaratıcılıkla herhangi bir ilişkisi var

mıdır? Mutlak özgürlük kabul edilebilir mi? Hangi noktada eşik aşılmış olur? Uyum gerekli ve bu yüzden de özgürlük ancak belli sınırlar içinde mi mümkündür? Toplumun koyduğu kurallara uymak gerekir mi? 'Evet'se ölçüsü ne bunun? Özgürlük, tüm kuralların dışına çıkabilmek demek midir?

Güvenlik, çok olumlu bir değerdir, belirli koşullar altında özgürlük de öyle. Güvenliğe, esenliğe ve düzenliliğe ulaşma çabamızla özgürlüğü elde etme çabamız nasıl bağdaştırılabilir? Kurallara bağlanmış, saydam koşulları severiz ama macerayı da severiz. Oldukça kesinlikle planlanmış şeyler ne yazık ki fazla maceraya yer bırakmıyor. Düzenlemeleri arıyoruz, güvenceli koşulları arıyoruz, ve bulduk mu da, sıkılıyoruz ve bu kez güvencesiz olanı denemeye kalkışıyoruz. Bu biraz fazla genel bir şeymiş ve sevgiyle de bir ilişkisi yokmuş gibi görünüyor. Apayrı bir şey kabul edilen sevgi konusuna girebilmek için geneli bilince çıkarmaya çalışıyorum. Çünkü sevgi hiç de apayrı bir şey değil, tüm yaşamımız boyunca sürediden son derece genel bir şeydir. Güvence isteği ve macera özlemi arasındaki çelişkiyle birlikte nasıl yaşayabileceğiz? Kendimizi alışkanlıklarımıza ve bize tanıdık bildik olan şeylere bağlı hissederiz ama çabuk sıkılırız ve sonra da alışılmış olmayana ve bilinmeyene özlem duyarız. İşte bu, büyük bir sorun.

Bu sorunun bilincine vardığını ama bununla gerçekten uğraşmaya şimdiye kadar henüz cesaret edememiş olduğunu düşünüyorum. Boş zaman etkinlikleriyle, eğlenceyle, oyunla, sporla ve kitle iletişim araçları izleyerek kendini hep uzak tuttun bundan şimdiye kadar. Belki sen de bununla uğraşmanın "çok zor" hatta belki de gereksiz olduğunu düşünüyordun. Bununla ilgili düşünceleri, deyim yerindeyse aşırı hayalcilik olarak görüp, zihninden kovdun. Çelişki belki seni de şaşkına çevirdi ve sen gündemi değiştirmeye, akşam ne yapacağını planlamaya, ertesi gün ertesi haftalar, ertesi aylar

yapacaklarını programlamaya yöneldin. Aslolan şudur: Planlama işe yarar. Planlamanın bizzat kendisinde bir sürü etkinlik yer almaktadır. Peki bunun ötesine geçip can sıkıntısı, yenilikler ve yaratıcılık, serüven ve sevgi üzerine de kafa yormak gerekir mi? Unutma ki, Düklük Sarayı'nın zindanlarında değilsin. Gerçekten önemli olan bu mu acaba? Aslında tamamen günlük yaşamın öğelerinden olan mahpusluk, tuzaklar ve özgür olmayış üzerine kafa yormak herhalde pek de hoş olmasa gerek; öyle mi, değil mi?

Bir işimiz varsa ve hayatımızı sürdürmeye yetecek parayı kazanabiliyorsak, birlikte olduğumuz biri varsa ve yılda bir ya da iki kere uzak ülkelere seyahat edebiliyorsak durumumuz aslında iyi demektir. Her gün, her hafta bir sürü şey oluyor; mücadele ediyoruz, yeniyoruz, yeniliyoruz. "Gerekli olan sıradan şeyler" in hepsine sahibiz. Öyleyse bir de sevgi ve özgürlük üzerine kafa patlatmanın ne gereği var? Tek başına "sevgi" kavramı bile çok "zorlu" bir şey, bir de üstüne üstlük "özgürlük"... Bu da yetmezmiş gibi bunlar bir araya getirilecek... Yok, yok, ben bunları düşüneneğime oturur televizyonda bir mace-ra filmi seyrederim daha iyi.

Başarılı bir avukat bir keresinde bana şöyle demişti: "Her şey üzerine kafa mı yoracağım? Ben filozof muyum? Düşüncelere dalıp kendimi mi harap edeyim? Her gün insanların birbirlerini anlamadıklarını görüyorum; şunun için, bunun için kavga edip duruyorlar. Ben var olan yasalara bağlıyım; bu yasalar da zamanla değişip gelişiyor. Gelecekte adaletin nasıl olması üzerine mi kafa yorayım? Müvekkilerimin büyük bir bölümü boşanma davasıyla ilgili. Ben ne filozofum ne de psikolog. Beni ilgilendiren tek şey sadece ve sadece, çıkarların dengelenmesi. Sevgi mi, o da nesi. Boşanmalarda böyle şeyler yok artık. Sevgi, gerçek yaşamda gerçekleşmeyen bir hayal, o kadar. Sevgi ile sözde bağlanan şeyleri çözmek ve ayırmak gerekiyor. Çünkü sevgi, söz verdiği şeyleri yerine getirmedi. Özgürlük mü? Ben, özgürlük diye bir şey tanımıyorum.

Sözleşmeler yapıyorum ve bunlara ne ölçüde uyulduğuna bakıyorum. Sözleşme, bir yüküm altına girmektir. Taraf-lardan biri caymak isterse ve gerekçe olarak da herhangi bir felsefi özgürlüğü gösterirse ben buna sadece gülerim. Ya bir sözleşme yapar ve buna uyarsın ya da özgürlüğü isti-yorsundur, o zaman da lütfen sözleşme yapma. Benim işim sadece, sözleşme yapan ama sonra da uymak istemeyenlerle."

Bir hukukçu mesleki açıdan böyle düşünür. Ancak bunun ötesinde ve aynı zamanda bağımsız bir birey olduğu gerçeğini de unutmamak gerekir. Muayenehaneme, birliktelikleriyle ilgili kişisel sorunları yüzünden gelmiş hukukçular da vardı. Bunlardan, artık ne yapacaklarını bilemedikleri için çaresizlik içinde ağlayanlar bile oluyordu. Sevgi içgüdüsel olarak hisset-tiğimiz bir şeydir. Özgürlük ise, aslında, istediğimiz bir şeydir. Ne varki her ikisine, ne sözleşmelerle ne iyi niyetle ve ne de arkadaşlarla ya da otorite olarak gördüğümüz kişilerle yaptığımız konuşmalarla, evet bunların hiçbirisiyle sevgiye ve özgürlüğe uyumlu olarak sahip olamıyoruz.

Sevgi ve özgürlük bir arada nasıl var olacak? Birbirlerine nasıl bağlanacaklar? Yoksa birinin diğeriyle hiçbir ilişkisi bulunmamakta mı? Bu ikilemden bir çıkış yolu var mı? Güvenlik ve macera bir arada olabilir mi? Macerayı içeren bir güvenlik ve güvenceye bağlanmış ya da tamamen güvenli bir macera olabilir mi? Sevgiyi güvenceye almak, sözleşmelerle sağlama bağlamak mümkün mü? Ve arkasından da sıkı-cılıktan kurtulunabilir mi? Güvenceli bir sevgide macera ve belirsizlik heyecanı meydana gelmesi mümkün müdür? Elde edeceğimi önceden bildiğim ve bundan hareketle kendimi üstün gelmiş sayacağım bir zafer var mıdır? Baştan çıkarılacağımı ve istediğimi alacağımı önceden bildiğim bir baştan çıkarılma var mıdır? Sonucu kesin olarak biliyorsam elde etme elde etme sayılmaz, baştan çıkarma da baştan çıkarma sayılmaz. Kesinlik, akılla açıklanabilecek bir anlamı olan ama duyusal bakımdan beş para etmeyen bir değerdir. Kesinlik,

zeka cambazları için bir şey ifade eder ama içinde ruh taşıyan canlı varlıklar için hiçbir şey ifade etmez.

Edinilen bilgiler yavaş yavaş şekillenmeye başlayacak biçimde anlama sürecini epeyce kolaylaştırdığımı umuyorum: Can sıkıntısını aşmak için kesinlik çabasına boş vermemiz hayatın bize bir şeyler söylemesini sağlamamız gerekir. Galiba fazla soyut ifade ettim. Başka şekilde söyleyecek olursak: Özgürlük, yönergeleri yener; sevgi kesinliği yener. Yine mi soyut oldu? Severken, çıkış noktamız özgürlüktür ve istegimiz yine özgür kalmaktır. Hâlâ anlamadığımı hissediyorum. Hak veriyorum, kendimi yeterince anlaşılr biçimde ifade edemedim. Özgürlük ve sevgiyi, kendi bağlantıları içinde anlayabilmek için değişik bir yolu daha deneyeceğiz.

32. Sevgi özgürleştirir mi?

Gerçek anlamda yaşadığımız her şey bizim için gerçek bir temel oluşturur. Yalnızca, sevgiyi yaşayanlar, bir başka insan için ruhta hangi duyguların dal budak saldığını, sevgiyi yaşayan bilebilir yalnızca. Sevgi, bir düşünce ürünü değildir, sevgi bir zeka oyunu da değildir. Sevgi ve özgürlüğün nasıl içiçe geçmiş olduğu ancak yaşanılarak görülür. Yakınlık ve uzaklığın ne denli yakın bir ilişkileri olduğunu hissetmiş olmalısın. Yakınlık ve uzaklık arasındaki doğru ölçüyü bulmak, evet önemlidir bu. Aşırı yakınlık da aşırı uzaklık da sevgiye aynı şekilde zarar verir. Seven kişi, sevecen ve sokulgan olmak ihtiyacı duyar. Bir düşün, yirmi dört saat boyunca hiç ara vermeden birine sığınyorsun. Uzak durmayı gerektiren bir bıkkınlık başlamaz mı? Burada, olması gereken aşamalar art arda gerçekleşir: Esenlik, yakınlık, sevecenlik ve sonra da kopuş, aralık koymak suretiyle yeniden yakınlık özlemi duyabilmek için de uzaklaşma. Bu süreç içsel gereksinimlerimiz temelinde, kendiliğinden ve düzenli aralıklarla yinelenir ve her seferinde özgürlüğe varır.

Bizim takınacağımız tutuma bağlı olarak zorluk başlar. İkili bir birlikteliği, kendi kafamızda yarattığımız bir kurala bağlayarak sevdiğimiz insanı sahiplenmek isteriz, onun kendimize ait olmasını, kendimizin de ona ait olmasını isteriz. Bunun için özgürlüğümüzü bile sınırlamaya razı oluruz ama karşımızdakinden de aynı şeyi isteriz.

Sevgi iki bireyin özgürce karşılaşmasıyla doğar. Ama, karşılıklı olarak özgürlüklerin yağmalandığı bir evlilikle sonuçlanır. Artık evlilikte görevler vardır, davranış normları vardır, uyulması gereken yazılı ve yazısız yasalar vardır. Özgürlüğün sona ermesinin hemen ardından sevgi hızla geriler. Çünkü o ancak ve yalnız özgürlük ortamında gelişip güçlenir. Hiç kimseyi, sevmeye zorlayamazsın. Kimseden zorla sevecenlik ve cinsellik isteminde bulunamazsın. Böyle bir şey yapmaya kalkacak olursan -ki birliktelikleri sırasında pek çok insan yapıyor bunu- istediğinin tam aksini elde edersin. Karşınızdaki, kendisinden sevgi istendiğini hissettiği ölçüde, onu size vermesi güçleşir. Sevgi ancak, duygusal olarak hazır isek, içimizden gelen bir dürtüyle kendiliğimizden vermek istediğimiz bir şeydir. Başkası istediğinde, vermek istemeyiz. Sevginin verilmesi gerektiğini belli eden en küçük bir kuşkulu davranış bile tehlikelidir. Çünkü o anda içimizde bir barikat oluşabilir. Niyetimiz sevgiye doğru yaklaşmaktı. Halbuki şimdi onun bizden istendiğini hissediyoruz ve içimizde birden bir şey ölüyor. Büyük olasılıkla da karşımızdakinin istemi bizi daha da sıkıştıracak ve bizi ne yapacağını bilememenin korkusuyla yüzyüze getirecektir: Ölçüsüz, saldırgan, yorgun ya da bezgin davranırız. Sevgi, ürkek bir avdır. Alevlerinin sönmemesi için özgürlük oksijenine ihtiyacı vardır, serpilip gelişebilmek için özgürlük toprağına ihtiyacı vardır.

Şimdi herhalde, sevginin özgürlükten ayrı bir şey olduğu daha bir belirginleşiyor. Sevgi ve özgürlük birbirlerine sıkı sıkıya bağlıdırlar gerçi, birbirlerine muhtaçtırlar ama sevgi

özgürlük değildir. Seven kişi, seviyor diye mutlaka özgür olacak diye bir şey yoktur. Hatta tam tersine, özgürlüğünü tamamen yitirmek tehlikesine kendini atmaktadır kendi elle-riyle.

Aşık olduğumuzda, mutlu oluruz. Çünkü bu olay yaşa-mımıza derin bir anlam getirmiştir. Kendimizi "bembeyaz bulutların üstünde" hissederiz ve birisini seviyor ve onun tarafından seviliyor olmaktan dolayı mutlu olduğumuz için tüm dünyayı kucaklamak isteriz. Birisi için önemliyizdir ve şimdiye değin yabancımız olan bu kişi ilgi odağımız oluverir. Sevgi dolu bir ilgi ve büyük bir dikkatle birbirimize yüzümüzü çevirdiğimizde hep içimizde bir denge, bir dinginlik hisse-deriz. Bunun için yaşamak, sevinç içinde buna hazırlanmak anlam kazanır.

Ne var ki bu yolla özgürleşmeyiz. Dikkatimiz başka şeylere yoğunlaşmıştır ve bir süreliğine kendimizi de unuturuz. Yani sevgi, özgürleşme için bir hileli yol değildir. Sevgiye karşı açık olabilmek için, öncelikle özgür olmak zorundayız. Aşık olma-dan önce zaten içimizdeydi özgürlük.

Bir başka insanın ruhumuzdaki verimli toprağa düşe-bilmesi için iç özgürlüğüne baştan sahip olmuş olmalıyız. Sözgelimi birisi bir başkasına bağlanmış ise ve henüz aşk acısı aşamasında ise; hazır değildir ve daha gönül dili çözül-memiştir. Unutmak için belki de bir buluşmaya ve bir cinsel maceraya atılacaktır. Henüz özgür olmadığından, sevgi de gelişip güçlenemez. Özgürlüğün ve gönül açıklığının yeniden var olabilmesi için sorunları ve çelişkileri arkada bırakmış olmalıyız. Cinsel macera yaşamakla ruhu özgürleştirmeye yarayacak bir hileli yol bulunmuş olmaz.

Mesleki sorunlar da, sevgiyi yaşayabilmek için gerekli olan ruhsal özgürlüğümüzü engelleyebilirler. Ekonomik bakımdan varlığını sürdürme mücadelesi veren kimse, sevgi iliş-kisine zaman ayırmayı anlamsız görür. Çünkü yeniden böyle

bir şeye hazır olmadan önce kendi sıkıntılarının üstesinden gelmek ister. Ruhsal-zihinsel özgürlük bundan dolayı işte, sevgi için bir önkoşuldur. Döne dolaşa şunu söylüyorum: Kafamızın içindeki sorunlar, şimdimizi yiyip bitiriyorlar. Çünkü bir şeyleri görüp yaşamaya açık duruma gelme yeteneğimizi elimizden alıyorlar.

Bu yüzdendir ki, özgürlük en temel değerdir. Sevginin özgürlüğe gereksinimi vardır ama sevgi özgürlüğün kendisi değildir ve onu etkileyemez de. Sevginin peşinde koşmaya kalkmadan önce özgürlüğümüzü elde etmeliyiz. Öncelikle özgürlüğe erişilmiş olması gerekir. Sevgi ancak bu verimli, hazır toprakta serpilip gelişebilir. Öyleyse sevgiden, özgürlük getirmesini beklemeyelim. Hatta tam tersine, seviyorsak, bu durumla başa çıkabilmek için çok fazla özgürlüğe ihtiyacımız olacak demektir. Kendimize özgü, başımıza buyruk bireyler olmayı başarmak zorundayız önce. Daha bunu başaramamışsak elimiz kolumuz bağlanır kalır ve birlikte olduğumuz kişiden bizi olgunlaştıracak yardım bekler duruma düşeriz. Henüz kendimizi bulamamışsak, karşımızdakinin, kendimizi bulmamıza yardım etmesini bekleriz. O bunun üstesinden gelemez. Hele o da henüz kendini bulamamış, aynı şeyi karşısındakinden bekliyorsa, hiç gelemez. Özgürlük oksijeni yoksa, alevler sönecektir.

33. Nasıl özgürleşebilirim?

Aşk acıları çeken genç bir adam (adı da Tom olsun) muayenehaneme geldi. Onunla şöyle bir konuşmam oldu:

"Yatıp kalkıp özgürlüğün altını çiziyorsun. Sevgi ve mutlu bir yaşam için temel dayanağın özgürlük olduğunu söylüyorsun. Sanırım, özgürlüğün ne olduğunu anladım ama gene de günlük yaşamda uygulayamıyorum nedense. Kız arkadaşım tanıştıktan iki yıl sonra beni terketti. Çünkü bir başka erkekle tanışmış. Nasıl kalkacağım bunun altından ben? Bili-

yorum, o da özgür bir birey ve benim malım değil. Ama kendi çizdiği yolda gitmesi bana çok acı veriyor. Ötekiyle nasıl zaman geçirdiğini, onunla ilgilendiğini ve onunla yatağa girdiğini düşününce çıldıracak gibi oluyorum. O, bu özgürlüğü kullanıyor, bense öyle hiçbir şey yapamadan duruyor ve küçük bir çocuk gibi burnumu çeke çeke arkasından bakmakla yetiniyorum. Söyle Allah aşkına, ne yapacağım ben şimdi?" Umutsuz bir ifade gelip oturdu Tom'un yüzüne. Neredeyse ağlayacaktı.

"Çok doğru söylüyorsun: Rahatça bu özgürlüğü hak görüyor kendine. Onun bu özgürlüğünü kabullenmek zorundasın. Onu alıkoyamamak acı veriyor sana. Sevgide, kimseye zincir vuramazsın. Çünkü sevgi, kendi yolunu kendisi çizen ve kendi koyduğu kurallara uyan bir ruhsal olgudur. Onun sana geri dönmesi için, hediyelerle mi olur, tehditlerle mi olur nasıl gözdağı verebileceğini düşünür durursun, beynini zorlarsın. Bu gözdağı hikayelerini bilirsin: Öldürürüm kendimi, eğer geri dönmezsen. Ya da şöyle bir şey: Seni öldüreceğim. İntikamım feci olacak. Yahut da kandırıcı vaatler: Yalnızca kendi kullanacağın bir araba alacağım sana. Artık çalışmana da gerek kalmayacak. Her şeye yeniden başlayacağız. Bende ne varsa seni rahatsız eden, değiştireceğim hepsini gelecekte. Halbuki her şeye baştan başlayamazsın. Her şey bir kere başlar. Sevginin başlangıcının da bir tane ilki vardır, birlikteliklerin de. Hiçbir şeyi başa döndüremeyiz. Çünkü artık yaşanmış bir geçmiş vardır ve bu geçmişin izlerini silemeyiz."

"Peki hiç şansım yok mu?" diye sordu Tom.

"Var. Tek bir şansın var: Onun kararını ve kendine çizdiği yolu kabullenmek. Ancak bu şekilde onu bırakabilirsin. Geçmiş, geçmiştir. O, artık senin için kurumuş daldır yeşertemezsin artık onu. Her yola başvurarak, kararını değiştirtmek istersin. Nasıl olacak bu? Gözdağıyla yani korkarak sana geri dönmesini istiyor musun? Korku ve sevgi birbirinin karşıtıdır. Korktuğunu ve sana döndüğünü düşün. Ne elde etmiş

olacaksın? Tam da bu nedenle, artık seni hiç sevmeyecektir. Sen örtüyü değil, dışını değil, onun sevgisini istiyorsun yani ruhunu istiyorsun. Asıl olarak ruhla ilgili çok şeyi bilmemiz gerekiyor. Ruh özgürdür, arkadaşın özgürlüğü istiyor, özgürlüğü arıyor. Onun aklını baskı altına alabilirsin ama ruhunu asla. Bundan dolayıdır ki, onu serbest bırakmalısın. Onun özgürlüğünü kabullenmek, kendi özgürlüğünü kazanman demektir."

Tom dedi ki: "Ama ben onun özgürlüğünden acı çekiyorum. Kendimi bu acıdan nasıl kurtarırım?"

"Sen de özgürleş. Çünkü kişi olarak senin görevin burada yatmakta. Başına buyruk ol, kendi özgürlüğünü koru ve birey ol, kendine güven ve başkasının sözüyle hareket etme. Kendi burnunun doğrultusunda yürü. Duygularına kulak verdiğin zaman, hiç kimseye danışman gerekmeyecektir."

"Aşk acısı çekiyorum. Benim duygularımın hepsi bu. Ne yapacağımı, ne edeceğimi bilemediğim için soruyorum. Özgür değilim. Nasıl özgürleşeceğim? Nasıl?"

"Aşk acısı çekmen, olmayacak şey değil. Bu acıyı bastırmaya çalışma. Tamamen içine gömül bu acının. Kendi gösterdiğin tepkileri ve onun tepkilerini bir kere canlandır zihninde. Bunu yaparken çok iyi tanıyacaksın kendini. Uykuya dalmadan önce bu olayları film şeridi gibi bir bir gözünün önünden geçirmenin, ben şunu deseydim, o şöyle mi yapardı böyle mi yapardı diye "senaryolar" yazmanın hiçbir sakıncası yok, tam tersine çok iyi bir şey. Burada belirleyici olan; onun ve aynı şekilde senin özgür olduğunuzu bir an için bile unutmandır. Birbirinize rastladınız; hepsi bu. Her şey olağanüstü güzeldi ve sen o güzel saatleri aynen korumak istiyorsun yani tekrar yaşamak istiyorsun. Makineler tekrar yapabilirler ama insan ruhu bambaşka bir şeydir. Ruhumuzun gerçekte ne olduğunu, nasıl olduğunu hiçbir yerde öğrenmedik. Ne okulda, ne kitaplardan ve ne de bir sanat eserinden. Sen beynini

eğittin ama bu yetmez. Bir de ruh var, unutma. Aklının hiçbir etkisi yok ruhsal yaşamın üzerinde. Mantığımızın yanında ruhsal olana da genelin içinde yer vermemiz gerekir. Çünkü ötekiler gibi ruhsal yanımız da bizim bir parçamızdır.

O güzel saatleri yinelemek istediğin için onun yeniden senin olmasını istediğini söylüyor aklın. Ne var ki özgürlük hiçbir şey sahiplenmemek ve hiçbir şeyi tekrarlamamak demektir. Bu yüzden dünyaya ve insanlara bakışın paramparça oluyor. Şimdi bilincine çıkardığın şey zaptedilmez, olağanüstü şiddetli bir enerji. Şimdi onunla yaşamaya alışacaksın, o da özgür, sen de özgürsün. Bir gün birbirinizle karşılaştınız o kadar. Birbirinizi sevdiniz. Çok güzel bir olay. Ama hiçbir şeyi temelli elinde tutamazsın. Sürekli sahiplenme, değişmezliktir. Halbuki dolu dolu bir yaşam sürmenin ne bir şeye sahip olmakla ne de aynı kalmakla bir bağlantısı vardır. Yaşamın yasası, esnekliktir. Sen de özgürsün, o da. Senin varoluşun onun da varoluşu. Peki nasıl özgür olacaksın? Söyleneni gerçekten anlayarak. O zaman önünde açılacak olan bu özgürlüğe sevin. Sen kendi yolunda yürüyeceksin. Bu bir serüven. Bir saniye sonra bile ne olacağı bilinemez. Aşık olduğumuz zaman bu özgürlüğün kovanına çomak sokmaya başlarız. Ama hayallerimize ve arzularımıza uymayınca da hemen ondan yüz çeviririz. Hayat, bizim hayal ettiğimizden farklıdır, somut bir gerçekliktir. Biraz katı gibi geliyor insana. Ama arzular ve umutlar için bir temel dayanak yok. Gene de tamamen arzusuz, ve umutsuz yaşamak zorunda değilsin. Sorun, bunların hepsini anlayabilmekte. Anlayabilmek için de özgürlüğü; kendininkini, onunkini ve başkalarınınkini anlamak zorundasın.

Kendi yolunda bu özgürlüğün ayırımına var. Kendi yolun özgürlüktür, kendi yolun her şeyden bir kopuştur; tüm normlardan ve kurallardan, gerçekten her şeyden bağımsızlaşmaktır. Kendini her şeyden bağımsızlaştırarak, kopararak özgürleşirsin. İşte o zaman artık hiçbir şeyi yinelemek iste-

meyeceksin. Çünkü özgürlükte hiçbir şeyin yinelenmesi mümkün değildir. İşte o zaman her şey yeni olacak, her an her şey yeni olacak. Seni mutlu edecek olan budur, geçmiş güzelliklerin yinelenmesi değil. Şunu kazı zihnine: Güzel olana yeniden sahip olmak istiyoruz, çirkin olandan kaçınmak; ne saçmalık. Çünkü böyle bir şey olamaz. Güzellikler, güzel olmayanın arkasında gelişir, onun varlığıyla kendilerini belli ederler. Güzelliği tekrarlayamazsın, çünkü tekrarlanmaya çalışılan güzellik, güzel olmayana gömülür gider. Özgürlük, güzel olmayanı da sevmek ve bunun içinden çıkıp geleninde, bir armağanın keyfini çıkarır gibi, keyfini çıkarmaktır. Kurallar; mücadeledir, entrikadır, üzüntüdür, can sıkıntısıdır ve hüzündür. Özgür olmak, sürekli yüksek duygular içinde yaşamak anlamına gelmez. "Başımızın göğe erdiği" zamanlar vardır. Bir kadını sevdiğimiz zaman da vardır. Bir kadını sevdiğimiz zaman da başımız göğe erer. Ancak hüznün vadilerinde hayat yaşamaya değmezmiş gibi kendini hep o yükseklerle göre yönlendiremezsin. Özgürlük, hüznü olmak, üzüntüyü içinde duyarak yaşamak ve bu arada da, çevrende olup biten her şeye karşı sevgi duyabilmektir. Ancak o zaman açıksındır. Hiçbir şeyden kaçmaz, hiçbir şeyin de peşinden koşmazsın. İşte özgürlüğün sırrı budur. O zaman ancak gidebilirsin kendi yolundan. Özgürlüğe götürecek başlangıç oradadır. İşte bundan dolayıdır ki, çektiğin aşk acısı, gözlerini açma olanağını getirecek sana."

Bize Bir Kartal Ver

Geçenlerde bir dostum bir yazı yollamıştı. Yazıda eski bir Ukrayna söylencesi, halkın bilgeliğini ortaya koyan bir söylence anlatılmaktaydı. Yazarın adı belirtilmemişti.

"Tanrı zalimlere bit, kimsesizlere köpek, çocuklara kelebek, kadınlara vizon, erkeklere yaban domuzu versin; bize de bir kartal versin ki o kartal, kanatlarıyla bizi ona götürsün."

Bu bilgelik dolu sözler çok hoşuma gidiyor benim. "Zalimlere bit versin". Kaşınınsınlar ve kendi sorunlarıyla öylesine uğraşsınlar ki, başkalarını ezmeyi düşünemesinler. Burada kastedilen; yalnızca ülkelere ve halklara zulmedenler değil aynı zamanda bürolardaki ve ailelerdeki küçük çapta birer zalim olan kimselerdir. Zalimler kendi sözlerini geçirmek yani çevrelerindeki insanları yönetip, yönlendirmek isterler. Bu şekilde de başkaları için mutsuzluk yaratan kişilere dönüşürler. Bundan dolayı onlar da kendilerine zulmeden bitlerle uğraşmak zorunda kalsınlar. Bu küçük canavarlar, otoriter ya da diktatör kimselerin tepesine çullandıklarında çok büyük başarı elde edebiliyorlar. Ancak şu var ki bitler hangi insanın vücudunda olduklarına aldırıyorlar. Bu yüzden de onları yoksullarda da, zayıflarda da görmek olası. Neyse ki, bu nedenle olsa gerek, kıssada daha güçlü bir varlık, Tanrı, yaratıcı, kader, Tao ya da bilgelik yardımı çağrılır. Ne olursa olsun, zalimlerin yakasına bitler yapışsa ne güzel olurdu. İşte bu, masalın kurnazca göz kırpan esprisi. İnsanlar masalları severler. Çünkü hayalgüçlerinin sınırları içinde bir şeyler anlatan şifreli dili severler.

"Kimsesizlere köpek versin". Çünkü köpekler insana yoldaşlık eden varlıklardır ve hiçbir şeyi kaçırmadan insanın

istemlerine boyun eğerler. Köpekler olağanüstü birer canyol-
daşıdır. Çünkü varlıklarıyla, insana yaşadığını açıkça duyum-
satırlar.

"Çocuklara kelebek versin". Bu küçük, narin ve güzel varlıklar yeryüzünün en büyüğü canlılarıdır. Kelebek renk renktir, bir çiçeğe konar sonra kanatlanır oradan ve açılmış kanatlarıyla bırakır kendini rüzgara ve sürüklenip gider hava-
da süzüle süzüle. Bu narinlik, bu güzellik; çocukların hoşuna giden, çocukları şaşkınlığa düşüren, çocuklara yaşamın ancak çok dikkatli gözlemlerle anlaşılabilen gizlerinden bir şeyler gösteren inanılmaz bir doğa mucizesidir. Kelebek doğaya edebiyatı ekler, şiiri ekler. Kelebek anlaşılmaz bir varlıktır, gerçi bilimsel olarak kavranabilen ve tanımlanabilen ama asıl olarak estetik duygularımıza hitabeden bir varlıktır. Kelebekler öylesine inanılmazdırlar ki, ancak en yaratıcı sanat-
çılar-ca keşfedilebilirler. Ama artık keşfedilmelerine gerek kalmadı. Çünkü gerçekten vardırılar. Bir çocuk kitabı yazacak olsaydım mutlaka ya kelebekler üzerine yazardım ya da kurbağalar.

Kurbağanın oluşumu bir doğa olayıdır. Bu oluşumu ben daha çocukken gözlemlemiştim. Babam dereye kurbağa yumurtasını, sazlıklardaki bu cam gibi parlayan yığınları göstermişti bana. Bu yığınlardan daha sonra küçük, siyah renkli kuyruklu kurbağalar oluşuyordu. Bunlar da suda birbirleriyle oynuyorlardı. Bu ele avuca sığmaz, siyah "kurbağacıklar" ın dört bacağı oluşuyor ve küçük kurbağalar olarak ya da soluk almak ve güneş ışığından yararlanmak için ya karaya çıkıyorlar ya da nilüfer çiçeklerinin yapraklarına oturuyorlardı. Böylece suda yaşayan canlı bir kara hayvanına dönüşüyordu. Onların yaratıcısı ben olsaydım bir şey de ben eklerdim ve ağaçlarda ve çalılıklarda dallara tutunup salıncak gibi salı-
nabilsinler diye küçük kurbağalarda kanat çıkartırdım.

"Kadınlara vizon versin". Hayvan dostları bundan hiç de hoşnut olmayacak, biliyorum. Ne var ki Ukraynalı hanımlar vizonları seviyorlardı, çünkü vizon onları soğuktan koru-

maktaydı. Bu hayvanların kürkünün zarafetine de diyecek yoktur hani. Bir kadının yüzüne yaklaşılabilmek için ölmek zorunda olmaları, çok zalimce ve savunulması olanaksız bir şey. Gerçi bu doğada da böyle ama insan daha iyi bir yol bulmalıdır. En iyisi yapay kürk kullanmak ve vizonları öldürmemektir. Bu kıssa'nın ortaya çıktığı zamanlarda -gerçekçe olarak söylenen şuydu ki- yapay lifler üreten ve nehirleri kirleten kimya sanayi henüz yoktu. Demek her şeyin bir bedeli olduğu gibi, bunun bedeli de buydu.

"Erkeklerle yaban domuzu versin". Bu gerçekten çok vahşi bir etki yaratıyor. Öyle ya erkekler şişe takıp kızartmak için ve görgü kurallarına uyararak ya da uymadan yiyip bitirmek için yaban domuzlarını öldürüyorlar. Kadınlar vizonlarla süslenirken erkekler yaban domuzlarıyla uğraşıyorlar. Peki kadınlar et yemez midir? Elbette ki hayır. Onların vizonları var, yaban domuzları var. Kimya sanayii yaban domuzunun benzeyen et yapıp masaya getirmeyi başaramadı. O zaman ırmaklar ne biçim kirlenirdi, hava ne biçim zehirlenirdi. Öyleyse bilgisayarlı kimya ve sentetik üretimi olmayıp ormandan gelen yaban domuzlarından gerçekten de vazgeçemeyiz. Yaban domuzunun ölümü başkaları için yaşamsal bir besin sağlamaktadır. Kelebekler de olağanüstü güzellikteki kuşlar tarafından avlanıyor ve yeniyorlar. Neyse, bunları geçelim şimdi.

"Herkes, hepimize bir kartal versin" -herkese; yani zalimlere, kimsesizlere, çocuklara, kadınlara ve erkeklerle- "bu kartal bizi alsın kanatlarına ve ona götürsün." Yani kime? Tanrıya, üstün bir varlığa, yaratıcıya, kadere, Tao'ya ya da bilgelik mertebesine. Neden kartal versin bize? Neden başka bir şey değil de özellikle kartal? Neden hayvanlar kralı aslan değil? Neden panter ya da yunus değil? Neden balina ya da sinekuşu değil? Neden kelebek ya da at değil? Kartal, hayvanların en bağımsızını, en özgürünü sembolize eder; o, göklerin kralıdır. Herşeyi sürükleyip götüren bir ırmağın ortasındaki bir kayaya konar ve akan sudaki balıkları gözetler, havalanır ve

çimenlerle kaplı bayırlara sürünürcesine uçar, yükselir göklere doğru ve bir çamın dalına konar. Kimsesizlere neden köpek ihsan edilsin de kartal değil? Köpekler toplu yaşamayı sever, kartalsa öyle değildir. Kartallar öyle görünmezler. Çünkü kartallar yere doğru yönelir sonra yeniden göklere yükselirler. Gerçi kelekler yapabilir bunu ama narinliği ve küçüklüğü ile çocuklar için bir semboldür halbuki kartal yetişkinler için bir sembol olabilir ancak.

"Bana bir kartal ver, beni kanatlarında taşıyacak bir kartal." O, güçlülüğün ve bağımsızlığın, onurluluğun, görkemliliğin ve başına buyrukluğun sembolüdür. Beni ancak bir kartal götürebilir Tanrı'ya, kelek değil. Bir aslanın sırtında da gidebilirdim Tanrı'ya ama; bu, tüm görseelliğine karşın gene de gülünç bir şey olurdu.

Bu simgeselleştirme olayı insan ruhu ve insan aklı ile ilgili çok şeyi ifade etmektedir. "Bana bir kartal ver." Bu bana yapabileceğin gerçekten en büyük ve en anlamlı şeydir. Aslan verme, kurbağa verme, fil verme. Gerçekten en bağımsız görüneni, kartaldır. O, özgürlüğü içinde görkemlidir, göklere yükselir ulaşılmaz kayalıklardaki yuvasına varır. Ona kimse dokunamaz. Kartalın kanatlarında Tanrı'ya, Tao'ya ya da bilgeliğe ulaşabiliriz.

Bir kartal, bir kartal! Bu armağan senin gözünü açardı, hemen onunla meşgul olmak zorunda kalırdın. Bir kartal armağan etmek, seni uyandırmak demektir. Temel ve vahşi olanla yüzyüze geleceksin. Bundan dolayı bitler zalimlere, köpekler kimsesizlere, kelekler çocuklara, vizonlar kadınlara, yaban domuzları da erkeklere kalıyor. Kelek de senin gözünü açar gerçi ama kartal hep gözünü açık tutar. Gözünün açılması güzeldir ve sevgi doludur. Ancak sarsıntı seni, özgürlüğün en temel biçimiyle yüzyüze getirecektir. Böylelikle sevgi üst bir aşamaya çıkar. Ne yazık ki sevginin bu aşaması için dilimizde (Almanca' da-Çev.) henüz bir ad bulunabilmiş değildir.

"Sevgi ve özgürlük bir arada nasıl var olacaklar? Birbirlerine nasıl bağlanacaklar? Acaba sevgi ve özgürlüğün birbirleriyle hiçbir ilişkisi yok mu? Özgürlükle sevginin ilişkisi ancak yaşanılarak anlaşılabilecek bir şeydir. Sevgi iki bireyin özgürce karşılaşmalarından doğar. Ama özgürlüklerin karşılıklı olarak yağmalandığı bir evlilikle sonuçlanabilir.

Sevgi her zaman hissettiğimiz, özgürlük ise her zaman istediğimiz bir şeydir. Özgürlük gelenekleri, toplumdaki sözleşmelerimizi yener, sevgi ise, sonuçları belli olan kesinlikleri yener. Kesinlik akılla açıklanabilir, ama duygular taşıyan insan karşısında kesinliğin hiçbir kıymeti yoktur. Sevgi bir düşünce ürünü değildir, sevgi bir zekâ oyunu da değildir. Sevginin özgürlüğe ihtiyacı vardır, ama sevgi özgürlükle eşanlımlı değildir. Sevgi ve özgürlük birbirlerine sıkı sıkıya bağlıdırlar, ama sevgi özgürlük değildir. Sevgi ancak özgürlüğün yarattığı verimli ortamlarda gelişebilir. Sevginin peşinden koşmadan önce özgürlüğümüzü elde etmemiz gerekir. Çünkü özgürlük en temel değerdir. Özgürlük oksijeni yoksa, sevgi alevi de mutlaka sönecektir. Bu nedenle sevgilerin peşinden koşmadan önce öncelikle özgürlüğümüze erişmiş olmalıyız. Öyleyse sevgiden özgürlük getirmesini beklemeyelim. Özgürlüğün sevgi getirmesini beklemek en doğrusudur."

DORUK

ISBN 975-553-173-4

9 789755 531731